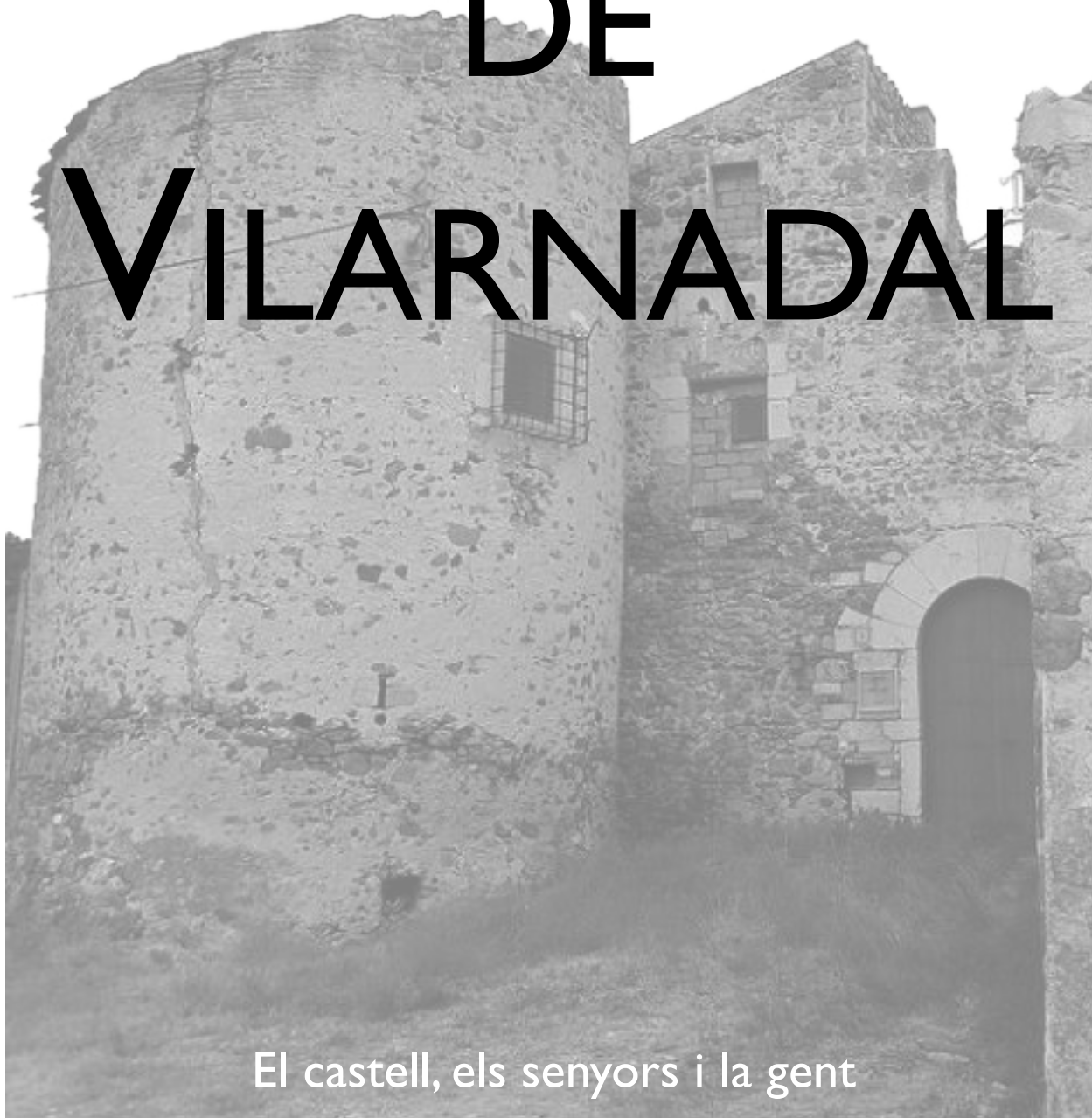

CAN POL DE VILARNADAL

El castell, els senyors i la gent

El 21 d'agost de 1294, els procuradors del noble Jofre, vescomte de Rocabertí, concedeixen al noble Ponç Huc, comte d'Empúries, la potestat dels castells de Cabanes i de Molins junt amb els seves jurisdiccions, entre les quals hi ha Vilarnadal.

El 25 de maig de 1295, el vescomte Jofre de Rocabertí reconeix a Ponç Huc, comte d'Empúries i vescomte de Cabrera, la potestat que se li donava sobre el poblat de Vilarnadal, entre d'altres llocs.

AGCDM. Secció Empúries

El 25 de novembre de 1336, Jofre de Rocabertí, senyor del Castell de Peralada, fa donació de la jurisdicció civil i criminal del territori de Vilarnadal a Pere de Canadal i a Guillem d'Avinyó.

Uns cent anys tard, el 2 de setembre de 1432, Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, referma la donació, en aquest cas només a Berenguer de Canadal, i li confereix el títol de senyor del Castell de Vilarnadal, en atenció als serveis militars prestats en la conquesta de l'illa de Gerba (Tunísia). El vescomte fa donació de tota la jurisdicció civil i criminal i de tota la directa senyoria i feu del lloc, terme i Castell de Vilarnadal, així com també del bosc anomenat "La Resclosa", situat dins el terme de Cabanes. El document va ser signat a Gerba.

Fons del Marquesat de Moja

Vilarnadal, entitat de població del municipi de Masarac (Alt Empordà), es troba al peu del turó d'Altrera, a la vora de la riera de Vilarnadal, afluent per la dreta del riu Llobregat d'Empordà.

Al cens de 1842, comptava amb una població de 38 cases i 170 persones, mentre que l'any 1857 ja no apareix a les estadístiques perquè, des del 8 de juny de l'any 1846, formava part del municipi de Masarac.

Segons Joan Badia, el nom «vilar» a l'Edat Mitjana, s'aplicava a un casal o casa gran, mentre que Nadal és nom de persona. La paraula Vilarnadal es podria interpretar, doncs, com a «El vilar o la casa d'en Nadal».

Can Pol, la finca propietat de la família Pagès-Gou, ocupa l'edificació de l'antic Castell de Vilarnadal i part de les terres que conformaven l'antiga heretat.

Antònia Gimbernat. Cabanes, 2021

EL CASTELL DE VILARNADAL

El castell es troba situat dalt d'un turó a l'extrem sud-est del nucli urbà de la població de Vilarnadal i al sud-oest del municipi de Masarac al que pertany. Fou transformat en masia però encara conserva alguns vestigis de la construcció original. La Llei 9/1993 de Patrimoni Cultural Català, d'acord amb el Decret de 22 d'abril de 1949, va declarar que el Castell de Vilarnadal – fortalesa-palau - documentat a partir de l'any 1327, està considerat com a *Bé Cultural d'Interès Nacional* - categoria Monument Històric - i va ser inventariat amb el número R-I-51-5956.

No es troba informació clara del seu origen però, en documents dels segles XIII i XIV, ja és esmentat com a *castrum Villarnatallo*, en parlar del camí que de Molins anava fins al Castell.

Antoni Egea Codina afirma que, al segle XIV, estava sota el domini dels Canadal:

La notícia més reculada és de l'any 1388 on consta que el senyor del poble era Bernat de Canadal. No retrobem cap més notícia fins l'any 1554 quan el baró local era Ponç de Malla. Un nou salt en el temps ens porta al 1636 en què trobem ocupant aquest títol a Francesc de Cartellà i en l'any 1688 ho era Lluís de Cartellà Desbach i Descatllar.

No hi ha referències de qui n'era el senyor el 1327, any en què és citat per primera vegada, però el més probable és que estigués sota el domini dels Rocabertí, en virtut dels reconeixements signats, el 1294 i 1295, entre el comte d'Empúries i el vescomte de Rocabertí. Precisament el 1295 un dels procuradors del noble Jofre, vescomte de Rocabertí, era Guillem de Casanadal, segurament del llinatge que després va ser anomenat Canadal.

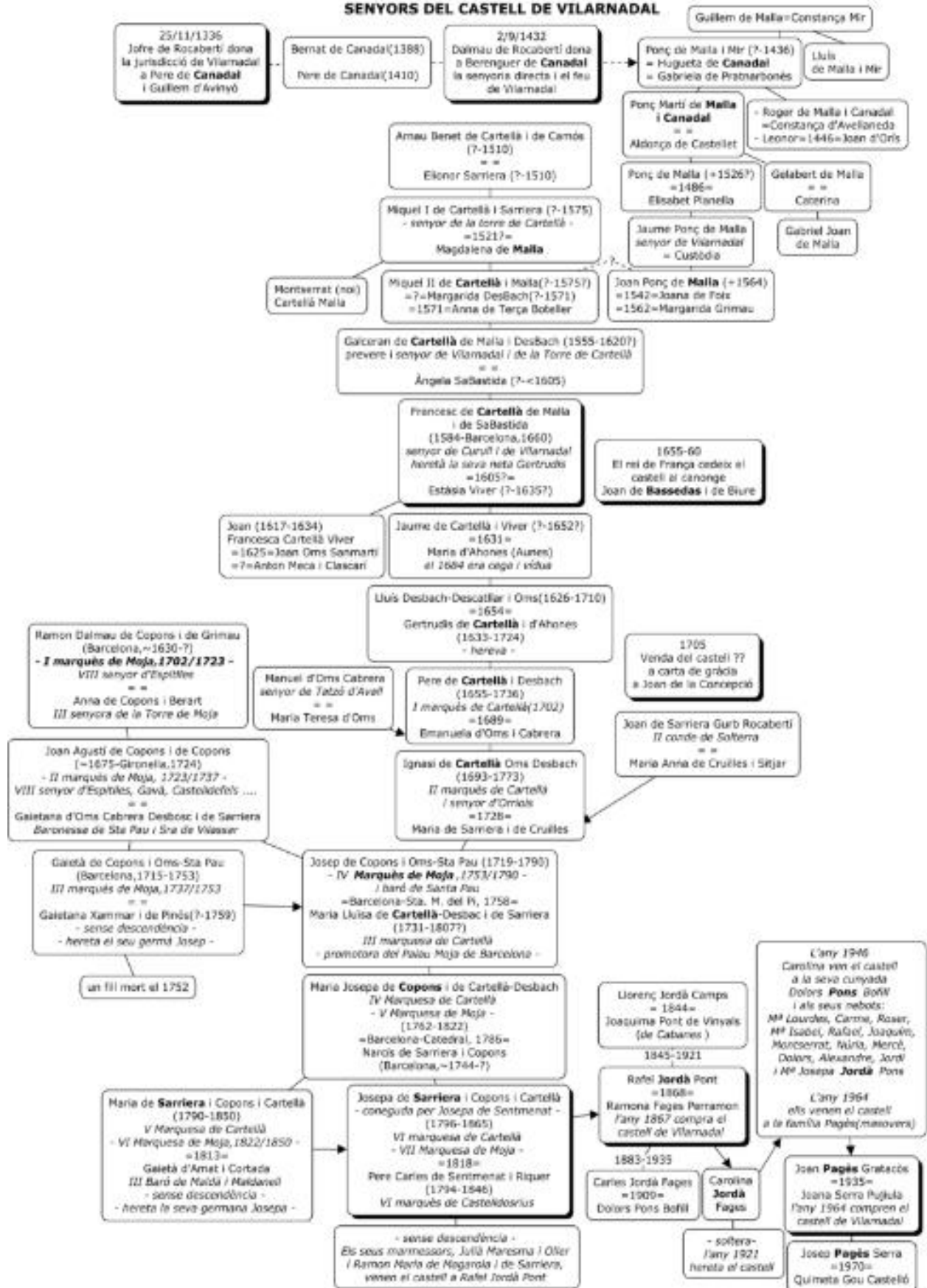
Tampoc es pot determinar la cronologia exacta de les diferents transmissions patrimonials de l'edificació. Des del segle XIV, al llarg de més de 500 anys, la propietat es va transmetre per via matrimonial i/o hereditària, dels Canadal, als Malla, als Cartellà i finalment al Marquesat de Moja, fins arribar a l'any 1865, quan Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà va morir sense descendència. Llavors va ser la primera vegada que el canvi de propietari va ser motivat per una compravenda. El 1866, Rafel Jordà i Pont comprava la propietat als marmessors de la marquesa de Moja i l'any 1964, van ser els néts de Rafel Jordà els qui vengueren el castell a Joan Pagès Gratacòs i la seva esposa.

És gràcies al *Fons del Marquesat de Moja* que podem fer una petita cronologia del que ha estat la història del castell i dels seus senyors des del segle XIV fins al segle XIX.

Senyors del Castell de Vilarnadal

1. Els Canadal, senyors del castell de La Jonquera (s. XIV-XV)
2. Els Malla, originaris d'Osona (s. XV-XVI)
3. Els Cartellà, llinatge gironí (s. XVI-XVIII)
4. El Marquesat de Moja, procedents de l'Alt Penedès (s. XVIII-XIX)
5. Els Jordà de Pont de Molins (s. XIX-XX)
6. Els Pagès de can Pol (s. XX-XXI)

SENYORS DEL CASTELL DE VILARNADAL

____ SENYORS DEL CASTELL ____

I) Els Canadal - Primers senyors documentats (s. XIV-XV)

Es troben diferents hipòtesis sobre l'origen del castell de Vilarnadal. Mentre hi ha qui defensa que originàriament el castell pertanyia al llinatge dels Vallgornera que s'estengueren per l'Empordà i Sicília, Ferran del Campo i Jordà apunta que podrien haver estat els Canadal - una nissaga de senyors feudals - qui aixecaren el castell o, si més no i és el més probable, ells foren els primers *castlans* gràcies a la seva relació amb els vescomtes de Rocabertí, senyors de Vilarnadal des del 1294/95.

Els Canadal eren senyors de l'antiga parròquia del mateix nom dedicada, abans a Santa Cristina i ara a Sant Jaume, i situada a l'extrem occidental del terme municipal de la Jonquera. El nom de Canadal, antigament *Casa Natalis* i *Casalnadal* o *Casanadal*, significaria «*la casa d'en Nadal*» i ja els relacionaria etimològicament amb Vilarnadal «*la vila d'en Nadal*».

Gràcies al «*Fons del Marquesat de Moja*» sabem que, des del segle XIV, els Canadal gaudien de privilegis sobre el terme i castell de Vilarnadal. Si bé no van accedir a la senyoria i feu del Castell fins a l'any 1432, des de 1336, ja gaudien de la jurisdicció civil i criminal del municipi.

Cabanes, Vilarnadal, el castell de Canadal i altres pobles i castells de la comarca depenien de la jurisdicció del vescomte de Rocabertí.

El 25 de novembre de 1336, Jofre de Rocabertí senyor del Castell de Peralada, fa donació a Pere de Canadal i a Guillem d'Avinyó de la jurisdicció civil i criminal, fins a vessament de sang, del territori de Vilarnadal. Cent anys tard, el 2 de setembre de 1432, Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, referma la donació, en aquest cas només a Berenguer de Canadal, ja amb el títol de senyor del Castell de Vilarnadal, en atenció als serveis militars prestats en la conquesta de l'illa de Gerba (Tunísia). El vescomte li fa donació de tota la jurisdicció civil i criminal i de tota la directa senyoria i feu del lloc, terme i Castell de Vilarnadal, així com també del bosc anomenat "La Resclosa", situat al terme de Cabanes. El document va ser signat a Gerba.

Dalmau (VIII) de Rocabertí i Ferrandis d'Híxar, vescomte de Rocabertí i de Peralada, des de 1403 a 1454, i fill del vescomte Jofre VI de Rocabertí i de Violant Ferrandis d'Híxar, era molt jove quan va morir el seu pare. En el Parlament de Peralada de 1410 foren els seus cosins els Rocabertí de Cabrenys, Guerau Galceran de Rocabertí i Guillem Hug de Rocabertí, qui el representaren, ja que n'eren els tutors. En un principi tots foren urgellistes, però, quan s'entronitzà la nova dinastia Trastàmara, no tingueren cap problema en acceptar-la.

El 1420, Dalmau participà en l'expedició que sortí del port dels Alfacs sota el comandament d'Alfons el Magnànim i que es dirigia a Sardenya i Còrsega, on participà la flor i nata de la noblesa catalana. També fou l'encarregat d'acomiar el rei, el 1424, quan aquest marxà el primer cop a

Nàpols. El 1432, ell mateix, com a patró d'una galera, participà en una armada que atacà l'illa de Gerba. Amb tot, aquests serveis militars al rei no tenien el seu referent a les corts, on sempre es mostrà oposat als designis reials, com la majoria de la noblesa, fet que li provocà fins i tot la presó en les corts de 1447. El 1416, un cop morta la seva tia Joana de Rocabertí, el rei Alfons li atorgà el castell de Requesens, la vila rossellonesa de Vinçà i la baronia de Verges, per tal de renunciar a l'herència del comtat d'Empúries que segons disposició testamentària havia d'anar a parar als Rocabertí.

La donació de «La Resclosa» va desencadenar un seguit de conflictes entre els diferents llinatges del castell Vilarnadal i el poble de Cabanes que es van arrossegar fins al segle XX. El 1700, aquesta donació encara va servir per avalar la defensa de Baldiri Closas, pagès de Vilarnadal, quan va rebre el requeriment del comte de Peralada per haver capturat dos veïns de Cabanes, dues escopetes i una burra, usurpant la jurisdicció del comte. Baldiri va respondre que, per gràcia del senyor i baró del lloc i Castell de Vilarnadal, disposaven de jurisdicció, des de la donació feta a favor de Berenguer de Canadal, l'any 1432. Possiblement Baldiri Closas actués com a masover o representant del senyor del castell, Pere de Cartellà i Desbach, qui va ser el primer marquès de Cartellà.

Notícies relacionades amb els Canadal:

- El 1295, Guillem de Casanadal era procurador de Jofre, vescomte de Rocabertí.
- El 1344, un Pere Canadal fou tutor i marmessor del vescomte de Rocabertí. El 1346, Pere Canadal, com a tutor del vescomte, estableix els llims i branques dipositats durant les inundacions als fossars de la torre de Masarac. *AHG, Pe 45*. Per la data és difícil que sigui el mateix Pere de Canadal que el 1410 fou senyor del castell.
- El 1396 ... , donzell, senyor de Vilarnadal, fill i hereu de Bernat de Canadal, també donzell, consignà el pagament de dot al seu cunyat Guillem de Jafre, també donzell, el seu dret sobre un censal de 3.850 sous que Esclaramunda, viuda de Jaume Negre, havia venut al seu pare ... *ADG, pergamins de Sant Feliu de Girona, núm. 1.715*.
- El 1408, a la *Relación de barones y caballeros de Cataluña que suscriben la cédula presentada en las Cortes del Principado en la sesión del 1 de octubre de 1408, por el vizconde de Illa y Canet* hi apareix un Pere de Canadal, de Vilarnadal.
- Els anys 1411 i 1420, dues èpoques donen fe que Guillem, fill de Pere de Canadal, senyor de la casa Pich de la Jonquera ha adquirit del seu germà Pere els drets sobre el dot de Jaumeta, muller de Pere. *Biblioteca de Catalunya. Perg. 179, Reg. 18970*
- El 1415, un Pere de Canadal, major de dies, reconegué a Marquesa, de la branca principal dels Canadal, com a hereva de Bernat Guillem de Canadal. Aquest personatge, de la branca dels Pich, coincideix pel nom i per l'època amb el donzell, senyor de Vilarnadal, fill i hereu de Bernat de Canadal. Pere de

Canadal testà a Borrassà, l'any 1413, prenent per marmessors el cavaller Dalmau, de Darnius, i els seus propis fills, Pere i Guillem de Canadal, també donzells.

- El 1424 (29 de febrer i 1 de març), Ponç Arnau, Joan Mola, Bernat Mas, Pere Badia, Guillem Pujolar (àlies *Llauró*) i Pere Gener, tots propietaris del terme del castell de Capmany (29 febrer), i Salvador Garriga, el Jove, propietari del terme del castell de Vilarnadal (1 març), reconeixen senyoria, domini directe i censos a Berenguer de Canadell (o *Canadal*), senyor del castell de Vilarnadal. Autenticat, el 15 juliol de 1491, per Macià Figueres, notari públic del terme del castell de Vilarnadal per autoritat senyorial de Ponç de Malla. *Biblioteca de Catalunya. Perg. 328, Reg. 19466.*
- Camprodon, 16 de maig de 1430. Pere de Canadal, abat de Camprodon i hereu del seu germà Bernat Guillem, fa procura a Grimau de Canadal des Pich, de la parròquia de Solans; Berenguer de Canadal, de Vilarnadal i Bernat Fabra, del Voló, per acceptar l'herència. *Pergamins de la Pia Almoïna.*
- Fra Jofre de Canadal (Espluga de Francolí, 1420), Gran Prior de l'Ordre de l'Hospital, en un clar cas de nepotisme, va destinar els diners d'un arrendament del Gran Priorat al pagament del dot de 1.000 florins d'or d'Aragó de la seva neboda N'Hugueta de Canadal, resident al mas de Vilarnadal, on fra Jofre s'hostatjava temporalment - *probablement aquest dot anava destinat al seu casament amb Ponç de Malla.* També disposà que es donessin uns altres 100 florins, del tercer any d'arrendament, a cadascuna de les altres nebes, l'Abadessa de Sant Feliu de Cadins i Na GERALDA de Canadal, també monja del monestir (ACA: SJJ, arm 25, vol II, f. 189v.) A: Prim Bertran i Roigé. *El Priorat de Catalunya de l'Ordre de l'Hospital a principis del segle XV. Alguns Aspectes.* Edicions Universitat Barcelona, 1998
- Entre 1403 i 1425, a la comunitat de Sant Feliu de Cadins hi residien Gueralda de Canadal, sagristana, i una altra Hugueta de Canadal que, en tant que abadessa, va protagonitzar un enfrontament amb els pagesos de Llers. Les dues eren nebes d'Hugueta de Canadal, esposa de Ponç de Malla.

Devia ser pel juliol de 1407, quan l'abadessa de Sant Feliu de Cadins, Hugueta de Canadal, una senyora de caràcter, arrauxada i poc disposada a deixar que li trepitgessin els seus drets, decidí, cansada de reclamar el pagament de la tasca als pagesos que treballaven terres propietat del monestir, enviar gent de la seva confiança a traslladar les garbes dels masovers del pla de Llers a l'era del convent.

La tasca era l'onzena part dels fruits i la recollida de les garbes era, a judici de l'abadessa, l'única manera de cobrar el que li corresponia.

No cal dir l'esvalot que es va organitzar quan els pagesos s'adonaren de la desaparició de les seves garbes. Reaccionaren amb violència i, encapçalats per un home de Llers, Lluís de Perellons, cridaren venjança contra Hugueta de Canadal, considerant-la responsable dels fets, com era realment.

Armats i formant una host acudiren al monestir i en trobar les seves garbes a l'era, les van batre immediatament. Assabentats, però, que l'abadessa ja n'havia fet batre d'altres, van entrar al cenobi, després d'esbotzar la porta, i es van emportar tot el blat i el pa que trobaren. Les monges protestaren davant la justícia i es plantejà un plet del qual s'ignoren els resultats. Sembla, no obstant això, que els pagesos s'emportaren el pa i les garbes i que es posà punt i final al conflicte.

A: Narcís Puigdevall i Diumé. *Miscel·lània de Cadins*. Revista de Girona, 115 (1992)

Els Canadal estan documentats a l'entorn de La Jonquera, des del segle XII. S'han pogut trobar alguns dels personatges del llinatge que van viure al llarg del segle XIV i que estaven relacionats amb Vilarnadal i el castell, però no ha estat possible definir la seva línia genealògica.

És molt probable, però, que Hugueta de Canadal, com a hereva dels Canadal i Pich (o DesPich) de La Jonquera, fos qui en casar-se, a principis del segle XV, amb Ponç Malla i Mir donés lloc al traspàs del domini del castell de Vilarnadal des dels Canadal als Malla.

2) Els Malla – Originaris d'Osona (s. XV-XVI)

Els Malla provenien d'Osona on hi ha un castell, conegut amb el nom de castell de Malla o d'Orsal, que apareix citat a partir de l'any 924.

Més endavant, sorgí una família castlana que prengué el nom del castell com a cognom. La culminació de l'ascens de la família es produí el 1373 quan el rei Pere el Cerimoniós va vendre a Roger de Malla, uixer de l'infant Joan, el futur rei Joan I, no sols el castell de Malla, sinó també el castell de Curull, la força del Vilar i el castell de la Vinyeta. Roger de Malla, a més a més, heretà del seu germà Ponç de Malla, el castell de Taverter. D'aquesta manera els antics castlans del castell de Malla esdevenien els seus propis senyors, encara que això motivà la pèrdua del domini que posseïen sobre el castell de Malla, ja que els habitants del terme, l'any 1419, es redimiren i passaren a la jurisdicció reial i els Malla es desvincularen totalment del terme de Malla, si bé el seu llinatge perdurà i, el 1563, es refongueren amb els Cartellà que més tard esdevingueren marquesos de Cartellà.

Quan Marià Baig i Simon Bosch parlen dels Malla, darrers senyors del castell de Biure de Queixàs, expliquen que el document de venda d'aquest castell els vincula a la força de Vilarnadal.

El primer Malla relacionat amb el castell de Vilarnadal fou Ponç de Malla i Mir (+1436), fill de Guillem Malla i Constança de Mir.

Guillem de Malla havia fet testament el 1390 on reconeix un fill anomenat Gilibert i l'hereu Ponç. Constança, la seva muller, va testar l'any 1396, quan ja era vídua.

Ponç de Malla i Mir (+1436) era donzell de Vic i cavaller de la *Espuela dorada*, un distintiu de noblesa del temps d'Alfons V d'Aragó. Ponç va arribar al castell de

Vilarnadal pel seu matrimoni amb Hugueta de Canadal. Abans ja era senyor dels castells de Malla, de Curull i de Tavertet i batlle de Vic. Després de la mort d'Hugueta, Ponç va contraure nou matrimoni amb Gabriela de Pratnarbonès. El 1436, any de la seva mort, Ponç havia assistit a les Corts de Barcelona.

Dels seus fills tenim constància de Ponç Martí qui va continuar el llinatge casant-se amb Aldonça de Castellet; Roger de Malla i de Canadal que maridà Constança d'Avellaneda i Ricard, senyora d'Orriols i que entre els anys 1473-79, va assistir a les Corts de Perpinyà i Barcelona i Leonor, casada amb Joan d'Orís, l'any 1446.

La coincidència de noms que es van repetint a cada generació i les poques dades disponibles fan difícil d'establir la genealogia exacta dels Malla, des que accedeixen al castell de Vilarnadal fins al moment que s'integren al llinatge Cartellà, malgrat tot, es troben uns quants personatges relacionats documentalment amb el castell.

- El 1414, un Jaume Ponç de Malla, fill de Ponç Malla, signa capítols matrimonials amb Custòdia de Malla i rep el castell de Vilarnadal amb les seves jurisdiccions civil i criminal, a més del castell i terme de Curull, la casa del Vilar, els delmes de Sant Andreu, la castlania del castell de Torelló, un molí draper i altres possessions. En el cas de no poder o no voler viure junts amb Ponç de Malla, el seu pare, Jaume es reserva el castell de Vilarnadal com a residència. Ell va ser designat l'hereu del llinatge. El 1457, un altre Ponç de Malla testa a favor del seu fill Ponç Martí de Malla.
- El 1480, el castell de Vilarnadal pertanyia a Gabriel de Malla qui, aquest mateix any, comprava el castell de Biure de Queixàs. El 1486 Ponç de Malla, fill de Ponç Martí de Malla i Aldonça, signa capítols matrimonials amb Elisabet Planella, domiciliada a la sotsvegueria de Moja, i rep del seu pare, entre altres propietats, el castell i terres de Vilarnadal. La seva filla Elisabet, el 1515 es casa amb Antoni Vila, fill d'un mercader de Vic.
- El 1505, Gelabert de Malla, senyor de la torre de Vilafreder, fill de Ponç Martí de Malla, domiciliat a Vilarnadal i d'Aldonça, testa a favor del seu fill Gabriel Joan de Malla.
- El 1513, el procurador del vescomte de Rocafort promet a Elisabet Malla, muller de Ponç de Malla, cavaller, cedir els malfactors Pere Martí i Antoni Robador.
- El 1519, Ponç de Malla, cavaller i senyor del castell de Curull i de la casa del Vilar, germà de Roger de Malla, elegeix sepultura a Vic, al Vilar o a Vilarnadal i nomena hereu el seu fill Jaume Ponç de Malla
- Els anys 1521 i 1526, es redacta el testament de Jaume Ponç de Malla i l'inventari *post mortem* dels béns de Ponç de Malla. Jaume Ponç de Malla, senyor del castell de Vilarnadal, elegeix ser sepultat a l'església de Sant Pere de Vilarnadal i designa com a hereu el seu fill Joan Ponç de Malla. El 12 de desembre de 1522, mossèn Jaume Ponç de Malla, senyor de Vilarnadal, consta com a diputat de la sotsvegueria de Besalú.
- El 1521, es signa un contracte de venda de bestiar entre Ponç de Malla i Miquel de Cartellà. Ponç, cavaller domiciliat a Vic, amb la intenció de satisfer el dot de la

seva filla Magdalena Malla al seu gendre Miquel de Cartellà, li ven 200 vaques, 524 ovelles i 266 borrecs, per 80 lliures. Aquest mateix any atorga poders a la seva esposa Elisabet per tal que pugui cobrar rendes.

Amb aquest matrimoni es dona el primer pas per al traspàs del domini del castell de Vilarnadal des dels Malla als Cartellà, un fet que sembla que encara tardarà uns 40 anys a aconseguir-se

- El 1542, un Joan Ponç de Malla, fill de Jaume Ponç de Malla i de Custòdia, ja difunts, signa capítols matrimonials amb Joana de Foix, filla de Joan Pere de Foix i Elisabet. El dot d'Elisabet és de 40.000 sous a pagar en diferents terminis, mentre que Joan Ponç n'aporta 20.000. Després de la mort de Joana, el 1562, Joan Ponç contraïa nou matrimoni amb Margarida Grimau, filla de Francesc Grimau, donzell de Perpinyà.
- El 1545, s'obre un procés informatiu pel manament de Ponç de Malla, senyor del castell de Vilarnadal, en relació a l'empresonament de Guillem Puig.
- El 1546, Joan Casals, batlle de Vilarnadal per l'autoritat de mossèn Ponç de Malla, ordena a Baldiri Vicenç, arrendador del castell de Vilarnadal, que, sota pena de cinquanta ducats, no tregui cap cosa del terme.
- El 1547, Jaume Ponç de Malla, com a senyor del castell i terme de Vilarnadal, rep el capbreu de 14 emfiteutes.
- El 1549, Francesc Joher, notari de Figueres i jutge ordinari de la cúria del senyor Jaume Ponç de Malla del castell i terme de Vilarnadal, després d'exposar el procés seguit contra Joan d'Iran, acusat de rodamon, el condemna a ser assotat pels llocs acostumats de Vilarnadal.
- Un document del 1562 encara cita a Ponç Malla com a senyor del castell de Vilarnadal. El 1563 s'obre informació judicial per la mort d'una cabra en *lo corral del Padró de Vilarnadal*. La cabra era propietat de Pere de Malla, senyor del castell de Vilarnadal. Ells degueren ser els últims Malla, senyors del castell.
- El 1564 té lloc l'inventari *post mortem* dels bens de Joan Ponç de Malla a requeriment de la seva segona esposa Margarida Grimau el qual conté la descripció del contingut moble i del bestiar dels castells de Vilar i Vilarnadal. Tot sembla indicar que Joan Ponç va ser l'últim Malla senyor de Vilarnadal i que en morir sense descendència l'heretat podria haver passat als hereus de la seva tia Magdalena de Malla, casada amb un Cartellà.

No s'ha pogut determinar d'una manera fiable l'ascendència de Magdalena Malla casada amb Miquel I de Cartellà i Sarriera, senyor de la Torre de Cartellà. Sembla, però, que Magdalena seria filla de Ponç de Malla i Elisabet Planella i seria plausible que ella no heretés el castell, sinó que més endavant, per manca de descendència del seu nebot Joan Ponç de Malla, l'heretat passés a Miquel II de Cartellà i Malla, fill de Magdalena Malla o al seu net Galceran. En cap document consten els fills de Joan Ponç qui va morir poc després del casament amb Margarida Grimau, la seva segona esposa.

El 1700, Gertrudis de Cartellà, descendent de Magdalena, va presentar al·legació per un fideïcomís establert per Ponç de Malla i Elisabet Planella, els presumptes pares de Magdalena Malla.

Entre 1799 i 1827, a l'església de Vilarnadal, encara es resaven misses a favor d'un Ponç de Malla.

Tot sembla indicar que mentre els Malla tingueren el domini del castell de Vilarnadal, l'edificació va ser el seu habitatge habitual o que, si més no, hi residien llargues temporades. No va ser així quan, al segle XVI, els drets van passar als Cartellà, puix aquests van fixar la seva residència, primer a Maçanet, després a Girona i posteriorment a Barcelona, població on també residiren els marquesos de Moja, últims propietaris que van rebre la senyoria per herència familiar.

Bibliografia:

- *Fons Marquesat de Moja*. Biblioteca de Barcelona (2016)
- BAIG I ALEU, Marià ; BOSCH I ESTANY, Simon. *El castell de Biure de Queixàs. Origen del llinatge dels Biure de l'Empordà*.

3) Els Cartellà – Llinatge gironí (s. XVI-XVIII)

Els Cartellà de Maçanet de la Selva, estan documentats des del segle XIII i van arribar a Girona amb Arnau Benet de Cartellà i de Camós (?-1510), casat amb Elionor de Sarriera (?-1510). El seu escut es conserva a la capella de la Torre Cartellà, senyal de què en foren restauradors. L'any 1447, Arnau Benet va comprar la casa que actualment ocupa el número 27 del carrer de la Força de Girona. Antigament havia estat l'habitatge d'uns jueus i els Cartellà la van convertir en Palau, després d'annexionar-li altres edificis veïns. Hi van romandre entre 1471 i 1733. Aquest any, els frares Caputxins van comprar l'immoble per 7.500 lliures i cap el 1753 la convertiren en el convent de Sant Antoni. El 1835, en motiu de la desamortització, els Caputxins van deixar el casal que, el 1841, va ser destinat a Institut Provincial d'Ensenyament. L'any 1974, el Ministeri d'Educació va cedir l'edifici a l'Ajuntament de Girona i, des del 1981, és la seu del Museu d'Història de Girona.

Entre 1507 i 1529, el Principat es veié immers en un seguit d'enfrontaments bèl·lics entre les famílies principals de Girona. Aquestes bregues s'iniciaren a la força de Cartellà com a resultat de les baralles nobiliàries entre els Agullana i els Cartellà, dues branques del llinatge. Per una part hi havia Arnau-Benet de Cartellà i de Camós, maridat amb Elionor de Sarriera i els seus fills, Benet, Pere i Miquel. A l'altra banda s'hi trobava Baldiri d'Agullana que, des del 1495, posseïa el castell de Cartellà, a Sant Gregori, pel casament amb Constança Ferrer, senyora de Cartellà, de Salt i de Tudela.

El 1507, Miquel de Cartellà i Sarriera, el fill petit de la casa Cartellà de Maçanet, va desafiar amb una declaració formal d'hostilitats (*deseiximent*) a Joan i a Bernat de Camós, els seus parents llunyans. Segons els codis de l'època, si en cinc dies no arribaven a un acord les dues parts tenien el dret d'atacar-se mútuament, amb

destrucció de collites i béns, podent arribar, fins i tot, a l'assassinat. Després d'uns anys de bandositats entre els integrants de les dues famílies, el dia 20 de maig de 1510, Benet de Cartellà, l'hereu de la nissaga, pel que sembla, l'únic de la família que no s'havia implicat en la lluita, va ser assassinat quan sortia de la seva casa de Maçanet, en represàlia per l'incendi de la torre de la vall de Sant Daniel. L'autor de l'assassinat, Francesc de Cruilles i Redon, baró de Llagostera, i gendre dels Agullana, va morir dos anys més tard a mans d'uns 40 homes armats, capitanejats per Miquel de Sarriera, batlle general de Catalunya, emparentat amb els Cartellà. La guerra de bàndols no va acabar fins el 1527.

El 1702 els Cartellà van rebre, del rei Felip V, el títol de marquesos. A mitjans del segle XVIII, el títol i el patrimoni va passar a la casa Moja, amb el matrimoni entre M. Lluïsa de Cartellà, III marquesa, amb Josep de Copons, marquès de Moja de la Torre. El 1865, en morir sense fills la darrera marquesa de Cartellà i de Moja, Josepa de Sarriera i de Copons, vídua de Pere Carles de Sentmenat, VI marquès de Castelludosrius, la major part del patrimoni dels Cartellà i dels Moja va ser subhastat a favor de beneficència.

Després de l'assassinat de l'hereu dels Cartellà, Benet de Cartellà i Sarriera, el va succeir el seu germà petit, Miquel I, que es casà amb Magdalena Malla, formalitzant la relació entre els dos llinatges, si bé, tal com ja s'ha dit, sembla que els Cartellà no assoliren la plena propietat del castell de Vilarnadal arran d'aquest matrimoni sinó una o dues generacions després, probablement per manca de descendència de la branca principal dels Malla.

El matrimoni entre **Miquel I de Cartellà i Sarriera i Magdalena Malla** degué tenir lloc cap el 1521, coincidint amb la venda de bestiar que va portar a terme Ponç Malla per pagar el dot de la seva filla. A Miquel i Magdalena se'ls coneixen alguns fills, Montserrat, canonge de Vic qui, a mitjans del segle XVI, es va encarregar d'escriure un llibre amb els baptismes i defuncions de la família Cartellà, esdevinguts entre 1521 i 1555; Antic, ardiaca de Besalú i Pere o Perot, prevere; mentre que l'hereu designat fou Miquel II, amb condicions de fideïcomís (*amb l'encàrrec de conservar l'heretat i transmetre-la a un tercer*).

Miquel I, que encara no consta com a senyor de Vilarnadal, demana ser enterrat a l'església de Sant Llorenç de Maçanet.

Durant el seu govern, l'any 1568, els Cartellà van arrendar la Força de Cartellà de Maçanet de la Selva, per un període de quatre anys, a Joan Verger de Maçanet. Gràcies a l'inventari fet abans de l'arrendament, sabem que en aquesta finca hi havia una caixa decorada amb daurats i treball pictòric que representava les armes dels Malla i els Cartellà, emblemes de la parella.

Miquel II de Cartellà i Malla (?-1575), l'hereu de Miquel I i Magdalena, va maridar Margarida DesBach (?-1571). Miquel, senyor de Malla i de Vidreres i veí de Girona, va assistir a les Corts de Monzó de 1563.

Va fer testament el 9 de febrer de 1568. Al document demana ser enterrat a l'església de Sant Llorenç de Maçanet i nomena hereu el seu fill Galceran. La parella va tenir altres fills: l'ardiaca Benet de Cartellà, Frederic, Estàsia, Isabel i Paula.

El 1561 Miquel, actuant com a procurador del seu fill Galceran que llavors devia tenir 6 anys, denuncia el veguer de Besalú per haver emparat a Joan Riera, pagès de Vilarnadal i vassall dels Cartellà. Aquest document ens podria fer pensar que sent un nen, Galceran de Cartellà va rebre el llegat de l'heretat del castell de Vilarnadal però que, en ser menor d'edat, la gestió estava a càrrec del seu pare Miquel II de Cartellà i Malla. L'Enciclopèdia Catalana, en canvi, no situa la fusió dels llinatges i heretats dels Malla i Cartellà fins a l'any 1563.

Precisament el 1563 un Galceran de Cartellà, com a procurador de Ponç de Malla va signar a favor d'Elisabet d'Ortofà i Jaume de Foix, mare i germà de Joana de Malla, rebut de les robes i joies que foren de Joana, casada, el 1542, amb Joan Ponç de Malla.

L'any 1566, Miquel II de Cartellà i Malla, donzell, havia donat 2.000 lliures del dot de la difunta Joana de Foix, primera muller del seu cosí també difunt, mossèn Joan Ponç de Malla, donzell i senyor de Vilarnadal, com a restitució del dot concedit el 1565.

Si bé no és fins amb el seu fill Galceran quan trobem documentat que els Cartellà gaudeixen del domini del castell de Vilarnadal, aquests documents podrien ser la clau per explicar la transició entre els llinatges Malla i Cartellà, quan, per manca de descendència de Joan Ponç Malla, l'heretat va passar als seus cosins, els Cartellà i Malla.

Miquel va testar l'any 1568, llavors el senyor del castell ja no habitava a Vilarnadal, com havien fet els Malla, sinó que la seva residència era a les parròquies de Vidreres i Sant Llorenç de Maçanet.

Una vegada vidu, l'any 1571, Miquel degué contraure nou matrimoni amb Anna de Terça, donzella, filla de Miquel de Terça, donzell, doctor en drets i regent del Suprem Consell del rei, i Jerònima Boteller. Si bé no es pot documentar, sembla que Miquel va morir l'any 1575, quan el seu fill Galceran encara era menor d'edat, llavors els seus germans, Antic i Pere de Cartellà, van actuar com a tutors de Galceran, el seu nebot.

Com a dada curiosa cal destacar un document de 1576 on s'esmenta que temps abans, Miquel, pare de Galceran Cartellà, havia comprat a Miquel Mercader, donzell d'Anglès, una esclava de Granada per 120 lliures.

Galceran de Cartellà DesBach (1555-1620?), era fill de Miquel de Cartellà i Margarida DesBach, senyor de Malla, Curull i Vilarnadal.

Un document de 1579 informa que Galceran resideix a Maçanet de la Selva. L'any 1585, essent veí de Girona, va assistir a les Corts de Monzó. El fet que aquí es detallava que era senyor de Vilarnadal, cosa que no havia passat amb el seu pare, podria avalar la hipòtesi que va ser ell, el nét de Magdalena Malla, qui finalment va aconseguir el ple dret del domini sobre el Castell de Vilarnadal.

Degué heretar quan encara era menor d'edat, puix l'any 1571, Antic Cartellà, ardiaca de Besalú i Pere de Cartellà, rector de Palafolls, com a tutors i curadors de Galceran de Cartellà, fill i hereu de Miquel de Cartellà, confirmaren l'inventari *post mortem* d'aquest. El document redactat l'agost de 1575, contempla els béns heretats del seu pare que es trobaven a les cases de Sant Llorenç de Girona i al castell de Vilarnadal. A la mateixa data es nomenen els càrrecs del castell de Vilarnadal. Dos anys després, es formalitza l'inventari dels béns de Galceran custodiats pel seu oncle Antic de Cartellà, ardiaca de la Seu de Girona. S'hi fan constar diferents peces de roba, amb els seus colors i qualitats, joies d'or i plata, amb perles i altres elements valuosos com una fruitera amb les armes dels Cartellà, dotze culleres i fues forquetes de plata, entre d'altres objectes. També el 1577, Galceran de Cartellà, senyor de Vilarnadal, fill de Miquel Cartellà i Margarida DesBac i ja hereu de ple dret, signa definició de comptes a favor de Pere Galceran de Cartellà, senyor de Falgons, i els seus oncles Antic i Pere que li reten comptes de l'administració que van portar a terme mentre actuaven com a tutors.

L'any 1580, Galceran va rebre patent de capità d'infanteria atorgat per Francisco de Montcada Cardona, marquès d'Aitona i lloctinent i capità general de Catalunya, per tal de poder capitanejar 400 homes a sou del rei. Alhora mantenia una causa judicial oberta per Eugènia Malla, monja de Montsió, probablement per la resolució de l'heretat dels Malla.

Galceran es casà amb Àngela SaBastida. El 1584 tenien dos fills, Elisabet i Benet. Aquest mateix any va néixer Francesc, el futur hereu. Ben relacionats amb l'ordre de frares menors de Sant Francesc de la Corona d'Aragó, el 1604, Galceran és considerat membre espiritual de l'ordre, un acte que es repetirà per a tota la família, l'any 1623. Galceran va fer dos testaments, el primer el 1598 i el segon el 1620, que podria ser la data de la seva defunció o pocs anys abans. Al document nomena hereu el seu fill Francesc i explica que, després d'enviudar, s'havia ordenat sacerdot.

Malgrat que els Cartellà no residien a Vilarnadal, ni hi devien estar massa vinculats, feien el seguiment de les seves propietats, mentre els veïns feien via ....

El 1572, els documents citen un mas anomenat *Mas Pedró*. L'any 1578 la cúria de Vilarnadal treballava en la causa entre Francesc Simon, natural de Biure, com a hereu del seu germà Miquel Simon, contra Joana Simon i Puig, la seva vídua, sobre el pagament dels drets dotals per la meitat de les millores que Miquel realitzà a la casa que Joana aportà com a dot. El 1576, Joan Simon, pagès de Biure habitant a Vilarnadal, testava a favor del seu fill Antoni, nomenant marmessors la seva esposa Caterina i altres.

El 1580, el jutge del castell de Vilarnadal rep una denúncia anònima contra Pere Padró per haver pegat bastonades a Joan, pastor de Jaume Casals, batlle de Vilarnadal. Mentrestant Galceran de Cartellà fa donació de la rectoria de Vilarnadal, condicionada a la lliure disposició del senyor, a favor de Felip Mirambell, que podria ser el rector de la parròquia.

L'any 1582 s'obre un procés entre Galceran, senyor de Vilarnadal, i Quirze Ferrer, àlies Vicenç, del castell de Cabanes, sobre pastures de bestiar al terme de Vilarnadal per haver portat a pasturar un ramat d'eugues, per la qual cosa li prengueren tres dels animals.

El 1583 s'obren diverses diligències judicials contra Anton Llarch, àlies Peirer, natural de Marsella i mestre de cases, per lladre i per portar pedrenyals. Es deia que havia robat diners a Pere Daymar, prevere de l'església de Vilarnadal; que no treballava i que circulava armat amb un pedrenyal curt i prohibit, i una espasa fora de mides; també se l'acusava d'haver fugit de la presó del castell. Anton Llarch declarava que va ser denunciat pel pubill Simon i que estava empresonat injustament. També el 1583, Quirze Ferrer, àlies Vicenç, de Cabanes, reconeix un deute de 18 lliures a favor de Galceran de Cartellà per les despeses ocasionades per haver-li pres unes eugues en el terme de Vilarnadal. L'any 1584, Galceran de Cartellà i Joan Bri, batlle de Vilarnadal, obrien causa judicial a la Reial Audiència contra Pere Prats, notari i familiar del Sant Ofici, pels drets dels delmes del castell i terme de Vilarnadal. El 1586, Gerard de Putó presenta denúncia davant del jutge del castell de Vilarnadal, perquè un tal Carol va llaurar una seva peça de terra que li havia establert Galceran de Cartellà.

Entre 1580 i 1581, Galceran havia rebut el capbreu del terme i castell de Vilarnadal i entre 1591 i 1614, Galceran i el seu fill Francesc, marquesos de Cartellà, com a senyors del castell de Vilarnadal capbreven 39+35 confessions emfitèutiques. El 1594, els procuradors fiscals presenten denúncia al jutge del castell de Vilarnadal pel fet d'haver recollit garbes sense pagar el delme i la primícia.

El 1610, Galceran delega poders en el seu fill Francesc per resoldre les diferències que tenia amb Francesc Bas Ferrer i la seva esposa, en motiu d'unes terres de Vilarnadal. El 1615, li confereix el poder d'exercir i administrar la jurisdicció civil i criminal de Vilarnadal. Possiblement les seves ocupacions militars i polítiques l'apartaven de la gestió del patrimoni que va deixar en mans del fill.

El juny de 1614, Pere Simon, procurador de la seva esposa Anna Vicenç, filla i hereva de Quirze Ferrer i Vicenç, senyora útil de les cases i heretat d'en Vicenç del castell de Cabanes, capbreva a favor de Galceran de Cartellà, quatre peces de terra de les Deveses, i reconeix a Galceran el domini directe d'aquestes terres. Aquest mateix any, Joan Bertran, Joan Navarro, T. Vilar, Baldiri Cluset i altres veïns de Masarac són encausats per llaurar un camp del senyor de Cartellà. Com a testimonis actuen Gerard Terrades, masover del castell de Vilarnadal, Pere Clotas, Miquel Casals, Baldiri Puig, pagesos, i també Andreu Triter, Jaume Tristany i Jaume Comte. A finals del 1614, Jeroni Pujadas, un figuerenc doctor en lleis, autor d'un Dietari de l'època i més tard resident a Castelló d'Empúries; Gràcia Prats i Corcoll, cabanenca, vídua de Rafel Prats, mercader de Banyoles i avantpassada de la nissaga de Can Carreras, i Jaume Ramis, també de Cabanes, reconeixen a Galceran i Francesc de Cartellà el domini d'unes peces de terra de «Les Deveses», del terme de Cabanes. Més endavant, el 1703, els Cartellà viuran diversos conflictes amb aquests i altres cabanencs que es negaven a capbrevar a favor del senyor de Vilarnadal.

El 26 d'octubre de 1615, el *vicegeneral* governador de Catalunya notifica al batlle, Antoni Maroi, i als jurats de Cabanes que Galceran de Cartellà havia presentat una

súplica on exposava que posseïa una devesa en el terme de Cabanes, anomenada «*lo bosch y resclosa*», donada pel vescomte Rocabertí a Berenguer de Canadal, un seu avantpassat; que aquesta devesa està tancada per poder-hi caçar i pasturar el bestiar i que ara els cabanencs li volen usurpar, per això apel·la a la Reial Audiència per tal que mani al batlle, cònsols i veïns de Cabanes que no «*l'inquietin*». Les disputes van continuar i el 12 d'octubre de 1618 tingué lloc la concòrdia entre Vilarnadal i Cabanes pels drets de pastura del paratge del Corral del Comte. El document descriu els personatges implicats i es fa esment a la donació feta per Dalmau de Rocabertí i a les disputes que ja havien tingut lloc en temps de Ponç de Malla. La concòrdia manifesta que la donació no podia incloure les herbes salvatges atès que eren terres comunals dels veïns castell de Cabanes i acorden marcar els límits del bosc i els drets d'ús que al document de la donació no quedaven clars.

Francesc de Cartellà de Malla i de SaBastida (?-1660), senyor de Malla, Curull i Vilarnadal, va participar, com a noble, en les Corts de 1626 i en el Parlament de 1653.

Precisament, el 1626, per tal d'avaluar la seva participació a les Corts, es va crear un dossier amb la relació de serveis i mèrits del llinatge Cartellà en defensa de la fe de Crist i del rei Pere II d'Aragó i Sicília i altres actuacions que havien quedat reflectits en diverses cròniques, una de les quals la de Ramon Muntaner.

Casat amb Estàsia Viver, filla de Serafí, donzell domiciliat a Perpinyà i d'Anna, l'any 1605, la parella va signar capítols matrimonials segons els quals, Francesc de Cartellà va rebre del seu pare, entre d'altres possessions, la Torre o Força de Cartellà. Van tenir dos fills, Jaume i Dalmau de Cartellà i Viver, ambdós van assistir, com a nobles, a les Corts de Monzó de 1626.

El 1610, Francesc de Cartellà va redactar la genealogia del llinatge Malla, des el 1192 fins a Galceran de Cartellà, nét de Magdalena Malla. L'any 1616, com a procurador del seu pare, Galceran de Cartellà, manà al batlle de Vilarnadal, Guerau Terrades, que cada dia i fins a Corpus, acompanyat de sis homes de cap de casa, armats amb les millors armes, havien d'anar als camins públics o collades per reconèixer i vigilar les persones desconegudes i encarcerar els culpables de delictes.

Al llarg de l'any 1623 es denuncia el robatori d'unes garbes de blat que Galceran de Cartellà posseïa a Vilarnadal i Francesc de Cartellà, com a fill i procurador del seu pare, denunciava a Jeroni Pere-Joan, pagès de Masarac, per haver llaurat un camí públic en el qual es trobava la fita divisòria entre els dos termes. En un altre document del 6 d'octubre de 1623, Francesc de Cartellà i Malla, cavaller de Girona i fill i hereu de Galceran de Cartellà, senyor de Vilarnadal, reconeix al senyor de Cruïlles haver rebut mitja quartera de forment, 3 quarteres de mestall, 3 quarteres de sègol i una quartera d'ordi (*Peralada Pergamins BNC*).

Les collites de raïms devien ser importants dins l'economia de Vilarnadal, puix entre 1623 i 1630 es fa el registre comptable de la producció de la vinya i del vi obtingut al Castell. El 1626, Francesc de Cartellà i Pere Cases, prevere i prior de Nostra Senyora de l'Om, signen una concòrdia establint els límits dels termes de les jurisdiccions de Vilarnadal i Masarac. Amb data del 1630 es va fer una relació dels emfiteutes del castell

de Vilarnadal que antigament havien capbrevat a favor de Berenguer de Canadal, amb la descripció de les seves terres i límits i si prestaven delme. Aquest mateix any tenen lloc quatre causes criminals obertes per la Cúria de Vilarnadal: K (pel robament de garbes), M (contra Antoni Navarra, àlies Gatonat, veí de Peralada, per portar armes, ser home de mala vida, lladre i matador d'homes-1634); N (contra Alonso de Barraga, Jaume Costa i Antoni Albi per haver robat capes i una daga i dos ganivets a uns pastors-1639) i D (contra Antoni Llarch per lladre de moneda).

Durant el domini de Francesc de Cartellà, l'any 1632, la cúria de Vilarnadal denuncia el batlle Joan Trasfort, per donar «butlleta» de sanitat a un viatger que venia del Rosselló on hi havia la pesta i a Joan Martí per contravenir la prohibició de *pasturar* bestiar estranger dins el terme.

El 1642 Francesc de Cartellà deixa constància de les obres realitzades al castell, durant els mesos d'octubre i novembre descrivint els materials emprats: pots de pintura, guix, claus i també els jornals del mestre de cases i els fusters i el 1647 es redacta una memòria del que s'ha gastat per adobar les tines i botes del castell de Vilarnadal, detallant l'import gastat en cairats, dogues i jornals del fuster Bernat Pi, de Vilarnadal.

El 1645 Aniol Simon, batlle de Vilarnadal i Pere Sumalla, pagesos, són acusats de maltractar Margarida Gommar, mare de Ramon Gommar, la qual havia impedit al seu fill sortir del castell de Vilarnadal on es trobaven refugiats per anar a l'encontre dels enemics castellans.

El 23 d'abril de 1653 Francesc de Cartellà i Malla arrendava per un termini de 4 anys, a Bartomeu Gelabert i a Jeroni Gorgot, paraires de Sant Llorenç de la Muga, les rendes del Castell de Vilarnadal (640 lliures). L'any següent els arrendataris, davant la desfeta econòmica provocada per la Guerra dels Segadors, sol·licitaven la renúncia, la qual no va ser acceptada.

Estàsia (o Anastàsia), esposa de Francesc de Cartellà, va signar testament l'any 1635. Demana ser enterrada a la Catedral de Girona, explica que té una filla, Isabel, monja de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona i nomena hereu el seu fill Jaume. El 1660, Francesc va morir al carrer Mercaders de Girona.

A més de Jaume, l'hereu, Francesc i Estàsia van tenir un noi, Joan (1617-1634) que va morir jove i una filla, Francesca, casada el 1625 amb Joan d'Oms i de Santmartí, a qui doten amb 6.500 lliures.

Francesc de Cartellà és cridat diverses vegades per defensar el país. El 1635, Enric d'Aragó, duc de Sogorb i Cardona i capità general, ordena a Francesc de Cartellà que faci mostra de les seves baronies i que en el terme de quinze dies envii la relació de gent apta, amb les seves armes i municions. El 1638, Felip IV, davant el perill d'invasió de les tropes del rei de França, convoca a Francesc per tal que es posi al servei del Capità General de Catalunya. El 1648, el duc de Feria, lloctinent i capità general, ordena a Francesc que es prepari amb els seus vassalls armats per acudir a la defensa del Rosselló.

A partir de 1653, cada primavera i estiu, l'Alt Empordà, era ocupat per tropes franco-catalanes que s'instal·laven a la comarca per assegurar Roses i consolidar

posicions. Aquest any, un exèrcit descontrolat va provocar saquejos i incendis a les parròquies de Cantallops, Siurana, Santa Llogaia d'Àlguema, Mollet de Peralada, Masarac i altres rectories. Els pagesos, quan detectaven la proximitat dels soldats, es refugiaven a l'església amb tot el que tenien de valor creient que en ser un espai sagrat hi estarien segurs, però els soldats, que no rebien cap paga, davant la possibilitat de trobar diners, menjar i altres objectes valuosos no dubtaven en esbotzar portes i destruir esglésies...

El juny de 1653, un exèrcit de quatre mil cavallers i més de set mil infants, sota el comandament del mariscal francès Charles de Monchy, Marqués d'Hocquincourt, va penetrar per l'Empordà. Aquest degué ser el motiu pel qual, el 17 d'agost de 1653 - mentre Francesc tenia el domini del castell - el rei de França va fer donació del lloc de Vilarnadal a **Joan de Bassedas**, amb la possessió de la jurisdicció civil i criminal i de les rendes. Dos anys després, Joan de Bassedas i de Biure, canonge de la seu d'Elna i de Girona, era senyor útil del Castell de Vilarnadal i en percebia les rendes que li pagaven Bartomeu Gelabert Auger i Jeroni Gorgot. El maig de 1655, Aniol Simon, pagès i batlle de Vilarnadal prestava homenatge a favor de Joan Bassedas, senyor del castell de Vilarnadal.

Amb el Tractat dels Pirineus (1659) i especialment gràcies a les disposicions del Tractat de Figueres de 18/4/1660, la propietat va retornar a mans dels Cartellà,

El 1660, el batlle, nomenat pel senyor de Vilarnadal, havia ordenat el desterrament de la germana de Baldiri Llahona qui demana que la dona es pugui quedar al municipi. El juny d'aquest any, poc abans de morir, Francesc de Cartellà, llavors síndic de la universitat de Vilarnadal, exposava a la Reial Audiència que «per mercè de França», des de 1655, Joan de Bassedas obtingué les rendes de Vilarnadal i que per tant és ell qui està obligat a pagar les pensions dels censals. L'Audiència cita a Joan Bassedas explicant que l'esmentat canonge fou «segrestador» - *segrestar=dipositar una cosa en poder d'un tercer* - del castell, terme i baronia de Vilarnadal i collí els fruits del lloc corresponents al senyor, des de 1655, i que d'acord amb el Tractat de Figueres del 28 d'abril de 1660, és ell qui està obligat a pagar les pensions dels censals i no els veïns de Vilarnadal, ni tampoc Francesc de Cartellà, els quals supliquen que es declari que ells no estan obligats al pagament durant el temps que l'esmentat Bassedas ha posseït el castell.

Joan de Bassedas i de Biur, canonge de la seu d'Elna, era originari de la família Bacedas, Basedas o Bassedas, que trobem com a paraires i mercaders a la Banyoles de la segona meitat del segle XVI. En varen sortir dues branques importants, una que va seguir a Banyoles, i una altra que es va establir a Figueres, des de 1590 i fins 1650, i que va donar lloc a mercaders, burgesos i cavallers establerts a Figueres, i que després culminà amb un ascens cap a la notorietat i la noblesa, entroncant amb els Calvó exiliats al Rosselló.

L'únic document que fa referència a les terres de Biart data del 1660, l'any de la mort de Francesc. És un croquis del territori anomenat les Planes o Biart de Vilarnadal, un espai encerclat entre el riu Llobregat i que alhora serveix de fita divisòria amb el terme de Cabanes, al sud; el camí que va de Masarac a Cabanes i que alhora també serveix de

fita divisòria amb el terme de Peralada, i el rec de l'estany Sort, amb informació dels establiments i capbreus.

Jaume de Cartellà i de Viver, fill de Francesc i Estàsia, es va casar amb Maria d'Ahones (o Aunes), filla del noble Joan d'Ahones, senyor de les baronies de Rubió i carlanies d'Alòs i Baldomar, signant capítols matrimonials l'any 1631. Malgrat ser l'hereu, va morir jove i no es va poder fer càrrec de propietat que va passar directament a la seva filla Gertrudis de Cartellà i Ahones.

Els Ahones eren una família natural d'Aragó, amb casa prop de Balaguer, després d'emparentar amb els Alós i els Bac es van integrar als Cartellà.

Jaume, segons un document de 1650, vivia entre Girona i el castell del Vilar, a Sant Pere de Torelló, l'antiga heretat de Curull propietat dels Malla. Aquesta devia ser una de les possessions importants dels Cartellà on, després que el seu net va rebre el marquesat, es va decorar l'edificació amb el seu escut.

Jaume feu testament el 1652, vuit anys abans de la mort del seu pare. Demanà ser enterrat a la Catedral de Girona i nomenà hereva la seva filla Gertrudis. Se sap que la seva esposa Maria, el 1657, ja vídua, reclamava al seu sogre 2.000 euros que se li devien pels capítols matrimonials. El 1684 Maria de Ahones encara era viva però patia de ceguesa.

Filla de Jaume de Cartellà i de Maria, **Gertrudis de Cartellà i d'Ahones** (1633-1724) va néixer el 10 de juny de 1633. L'any 1654, es casà amb **Lluís Desbach-Descatllar i Oms**, doctor en drets, fill de Francesc de Desbach-Descatllar, senyor d'Orriols i Magdalena d'Oms i de SantMartí.

Com a hereva del llinatge, Gertrudis va fer prevaldre el seu nom per davant del Desbach-Descatllar del seu marit i tots els membres de la família van continuar amb el cognom Cartellà.

El 1661, la parella va ser investida pel feu del castell de Curull i la carlania del castell de Torelló. Lluís Desbach, conegut com a **Lluís de Cartellà** (1626-1710), essent veí de Barcelona, el 1665, va arrendar per tres anys i tres collites les rendes del castell de Vilarnadal a favor de Josep Esponellà, fuster, i el 1687 va formalitzar l'arrendament de les rendes de Vilarnadal, amb la meitat dels foriscapis - *dret que rebia el senyor pel seu consentiment perquè la finca passés del domini del censatari a un tercer* - a favor de Pere Antoni Simon Capmany, pagès de Biure, una família que va deixar petjada al poble.

El 1668, Lluís pledejava amb la vegueria de Girona per la jurisdicció del castell d'Orriols. Una memòria de l'any 1670 fa referència a un informe anònim relatiu als drets del Lluís de Cartellà que són apropiats pels veïns de Cabanes, entre els quals es troben la peça de terra de *Les Deveses*, el delme, el reconeixement del dret de capbreu i el dret a tallar verns i altres arbres.

Va ser durant el domini de Gertrudis i Lluís de Cartellà quan el 1677 els exèrcits francès i espanyol campaven a l'entorn de Vilarnadal i el castell.

Lluís i Gertrudis van tenir una filla, Teresa, monja al monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, qui el 1687 renunciava als seus drets de llegítima a favor del seu germà Pere, l'hereu. Jaume, un altre fill, va rebre la tonsura l'any 1664.

L'any 1687, es referma l'arrendament de les rendes senyoriales del castell que Lluís de Cartellà havia fet a Pere Antoni Simon Capmany. El 1689, Pere Joan Trull, pagès habitant a Parets, signa contracte de masoveria de l'heretat del castell de Vilarnadal i s'obliga a cultivar les terres de l'heretat del castell, *a ús i costum de bon pagès*. Entre 1698 i 1700, Gertrudis mantenia una causa judicial en relació amb un fideïcomís establert pels seus avantpassats, Ponç Malla i Elisabet Planella.

Lluís va signar testament l'any 1685, el document va ser publicat el 1691, data de la seva defunció. El gener de 1692, Gertrudis, la seva vídua que vivia a Girona, prenia possessió de les cases, castell, terres, honors, possessions, delmes, censos i altres propietats del seu espòs.

El 1700 Gertrudis i el seu fill i hereu, Pere de Cartellà i Desbach, envien una súplica al lloctinent de Catalunya. Es veu que el comte de Peralada els disputava la lliure possessió de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del terme de Vilarnadal. Malgrat haver-hi una causa oberta a la Reial Audiència, l'oficial del comte, el cabanenc Josep Casadevall i Puig, va capturar i empresonar a Baldiri Clotas, batlle de Vilarnadal, per la qual cosa els Cartellà demanen l'alliberament de Baldiri. El 1703, el sotsveguer de Besalú requereix a Joan Duran, jutge de capbrevacions de Gertrudis de Cartellà, senyora del lloc i terme de Vilarnadal que, sota pena de 100 lliures, no gosi procedir en la demanda de capbrevació contra Miquel Sabater.

El mateix 1703 hi ha una causa oberta al tribunal emfiteucari entre Gertrudis de Cartellà i Francesc Carreras i la seva esposa Francesca - *de can Carreras de Cabanes, però llavors domiciliats a Castelló d'Empúries* - pel capbreu d'una peça de *les Deveses* de Vilarnadal. Josep Aguer, Rafel Ramis, Pere Aguer, Maria Roquí, viuda, i Joan Roquí, tots pagesos de Cabanes, presenten recurs col·lectiu en la causa de capbrevació oberta particularment contra els cònjuges Carreras, però el recurs és desestimat. Entre 1703 i 1704, és el comte de Peralada qui obre causa contra Gertrudis de Cartella, a la Reial Audiència per haver citat a capbrevar a Francesc Carreras i Reguer, Josep Aguer, Pere Aguer, Rafel Ramis, Maria Roquí i Joan Roquí, Rafel Verga i Brugat, Francesc Casadevall, Rafel Martí, Jaume Matas, Miquel Matas, Miquel Brugat i Francesc Figueres i Buch, possessors de terres del terme i castell de Cabanes del qual és senyor jurisdiccional el comte de Peralada i no el marquès de Cartellà. Una altra vegada, el 1704, el capità general de Catalunya notifica a Gertrudis de Cartellà la demanda de la universitat de Cabanes per haver establert a Jaume Ventós, pagès de Vilarnadal, una gran peça de terra, pròpia del terme de Cabanes.

Gertrudis havia testat el 1685, el document va ser llegit el 1724, data de la defunció. L'hereu de Lluís i Gertrudis va ser Pere de Cartellà, però la parella va tenir altres fills: Benet, canonge de la Seu de Barcelona; Maria de Descatllar, marquesa de Besora i Teresa de Cartellà, monja.

Pere de Cartellà i Desbach (1655-1736), senyor de Curull i nou hereu del llinatge Cartellà, entre 1687 i 1697, estigué dins de l'organisme director del Braç militar de Catalunya, primer com a conseller noble i després com a clavari i protector.

El 1689, signava capítols matrimonials amb Emmanuela d'Oms. El 1701 i 1702, el jesuïta Joan Rodríguez, procurador de Pere de Cartellà i la seva mare Gertrudis, formalitzà establiment emfitèutic a favor de Miquel Lavall, treballador de Vilarnadal, de dues peces situades als paratges Molí de la Sorda i Puig Llobera, de Vilarnadal, per poder-les convertir en hort i vinya respectivament i un solar per construir-hi una casa, situat al Coll de les Saleres, també del terme de Vilarnadal.

Pere fou nomenat primer marquès de Cartellà, per Felip V, el juliol de 1702 (CONSEJOS,L.2346,F.160)

Un temps després, al castell del Vilar de Torelló, s'hi va instal·lar l'escut dels Cartellà decorat amb quatre camps:

1) el propi del llinatge Cartellà, amb tres requadres amb les inscripcions *Avemaría*, *Gratia Plena* i *Dominus Tecum*

2) el dels Malla, amb 4 línies de rombes

3) el dels Ahones, amb una campana i tres banderes

4) un altre amb sis creus que

coincideix exactament amb el que es troba al castell de Vilarnadal.

Tot sembla indicar que aquest escut representa els Cruïlles, un llinatge relacionat amb Lluís Desbach Descatllar i Oms, per la part dels Oms i també un dels llinatges de la seva nora. Ignasi de Cartellà Oms Desbach (1693-1773), fill de Pere, el 1728, es casà amb Maria de Sarriera i de Cruïlles. Qui sap si va ser en motiu d'aquest enllaç que es va posar l'escut al castell de Vilarnadal.

Pere va viure de ple la Guerra de Successió. En un document, datat el 1708, Gregori Matas informa de l'ordre del rei sobre el segrest de les hisendes i rendes dels desafectes al *rei catòlic Felip V* i que gràcies a la intercessió del duc de Noailles, militar francès al servei de Lluís XIV de França, a

favor del marquès de Cartellà, les seves propietats no van ser confiscades. Com a partidari del rei borbó, Pere havia partit de Catalunya i no va tornar fins després del 1714, essent nomenat regidor de l'ajuntament borbònic de Barcelona, el 1718. Malgrat això, la guerra li ocasionà moltes pèrdues. Tenia unes cases al carrer de Portaferriça, de Barcelona, que van quedar afectades per les *bombardadas* que patí els anys 1713 i 1714.

Per pagar les despeses de reconstrucció, va vendre els censos i el delme del domini de Curull a Hilari Vila. El 1719, davant la necessitat de satisfer 70 lliures per abonar la reparació de la casa del carrer Portaferriça, afectada pel setge, va vendre diferents censos de la zona de Vidrà. Amb la guerra, també va quedar molt perjudicat l'entorn de la Catedral de Girona on hi tenia un casal i, el 1733, Pere i el seu fill Ignasi, que residien a Barcelona, per resoldre les seves dificultats econòmiques, van vendre als Caputxins, pel preu de 7.500 lliures, la casa del carrer de la Força de Girona, un immoble que tenien en propietat des de 1471.

Es conserva l'esborrany d'un escriptura, datada el 1705, per la qual Gertrudis de Cartellà, viuda de Lluís de Cartellà i Desbac i els cònjuges Pere de Cartellà i Emanuela, per tal de poder satisfer unes lligítimes, obtenir el canonicat de Benet de Cartellà i Desbac i pagar les despeses ocasionades pel setge del 1705 venen, a carta de gràcia, el castell de Vilarnadal, amb els seus drets senyorials, a Joan de la Concepció, tutor de Francesca, pubilla de Francesc de Pujadas, un donzell veí de Barcelona. Donat que la venda a carta de gràcia permet recuperar el bé venut, si el castell es va mantenir sota el domini dels Cartellà hem de pensar que, o bé, no es va formalitzar la venda descrita a l'esborrany o bé aviat els Cartellà van recomprar el castell.

En aquesta època vivia un Joan de la Concepció Mir Pujades (1640-1708), nat a Figueres, fill de Jaume Mir, de Llers (Cerdanya), i d'Isabel Pujades, de Figueres, de l'estament dels mercaders. Estudià a Girona, on entrà en contacte amb els carmelites descalços, i d'aquí va fugir a Barcelona per ingressar al Carmel descalç, malgrat l'oposició familiar, que preferia per a ell un futur més acomodat - el seu germà Jaume era burgès de Figueres i ciutadà honrat de Barcelona el 1670. Malgrat tot, sembla haver existit una reconciliació familiar, ja que el seu germà Francesc, en testar, va deixar estipulat que si la seva filla i hereva moria sense descendència, hi havia una deixa per a l'orde. <https://mcem.iec.cat/biografia.asp?id=59>

No s'ha pogut determinar si va ser aquest Joan de la Concepció qui pretenia comprar el castell, però seria possible atenent que portava el cognom Pujades i que el seu germà es deia Francesc. També ho avala que Joan de la Concepció sembla ser parent de Jeroni Pujadas a qui trobem dins la documentació del castell de Vilarnadal .

<https://castellinterior.com/2020/04/27/dos-pujades-que-vestiren-lhabit-de-carmelita-descalc-el-fill-del-cronista-pujades-i-el-seu-parent-bibliotecari-joan-de-la-concepcio>

També hi va haver un altre Joan de la Concepció Alemany Descatllar (1625-1700), però aquest ja havia mort quan es va redactar el document.

Pere es casà amb Emanuela d'Oms i Cabrera. El 1712, malgrat residir a Saragossa, actuava com a senyor de Vilarnadal i arrendà a Miquel Gallí, negociant de l'esmentat lloc, per tres anys i tres collites, les rendes senyoriales de Vilarnadal. Entre 1724 i 1728, l'arrendatari de les rendes del castell de Vilarnadal era Francesc Ferrer.

L'any 1729, Pere va signar un testament on fa esment als problemes econòmics derivats de la guerra per la qual cosa encomanà als seus marmessors que *a vista de los ahogos se troba en sa casa que per ço no se deixa missas empero ho deixa a la disposició d'ells*. Va morir l'any 1736.

A més d'Ignasi, l'hereu, Pere i Emanuela també va tenir una filla, Marianna, casada amb Joan Manel de Sentmenat, l'any 1725.

El segon marquès de Cartellà, fill de Pere i Emanuela, va ser **Ignasi de Cartellà Oms Desbach** (1693-1773).

Fou propietari de Torre de Bach de Fornells de la Selva, coneguda també com a Mas Avellaneda i Can Plantés, una heretat que la família Cartellà adquirí després que Gertrudis de Cartellà es casés amb Lluís Desbach-Descatllar i Oms.

El 1725, Ignasi tenia el castell de Vilarnadal arrendat a Francesc Ferrer.

El 1728 es redactà la proposta de capítols matrimonials amb Maria de Sarriera i de Cruïlles, filla de Joan de Sarriera Gurb i de Rocabertí, II comte de Solterra i Maria Anna de Cruïlles i Sitjar, segons els quals els marquesos de Cartellà nomenaven Ignasi el seu hereu universal, mentre Joan de Sarriera i la seva esposa Maria Anna aportaven 18.000 lliures i dos baguls en concepte de dot per a la seva filla Maria.

El 1730, després d'exposar la situació d'endeutament del patrimoni Cartellà, per censos i censals i per la guerra, Ignasi signava concòrdia amb els seus creditors censalistes per les rendes dels castells d'Orriols, Terradelles, els llocs del Vilar, Vilarnadal, Alòs i Rubió.

L'any 1741, gràcies als mèrits dels seus avantpassats, Ignasi rep del Rei la concessió, per a dues vides, de dues escrivanies de la cambra de la Reial Audiència de Catalunya, a més d'altres prebendes.

L'any 1746, Ignasi va presentar a Miquel Lloberes, prevere de Vulpellac, per ocupar la rectoria de Vilarnadal que estava vacant per defunció de Francesc Obrador i el 1770 inicià un litigi contra els batlles i regidors de Vilarnadal i Terradelles.

Ignasi va fer dos testaments, el primer l'any 1750 i el segon el 1770, tres anys abans de la seva defunció. Llavors el primogènit ja havia mort i al testament declara hereva universal la seva filla Maria Lluïsa de Cartellà-Desbac i de Sarriera, ja casada amb Josep de Copons, mentre cita també les seves altres filles, Ignàsia, esposa de Josep de Xatmar, i Marianna, monja al monestir de Sant Pere de les Puel·les. El testament es va redactar a la plaça del Vi, de Girona, a la casa de Salvador de Puig Diem. Al document demana ser enterrat a la Catedral de Girona.

Maria Lluïsa de Cartellà-Desbac i de Sarriera, III marquesa de Cartellà (1731-1807?), el 1758 es casà amb **Josep de Copons i Oms-Santa Pau** (1719-1790), mariscal de camp dels exèrcits de Carles III, IV Marquès de Moja - des de 1753 fins a 1790 - i baró de Santa Pau.

Josep era fill de Joan Agustí de Copons i de Copons, II marquès de Moja i VIII senyor d'Espitlles, Gavà i Castelldefels, i de Gaietana d'Oms Cabrera Desbosc i de Sarriera, baronessa de Santa Pau i Senyora de Vilassar. Josep havia accedit al marquesat de Moja després que el seu germà i hereu del llinatge, Gaietà Lluís, casat amb Gaietana Xammar i de Pinós, morís sense descendència, l'any 1753.

Josep i Maria Lluïsa van tenir tres filles: Maria Josepa, Manuela i Mercè.

El 1763, Josep de Copons, domiciliat a Barcelona, estén poders per cobrar i escripturar èpoques a favor de la seva esposa.

Durant el seu domini, el 1779, a Vilarnadal es va projectar un nou rec. Es conserva un croquis, datat el 17 d'octubre d'aquest any, amb la *figura del nou rech fahedor en lo castell de Vilarnadal propi de la il·lustre marquesa de Cartellà* on s'explica que es vol desviar un rec, afluent del Llobregat, pel seu pas per les terres del castell i es detalla el llit del rec amb la seva amplada i superfície, les terres del castell i el cost de l'obra.

El 1780, té lloc una súplica anònima demanant la prohibició de la cria de cabres a Vilarnadal perquè suposen un abús de pastures per part de les persones que comercien amb aquest bestiar, perjudicant l'agricultura. L'any 1784, s'obre un conflicte per alguns delmes, Joan Morera, batlle de Vilarnadal; Jaume Puig, regidor primer; Pau Clotas, regidor últim; Pere Fàbrega, síndic, i 21 veïns de Vilarnadal «consternats» pel fet que Maria Lluïsa de Cartellà, marquesa de Moja i de Cartellà, els commina a pagar delme de tots els fruits, inclosos les veces i els tapissots (llegum), productes no sotmesos a dècimes, supliquen a la marquesa que no obri litigis.

Entre 1772, 1773 i 1780 la marquesa de Cartellà i de Moja va realitzar pagaments per satisfer diferents obres de manteniment al castell de Vilarnadal. També, entre 1775 i 1780, Josep Vergés, masover del castell de Vilarnadal, estén ordres de pagament a Ignasi Aloy de Figueres per abonar a un rajoler, un fuster i altres treballadors les feines realitzades al castell de Vilarnadal. Altres documents de 1781-1785 fan esment a uns pagaments a Pau Duran, fuster de Figueres, per les portes i finestres fetes en el castell; pel «*comta del rech madral nou que s'ha fet al castell de Vilarnadal*», pel pagament a Ignasi Aloi dels jornals d'escatir oliveres, pel compte de les obres fetes al castell a l'abril de 1785 i dels materials comprats: cairons, rajoles, calç, canyes, claus ... així com pels jornals de feina. El 1790 es va pagar un fuster i un mestre de cases per refer el portal del castell i el 1795 es compraren claus, panys i portes. També hi ha un inventari del castell, fent incidència especialment en les botes que conté.

També el 1795, Ma Lluïsa de Cartellà, presentà a Narcís Llavanera, ecònom de Ventalló, per ocupar la rectoria de Vilarnadal, després de l'òbit de Miquel Lloberes.

El 1806 el fiscal actuà *contra las marquesa de Moya, María Luisa de Copons y Descatllar, sobre la posesión de las heredades "Casa Salinas", "el Castillo" y el manso "Vilarrasa", en Sant Andreu de la Vola, corregimiento de Vic (ES.08019.ACA//ACA,REAL AUDIENCIA,Subdelegación de Bienes Mostrencos,Caja 28,513)*

Maria Lluïsa de Cartellà va signar testament, l'any 1807. El document inclou tots els seus títols i filiació: *Maria Lluïsa de Copons, Cartellà, Descatllar, Desbach, Oms, Ahones i Malla, marquesa de Cartellà i de Moja, filla d'Ignasi de Cartellà, Descatllar, Desbac, Oms, Ahones i Malla, marquès de Cartellà i de Maria de Cartellà, Desbac i de Sarriera.*

Maria Lluïsa elegeix ser sepultada a l'església del convent de la Mercè de Barcelona i determina diferents llegats per a la seva filla Manuela, soltera i per a les seves nétes i designa hereva universal la seva filla Josepa de Copons, vídua de Narcís de Sarriera.

Les disputes entre Maria Lluïsa, marquesa vídua de Moja, amb la seva filla Maria Josepa, casada amb Narcís de Sarriera i Copons, i també amb la seva néta Josepa, poc abans i durant els desastrosos anys de la Guerra del Francès, poden ser l'origen de l'excepcional document "*Llibre manuscrit format per una col·lecció de dinou plànols (s. xviii) amb indicació cartogràfica dels dominis del marquesat de Moja, que representen part del territori dels actuals municipis d'Argentona, Vilassar de Dalt, Mataró i Cabrera de Mar*", datats al 1806. Es desconeix si aquestes baralles també van afectar la propietat de Vilarnadal.

El procurador i administrador de la Marquesa per a la seves propietats a Vilarnadal era Josep Farreró, pagès d'aquest poble. Aquest càrrec el va mantenir quan la propietat va passar a Maria Josepa de Copons i de Cartellà, la nova Marquesa de Moja.

Amb el matrimoni entre Josep de Copons i Maria Lluïsa de Cartellà, l'heretat del castell de Vilarnadal va tornar a canviar de llinatge passant dels marquesos de Cartellà al marquesat de Moja.

Maria Lluïsa va ser qui va promoure la construcció del Palau Moja, actual seu del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Les primeres gestions per a la construcció del Palau Moja les havia iniciat l'any 1763 el marquès de Cartellà Pere Desbach, el seu avi, però va ser Maria Lluïsa Descatllar, qui va començar les obres l'any 1774 en fer enderrocar part de les seves propietats, el sector de l'antiga muralla de la Rambla que comprenia la Porta Ferrissa i les dues torres que la flanquejaven. La inauguració va tenir lloc al cap de deu anys amb la festa del casament de la pubilla Moja, Maria Josepa de Copons i de Cartellà-Desbach.

Bibliografia:

- ALACOLEA, Santiago. *El palacio Moya, en Barcelona, y su arquitecto Josep Mas*
- LLADÓ I GRÀCIA, Julià. *El castell de Vilassar*
- MORALES ROCA, Francisco José. *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII: 1599 - 1713, Volum 2.* Ediciones Hidalguía
- SERNA I COBA, Erika. *Aproximació a l'estudi de l'aplicació del Tractat dels Pirineus. Les conferències de Figueres (1660-1666)*
- TERRADES SABORIT, Ignasi. *El cavaller de Vidrà: de l'ordre i el desordre conservadors a la muntanya catalana.* L'Abadia de Montserrat, 1987

- TORRES, Xavier. *Girona al segle XVI (1519-1599) Cavallers i menestrals*. Ajuntament de Girona, 2017
- VINYOLES I CASES, Carme ; TORNS I VILA, Miquel ; LANA O I REVERTER, Pau. *Castells vius*. Diputació de Girona, 1993
- *Castell del Vilar (o de la Vinyeta) a Sant Pere de Torelló*. Residència dels senyors de Curull i dels Malla. Conté el mateix escut que hi ha al castell de Vilarnadal. <https://www.vallgesbisaura.com/territori/indrets-i-racons/indrets-i-racons-el-castell-del-vilar-o-de-la-vinyeta/>
- *Col·lecció diplomàtica dels Cartellà, cavallers de Maçanet de la Selva (1106-1301)*. Fundació Noguera, 2015
- *Els Copons de Mojà*. http://www.xtec.cat/~egrino/historia_arbre_copons_moia.htm
- Joan Santacana. *Els darrers senyors de Calafell i la seva extinció*. <https://didcticadelpatrimonicultural.blogspot.com/2020/02/y-els-senyors-es-van-arruinar.html>
- *Museu d'història de la ciutat (Girona)*. El 1417, el casal va passar a ser propietat de la família de Cartellà, de Maçanet de la Selva. El llinatge dels Cartellà van romandre al casal gòtic del carrer de la Força fins el 1733. https://www.girona.cat/web/museuhistoria2/img/catalog_edifici.pdf
- *Museu d'història de Girona*. https://www.pedresdegirona.com/separata_museu_historia_girona.htm
- *Un palau de novel·la. Obrim les portes del Palau Moja* <http://patrimoni.gencat.cat/ca/histories/un-palau-de-novella>
- *Palau Moja. Coneix*. <https://palaumoja.com/coneix/>

4) Els Moja (segles XVIII-XIX)

Segons Enric Mitjana de las Doblas, el fundador de la família Copons fou Guillem de Copons, el qual, l'any 1153, va aconseguir del comte de Barcelona el castell de Copons. D'aquest llinatge de carlans en sorgiren diferents branques.

Fins l'any 1758, arran de l'enllaç matrimonial entre Josep de Copons i d'Oms, IV marquès de Moja, i Maria Lluïsa de Cartellà, III marquesa de Cartellà, en què neix una sola línia genealògica Moja, no és ajustat parlar d'una història sinó de dues línies principals, amb altres d'emparentades. Les troncal corresponen als llinatges Copons i Cartellà.

El títol de Marquesat de Moja concedit, el 1702, per Felip V a Ramon de Copons i de Grimau, mort el 1710, va quedar inactiu després de la mort de Josepa de Sarriera, el 1865, i no es va rehabilitar fins el 1924, amb Maria del Pilar de Ponsic i de Sarriera, la qual emparentà amb els comtes de Torre Saura.

Maria Josepa de Copons i de Cartellà-Desbach (1762-1822), IV Marquesa de Cartellà i V Marquesa de Moja, entre altres propietats, va heretar el castell de Vilarnadal.

L'any 1786, signava capítols matrimonials amb el seu cosí Narcís de Sarriera i Copons, nat el 1744, fill de Narcís, IV comte de Solterra, i de Donya Marianna de Copons i Oms. La família Sarriera feu una donació de 10.000 lliures pels drets de llegítima, més 18.000 lliures, mentre els Copons van oferir 24.000 lliures i dues calaixeres. Precisament la festa de les seves noces, el 1786, va servir per inaugurar el Palau Moja de Barcelona. Amb aquest enllaç el marquesat de Moja passava del cognom Copons al cognom Sarriera.

El 1773, Ignasi Aloi Prats actua de procurador de la marquesa de Cartellà i de Moja, senyora del castell de Vilarnadal i com a tal, el 1790, signa rebut de 12 lliures a favor de Bernat Grañer, treballador de Vilarnadal, a compte del lluïsmen corresponent per la compra d'una vinya feta a Ignasi Cardoner, de la Jonquera.

El 1780 es va redactar un nou memorial de la successió hereditària del llinatge des de Ponç Malla fins a l'actual marquesa de Cartellà i Moja.

Maria Josepa que havia testat el 1821, va morir l'any següent, deixant dues filles, Maria i Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà. Al seu testament ja va determinar que en el cas que Maria, l'hereva, no tingués descendència, la propietat havia de passar a la seva altra filla Josepa.

El 15 d'agost de 1824 va tenir lloc el *Asiento de Reales cartas de sucesión en los títulos de Marquesa de Cartellà y de Moya, a favor de doña María de Amat Sarriera y Copóns, por fallecimiento de su madre doña María Josefa Sarriera*. PARES (CONSEJOS,L.2025,F.123V)

Maria de Sarriera i Copons i Cartellà (1787?-1850), casada, l'any 1813, amb Gaietà d'Amat Cortada, III Baró de Maldà i Maldanell, fill de Rafel d'Amat Cortada, l'autor de «*Calaix de sastre*» un gran dietari en 52 volums en què explica tot el que va succeir a Barcelona i veïnat, des del 1769 al 1819.

Malgrat ser encara una nena i orfe de mare, va ser en temps de Maria de Sarriera i Copons quan el castell de Vilarnadal va ser cremat pels francesos en motiu de la batalla del Roure, entre el 17 i el 20 de novembre del 1794.

El 1795, just acabada la Guerra Gran, Esteve Milans i Fort, apoderat de la Marquesa, redactava l'estat de comptes de les collites dels dominis de Vilarnadal i Orriols i també esmentava les despeses ocasionades per el port d'oli, obres al castell de Vilarnadal, la reedificació del molí de Bellvé, una imatge del Sant Crist i les misses celebrades.

El 1798 s'envia una carta de pagament de Felip González Vallejo, tresorer major de la Corona, a favor de la marquesa de Moja i de Cartellà per 8.067 maravedís donats voluntàriament al rei.

Documents de l'any 1819 avalen que Josep de Farreró continua mantenint el càrrec d'administrador del Marquesat de Moja a Vilarnadal i el 1835-1836 s'anomena a Josep Farreró Ardit com a masover. Els anys 1839-1841 és Ramon Farreró, hereu de Josep Farreró Ardit, qui presenta l'estat de comptes dels terços de les diferents collites de cereals del castell de Vilarnadal.

Maria de Sarriera no va tenir descendència i, seguint les indicacions del testament de la seva mare, va llegar el marquesat i les seves propietats a la seva germana Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà, VI marquesa de Cartellà, casada amb Pere Carles de Sentmenat.

El 30 de desembre de 1850 quedà protocolitzat el testament de *Doña Maria de Amat de Sarriera y de Copons marquesa de Moya y de Cartellá* en el qual:

... instituyó heredera suya a su hermana Doña Josefa de Sentmenat de todos sus bienes entre los cuales la casa manso, antiguamente Castillo situada en el término de Vilarnadal que linda por todos los límites con la misma heredera, menos una pequeña parte por el de cierzo que linda con Francisco Cantenys, cuyo valor junto con el de otras fincas es de ciento veintiocho mil ochocientos ochenta reales...

Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà (?-1865). L'any 1818, es casà amb Pere Carles de Sentmenat, VI marquès de Castelladosrius (?-1846), per això era coneguda per Josepa de Sentmenat. Tampoc va tenir descendència.

Pere Carles de Sentmenat havia heretat el marquesat de Castelladosrius i la baronia de Santa Pau per mort del cinquè marquès i fou diputat a corts (1845).

El Marquesat de Castelladosrius va ser creat per Carlos II, rei d'Espanya, l'any 1696, essent el primer titular Manuel de Sentmenat-Oms de Santa Pau y de Lanuza. L'última marquesa de Castelladosrius és la coneguda dissenyadora Ágatha Ruiz de la Prada y de Sentmenat, XII marquesa de Castelladosrius, XXIX baronessa de Santa Pau i Gran d'Espanya (Madrid, 1960).

Pere i Josepa no tingueren fills. A Pere el succeí el seu germà, el coronel Carles de Sentmenat i de Riquer, mort el 1856, que fou segon tinent d'alcalde de Barcelona (1852) i besavi de Ramon de Sentmenat i de Mercader, mentre que la major part de les propietats de Josepa, van ser venudes per destinar el seu import a beneficència.

En el cas del castell de Vilarnadal, van ser els marmessors de Josepa, els preveres Julià Maresma i Oller i Ramon Maria de Magarola i de Sarriera, qui van vendre l'heretat a Rafel Jordà i Pont, de Pont de Molins.

Josepa havia testat l'any 1860. El document detalla el repartiment de les seves joies i algunes possessions així com les quantitats destinades a beneficència:

Quiero y es mi voluntad que mi collar de brillantes, tres sortijas la una de un solitario con un brillante, la otra antigua de un diamante en el centro circuido de otros pequeños y la otra de un diamante y siete más pequeños a su alrededor y un ramecito de diferentes piedras, se destine al obsequio de nuestra Santísima madre bajo el título de las Mercedes, que se venera en la parroquia de San Miguel de esta ciudad ... si por cualquier motivo dejasen de aplicarse dichas alhajas al único ornato de la precitada imagen deberán mis herederos custodiarlas ... hasta que se puedan aplicar al citado objeto de culto. Lego al Hospital General de Santa Cruz de esta ciudad mil libras catalanas; al de Nuestra Señora de Misericordia igual

cantidad de mil libras; a la congregación de caridad cristiana establecida en la parroquia de S. Jaime de esta misma ciudad, otras mil libras; a la casa de infantes huérfanos, a la provincial casa de caridad y a la del retiro, todas de la misma, quinientas libras a cada una de las tres por una sola vez, siendo el objeto de dichos legados que las sobredichas cantidades se apliquen en alivio de los enfermos impedidos, huérfanos, desvalidos y pobres que se alberguen en dichos establecimientos. A mas quiero que se distribuyan mil libras entre familias necesitadas conocidas por vergonzantes cuya distribucion haran mis albaceas... Lego al Ilustre Señor D. Miguel Cortas presbitero una onza de oro para que me celebre una misa. Lego al Ilustre Señor D. Cayetano de Amat, mi cuñado, doce cubiertos de plata. Lego a mis sobrinas hijas de los Marqueses de Castellidosrius, a saber a Da. Mercedes un aderezo con sus correspondientes broches y un anillo todo de diamantes, a Doña Carlota un aderezo con sus pendientes de coral y a Doña Manuela un collar y un anillo tambien de coral en forma de fresa y a Doña Piedad unos pendientes de zafiros y diamantes. Lego a mi sobrina y ahijada Doña Luisa de Sentmenat y de Gallart, la casa que poseo en la calle de la riera de San Juan de esta ciudad. Lego también a la misma mi sobrina Doña Luisa de Sentmenat y de Gallart un collar, unos pendientes, unos broches o tancas y un anillo todo de esmeraldas. Lego a Doña Dolores de Sentmenat y de Gallart sobrina mía el retrato de mi difunto esposo con su marco de diamantes. Lego a Doña Josefa de Sentmenat y de Fontsdeviela, mi sobrina, un collar, pulseras de grandes perlas y un anillo de brillantes. Lego a Doña Carlota de Fontsdeviela otra sobrina mía dos collares de perlas el uno grandes y el otro pequeñas y a más un sinquillo (cinquillo, anell, aliança) de diamantes. Lego a D. Jaime Salvador y Maciá mi apoderado general ... dos mil libras por una sola vez. Lego a D. Pablo Vilaró y Vadell todas la imágenes a excepción de la de la Bonanova y asimismo le lego todos los libros que haya en la casa y en caso de su muerte, a D. Pablo Vilaró y Gallart a quién le lego toda la plata labrada de que no haya dispuesto. Lego a mi camarera Maria Ana Jou y Prats la cantidad de tres mil libras catalanas y a más tres cómodas a saber las dos de caoba con guarniciones de plata y piedra mármol encima y la otra en forma de escritorio de madera de nogal sin piedra con las ropas y demás que dichas cómodas contengan y a más le lego la imagen de la Bonanova y los vestidos propios de la misma imagen. Lego a cada uno de los criados y criadas que en el día de mi fallecimiento estuviesen en mi casa y servicio comprendidos los porteros de abajo y de arriba y Miguel Caslas estudiantes la cantidad de cien libras y asimismo las camas en que duermen con las sábans ropas y cubiertas haciendo estensivo este pago a los que tal vez no durmiesen en dicha mi casa. Y a todas las mugeres que estan a mi servicio al tiempo de mi muerte les lego todas las ropas de mi uso y porte. Y en todos los restantes mis bienes de muebles como inmuebles presentes y venideros, créditos y derechos que son libres por haber muerto en mil ochocientos cincuenta Doña Maria de Sarriera, esposa del Ilustre Señor Don Cayetano de Amat, y hermana de quien soy heredera nombrada en su último testamento y quedarme libre la otra mitad de que no pudo aquella disponer y me compete su libre disposicion en virtud de las leyes de desvinculación, instituyo herederos de confianza a los antedichos Don Julián

Maresma y Don Ramon de Magarola, presbíteros para que dispongan de ellos como reservadamente les tengo encargado ...

En un codicil disposà que llegava al Reverendo doctor D. Ramon de Magarola presbitero la cantidad de nueve mil libras ... que tiene en depósito voluntario en la caja general de depositos de esta provincia de Barcelona ...

Josepa va morir el 22 d'abril de 1865.

Poc després, el reverent Don Julián Maresma y Oller, de 63 anys, prevere i rector de l'església de Sant Jaume de Barcelona i el reverent D. Ramon Maria de Magarola y de Sarriera, de 35 anys, prevere beneficiat de la mateixa església, com a hereus de confiança, van formalitzar l'inventari de bens de la difunta. Seguidament es van redactar els plecs de condicions per a la subhasta o venda a públic encant de tot seu patrimoni: La Torre de Cartellà i la Torre Xica o Mas Miquel, de Maçanet de la Selva; un molí fariner de Martorell de la Selva; la Torre de Bac o Mas Avellaneda, de Fornells de la Selva; el castell d'Orriols o Mas Andreu i el Mas Ventalló, d'Orriols; el Mas Xifreu, de Terradelles i el castell de Vilarnadal. També una casa a Vilafranca del Penedès i les heretats anomenades Casa Gran de Moja, Mas Granell, Espitlles, La Muntanyeta, Sagarrulls, Cogullada, Castell de Llorenç, així com una casa-celler a Calafell i diferents peces de terra. La Torre de Cartellà va ser adquirida per un potentat lloretenc, en Josep Cabanyes i Puig. La Torre de Bac, passà a Francesc Vergés i Ribas, de Torelló. El Palau Moja va ser llogat al *Fomento de la Producción Nacional*, que l'ocupà un temps, fins que el 9 de juny de 1870, fou venut al primer marquès de Comillas, Antonio López i López.

Tots aquests tràmits foren executats pels marmessors o hereus de confiança de la Marquesa, els quals també van executar la venda de l'heretat de Vilarnadal, que va tenir lloc entre desembre de 1866 i principis de 1867.

Com a curiositat es pot destacar que l'escultora Dolors Sants, de Vilafranca del Penedès, el 2006, va fer els gegants de la població de Moja. La parella representa a Ramon de Copons, primer marquès de Moja i Josepa de Sarriera, darrera marquesa de Moja [<https://dolorssans.com>]

Era la primera vegada que la transmissió patrimonial del castell de Vilarnadal es feia per compravenda i no per herència.

Des del 2016, la Biblioteca de Catalunya custodia el Fons del Marquesat Moja (1199-1924), que integra la documentació produïda i aplegada per les dues famílies que, el 1702, obtindrien de Felip V els títols de Marquesos de Moja de la Torre i Marquesos de Cartellà amb els seus llinatges emparentats.

El marquesat de Moja integra el llinatge Copons i els patrimonis dels Oms i Desbosc, emparentats a la vegada amb els llinatges Guimerà, Marimon, Gibert, Setantí i Vilagaia. Per la banda del llinatge Cartellà apareixen els Malla i els Canadal a més dels Camós, Ahones i Desbac, a la vegada emparentats amb els llinatges Desvern i Avellaneda.

Dins d'aquest fons s'hi troba molta documentació referent al castell de Vilarnadal. Els diferents apunts ens informen de qui eren els propietaris, anys en què es feien reformes i altres temes d'interès dels municipis de Vilarnadal i Masarac.

Fons del Marquesat de Moja (Biblioteca de Catalunya)

Descripció d'alguns documents relacionats amb Vilarnadal i Masarac

A: Fons Marquesat de Moja. Arxiu. Biblioteca de Catalunya (2016)

- 1302, 25 de desembre. "Còpia simple del acte de Rodalia del terme de Masarac" Dalmau de Rocabertí, senyor del Castell de Peralada, fa donació a Santa Maria de l'Om i a Ramon de Puig, prior de Monestir de Vilabertran, de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, del territori de Masarac comprès entre unes fites que es descriuen. [Peralada (Alt Empordà)]. Còpia del segle XVII. [2] p. Llatí
- 1336, 25 de novembre. Escripura de donació de la jurisdicció civil i criminal fins a vessament de sang del territori de Vilarnadal atorgada per Jofre de Rocabertí a favor de Pere de Canadal i Guillem d'Avinyó.

Jofre de Rocabertí, senyor del Castell de Peralada, fa donació a Pere de Canadal i a Guillem d'Avinyó de la jurisdicció civil i criminal fins a vessament de sang del territori de Vilarnadal comprès entre unes fites que es descriuen. Inclou una nota amb els registos d'aquesta escripura i de l'atorgada per Dalmau de Rocabertí a Berenguer de Canadal el 2 de setembre de 1432. Peralada (Alt Empordà).
- 1414, 9 d'agost. "Capítols matrimonials de mossèn Jaume Ponç de Malla". Ponç de Malla, davant del matrimoni entre el seu fill Jaume Pons de Malla i Custòdia de Malla, atorga escripura d'heretament i donació per la qual dóna al seu fill el castell i terme de Curull i tota la casa del Vilar, amb tots els seus censos, rendes i bestiar; els delmes i rendes que cobra del lloc de Sant Andreu del mateix terme; la carllania del Castell de Torelló amb tots els seus censos i rendes; la part a ell pertanyent del delme de les parròquies de l'esmentat castell i de la parròquia de Sant Llorenç Dosmunts; un molí draper situat en la parròquia de Roda; la Batllia de la ciutat de Vic i els censos, lluismes i altres rendes que rep de la mateixa ciutat; també li dóna el castell i terme de Vilarnadal amb les seves jurisdiccions civil i criminal. La donació la condiona a pactes, vincles i condicions: el donador mentre visqui serà el senyor "poderós i usufructuari" de tots els béns donats i la família del donatari l'haurà d'honar i obeir; en cas de no voler o poder habitar junts, Jaume Ponç de Malla podrà posseir el Castell de Vilarnadal; en cas que el donatari mori en vida del donador el conjunt del patrimoni revertirà al donador. Jaume Ponç de Malla accepta i agraeix la donació.

Mossèn és un títol aplicat a clergues però també a senyors
- 1432, 2 de setembre. Escripura de donació de les jurisdiccions civil i criminal del Castell de Vilarnadal atorgada per Dalmau de Rocabertí a favor de Berenguer de Canadal. Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, dóna a Berenguer de Canadal, senyor del Castell de Vilarnadal, en atenció als serveis militars prestats en la campanya de Gerba, les jurisdiccions civil i criminal de Vilarnadal. Testimoni notarial estès per Joan Francesc Verneda, amb les rúbriques de Josep Vilamal i Salvador Carreres, tots notaris de Barcelona. Barcelona. [8] p. Llatí

- 1432, 2 de setembre. "*Còpia de la donatió feta per Dalmau vezcompte de Rocabertí a Berenguer de Canadal del feu y jurisdicció de Vilarnadal y del bosc y resclosa que es lo terme de Cabanes*".
Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, en atenció als mèrits militars prestats per Berenguer de Canadal, cavaller i senyor del Castell de Vilarnadal, en la conquesta de l'illa de Gerba, davant Joan Montoll, secretari del rei i notari, li fa donació de tota la jurisdicció civil i criminal i de tota la directa senyoria i feu del lloc, terme i Castell de Vilarnadal, així com també del bosc anomenat "Resclosa", situat en el terme de Cabanes. Gerba.
- 1521, 21 de novembre. Contracte de venda de bestiar entre Ponç de Malla i Miquel de Cartellà. Ponç de Malla, cavaller, domiciliat a Vic, amb la intenció de satisfer el dot de la seva filla Magdalena al seu gendre Miquel de Cartellà, i davant els testimonis de Joan Bergadó, prevere, i Pere Arnaldo, li ven 200 vaques, 524 ovelles i 266 borrecs per 80 lliures. [Vic (Osona)] Còpia simple. [2] p. Llatí
- 1526, 21 de juny - 1521, 6 de desembre. Testament de Jaume Ponç de Malla i inventari *post mortem* dels béns de Ponç de Malla. Dossier amb les darrers voluntats de Jaume Ponç de Malla, senyor del castell de Vilarnadal, per les quals sentint-se malalt, nomena com a marmessors a Joan Pujol, canonge de Vic; a Bernat Joan Planella i a la seva esposa Custòdia; elegeix sepultura en el cementiri de l'església de Sant Pere de Vilarnadal; deixa 80 lls. a l'església on el seu cos sigui sepultat; fa altres deixes piadoses i familiars, i institueix hereu universal el seu fill Joan Ponç de Malla o en el seu defecte el seu parent més proper en cas d'absència de descendència directa. Segueix a continuació l'inventari *post mortem* dels béns de Ponç de Malla redactat per Salvi Beulo, notari de Vic, a requeriment d'Elisabet de Malla, viuda seva. Vic.
- 1545, 25 d'agost – 1552, 31 de desembre. "*Testimoni del procés en la curia de Perelada, a instància del procurador fiscal de la mateixa contra Francesch Padró y altres de Vilarnadal per abús de jurisdicció, habent pres a Guillem Puig de Massarach y portar-lo a las presons de Vilarnadal, no obstant de ser del terme de Perelada, jurisdicció del visconde de Rocabertí...*" Causa judicial seguida en la Cúria del Castell de Peralada a instància del procurador fiscal contra Francesc Padró, batlle de Vilarnadal, per haver pres i engarjolat a Guillem Puig de Masarac. Peralada (Alt Empordà). Còpia autèntica estesa per Pere Farrer, notari de Peralada, datada el 5 d'octubre de 1567. [364] p. Llatí i català
- 1547, 8-11 de febrer. Capbreu amb 14 confessions emfitèutiques atorgades davant Francesc Joher, notari de Vilarnadal, a favor de Jaume Ponç de Malla, com a senyor del castell i terme de Vilarnadal.
El capbreu és una escriptura pública on consta el reconeixement que fa l'emfiteuta dels drets del seu senyor directe sobre els immobles que el primer té en domini útil
- 1566, 11 de març. Partida en la taula de canvi de Barcelona del depòsit de la restitució del dot aportat per Joana de Foix. Miquel de Cartellà, donzell, deposita

- en la Taula de Barcelona 2.150 lliures a favor d'Elisabet Ortofà i de Foix, viuda de Joan Pere de Foix, i al seu fill Jaumot per la restitució de 2.000 lliures del dot de la difunta Joana de Foix, primera muller de mossèn Joan Ponç de Malla, difunt, donzell i senyor de Vilarnadal; restitució acordada per concòrdia protocol·litzada per Jaume d'Encontra el 13 d'octubre de 1565. [Barcelona]. 1 p. Català
- 1575, 17 d'agost – 1575, 18 d'agost. Inventari *post mortem* dels béns de Miquel de Cartellà Malla i nomenament de càrrecs del Castell de Vilarnadal. Bernat Caselles, notari de Girona, a instància de Galceran de Cartellà, fill de Miquel de Cartellà i de Margarida, hereu universal del seu pare per testament protocol·litzat per Jaume d'Encontra, notari de Barcelona, el 9 de febrer de 1568, i per consell i voluntat d'Antic Cartellà, curador seu, redacta l'inventari dels béns mobles de Miquel de Cartellà trobats en la casa situada al carrer de Sant Llorenç de Girona i al Castell de Vilarnadal. A continuació segueixen els nomenaments de càrrecs del Castell de Vilarnadal. Girona i Vilarnadal (Alt Empordà). Còpia autèntica. [23] p. (Moja 19/33)
  - 1580, 24 de març - 1580, 7 de juliol. Patent de capità d'infanteria atorgat pel lloctinent de Catalunya a favor de Galceran de Cartellà. Francisco de Moncada Cardona, marquès d'Aytona i lloctinent i capità general de Catalunya, en consideració que s'ha resolt crear dotze capitans extraordinaris d'infanteria perquè cada un d'ells pugui capitanejar 400 homes a sou del rei, atorga a Galceran de Cartellà el càrrec de capità d'infanteria i ordena als veedors (*inspectors*) i comptadors que anotin el nomenament i passin a fer els deguts pagaments. Inclou la diligència de l'assentament en els llibres del rei. Perpinyà. [2] p. Castellà
  - 1580, 20 de juliol. "Acte de donació de la casa de la rectoria de Vilarnadal feta per Galceran de Cartella ha favor del rector de Vilarnadal [sic] durant empero son beneplacit tant solament y de sos successos". Galceran de Cartellà, senyor del terme i Castell de Vilarnadal atorga escriptura de cessió gratuïta, però temporal, condicionada a la lliure disposició del senyor i dels seus hereus, de la casa de la rectoria de l'Església de Sant Pere de Vilarnadal a Felip Mirambell. Vilarnadal (Alt Empordà). Còpia. [5] p. Llatí
  - 1615, 26 d'octubre. Lletra citatòria de la Reial Audiència dirigida al batlle i veïns de Cabanes per demanda de Galceran de Cartellà. Aleix de Marimon Jafre, vicegeneral governador de Catalunya, notifica al batlle, Antoni Maroi, i jurats de Cabanes que, per part de Galceran de Cartellà, li ha estat presentada una suplicació, que transcriu, en la qual s'exposa que té i posseeix una devesa en el terme de Cabanes, anomenada antigament "*lo bosch y resclosa*" que, donada pel bescomte de Rocabertí a Berenguer de Canadal, predecessor del suplicant, és closa de poder caçar i de pasturar bestiar sens llicència i que ara li volen perturbar i usurpar la possessió, motiu pel qual suplica mani al batlle i cònsols i veïns de Cabanes que no l'inquietin; així, i evocada la causa a la Reial Audiència, els insta a comparèixer davant el tribunal per respondre a la demanda. Barcelona. 1 p. Llatí i català
  - 1626, 13 d'octubre - 1626, 20 de novembre. "Concòrdia acerca la divisió dels termens de Vilarnadal y Masarach, ensemps ab transumpto de la Bulla

confirmativa de aquella". Pere Cases, prevere, com a prior del Priorat de Nostra Senyora de l'Om senyor del terme i jurisdicció de Masarac, i Francesc de Cartellà i Malla, senyor del castell, terme i jurisdicció de Vilarnadal, amb voluntat d'acabar el conflicte per raó dels límits i la divisió de les jurisdiccions dels termes de Masarac i Vilarnadal, i que són objecte d'una causa judicial oberta en la Reial Audiència, amb Jeroni Senjust com a relator i Jeroni Bosch com a notari, concorden, amb la intervenció de Francesc Marsal i de Pere Terrats, la renúncia al plet i estableixen els límits dels dos termes. Segueixen el decret i l'autorització del bisbe de Girona i la butlla de confirmació del Papa Urbà VIII. Vilarnadal (Alt Empordà) i Roma. Còpia autèntica estesa per Onofre Caixes. [11] p. Català i llatí

- 1630. "*Memorial dels alocs y di[r]ectas sañorias que tenan los homans de Cavanas per lo senyor del Castell de Vilarnadal capbrebats al senyor Galseran de Cartellà, senyor del castell en l'any 1591*". Inventari redactat, possiblement per Francesc de Cartellà, a partir d'un capbreu de 1591 en el qual es relacionen els veïns de Cabanes, però també de Pont de Molins, Llers, Figueres i Vilarnadal, que posseeixen terres del senyor del Castell de Vilarnadal; la majoria en la partida de terra anomenada les Deveses. Hom fa constar els límits de cada propietat i les prestacions senyoriales que satisfan al senyor. (Moja 74/69)
- 1653, 23 d'abril - [1654]. "*Arrendament fet per don Francesch de Cartellà y Malla a 23 abril de 1652 a Barthomeu Gelabert y a Jhacinto Gorgot de Sant Llorens de la Muga de las rendas del Castell de Vilarnadal*" i "*Requesta presentada per lo procurador de Bathomeu Gelabert y Jherònim Gorgot, parayres de la vila de Sant Llorens de la Muga a don Francesch de Cartellà y Malla*". Dossier amb l'escriptura d'arrendament de la recaptació de les rendes senyoriales de Vilarnadal i requeriment dels arrendataris: Francesc de Cartellà i Malla atorga escriptura d'arrendament, que és protocol·litzada per Joan Sarriera i de Gurb, notari de Girona, de la recaptació per quatre anys i 640 lliures de les rendes senyoriales del lloc i castell de Vilarnadal a favor de Bartomeu Gelabert i Auger i Jacint Gorgot. I els arrendataris, davant la desfeta econòmica provocada per la guerra, sol·liciten la renúncia, la qual no és acceptada. Girona. Còpia autèntica estesa per Rafel Monràs, notari de Girona, i còpia del requeriment amb l'esborrany de la resposta (Moja 54/49)
- 1655, 9 de març. Testimoni notarial de l'escriptura d'àpoca de la terça de l'arrendament de les rendes senyoriales del Castell de Vilarnadal. Benet Abric, notari de Perpinyà, transcriu l'escriptura d'àpoca que va protocol·litzar, per la qual Jaume Bosch, ciutadà honrat de Barcelona i procurador de Joan de Bassedas i de Biure, canonge de la seu d'Elna i senyor útil del Castell de Vilarnadal, reconeix haver cobrat de Bartomeu Gelabert i Jeroni Gorgot la terça de l'arrendament atorgat per Francesc de Cartellà del delme, terços i censos de la parròquia i terme del Castell de Vilarnadal. Llers (Alt Empordà). Còpia autèntica rubricada per Francesc Reverter el 17 de març de 1656 (Moja 86/6)
- 1665, 15 de juny - 1669, 1 d'octubre. Escriptura d'arrendament de les rendes senyoriales de Vilarnadal atorgada a favor de Josep Esponellà. Francesc Domènec, prevere i canonge de la Catedral de Girona, com a procurador de Lluís de Cartellà i Descatllar, senyor del Castell de Vilarnadal domiciliat a Barcelona, atorga escriptura d'arrendament, que és protocol·litzada per Francesc Gayolà,

notari de Figueres, per un període de tres anys i tres collites, sota pactes i condicions que es transcriuen dels foriscapis i delmes les rendes senyoriales de Vilarnadal a favor de Josep Esponellà, fuster. Segueix la diligència, de data 1 d'octubre de 1669, d'haver-se assentat escriptura de terç. Figueres (Alt Empordà). Còpia autèntica estesa pel notari autoritzant. [5] p. (Moja 54/53)

- 1687, juny. Arrendament de les rendes senyoriales del Castell de Vilarnadal, Bordils i d'un hort de la casa Cartellà. Nota amb els registres de les escriptures protocol·litzades per Ramon Vila, notari de Girona, de les escriptures d'arrendament de les rendes de Vilarnadal amb la meitat dels foriscapis, dels delmes i batlliu de sach de Bordils i de l'hort que es troba "sota la miranda de casa Cartellà" atorgades per Lluís de Cartellà a favor de Pere Antoni Simon Capmany, pagès de Biure; a Joan Baptista Padrós i Pere Serra, de Girona, i a Vicenç Cormarí, respectivament. [Girona]. [2] p. (Moja 74/90)
- [1700] Súplica de Gertrudis de Cartellà Malla i Pere de Cartellà Desbac al lloctinent de Catalunya. Gertrudis de Cartellà Malla, viuda de Lluís de Cartellà i Desbac, i el seu fill Pere de Cartellà Desbac supliquen al lloctinent que, malgrat en la causa judicial oberta en la Reial Audiència reclamant la lliure possessió de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del terme de Vilarnadal, disputada pel comte de Peralada, i donat que Josep Casadevall i Puig, oficial de l'esmentat comtat, va capturar i empresonar a Baldiri Clotas, batlle de Vilarnadal, disposien redactades lletres executòries contra els oficials del comtat de Peralada, manant així mateix l'alliberament de Baldiri Clotas. [Barcelona]. Còpia. [2] p. Català
- 1705. Escriptura de venda a carta de gràcia atorgada per Geltrudis de Cartellà i el seu fill Pere de Cartellà i Desbac i l'esposa d'aquest Emanuela de Cartellà. Geltrudis de Cartellà, Malla i Ahones, viuda de Lluís de Cartellà i Desbac i els cònjuges Pere de Cartellà i Emanuela de Cartellà amb la intenció de lluir un censal 4.000 lliures de preu i 200 lliures de pensió, creat per pagar les legítimes paterna i materna i part de creix a Benet de Cartellà i Desbac, fill i germà respectivament dels atorgants, i perquè també pugués obtenir un canonicat en la Catedral de Barcelona, així com també pagar diferents deutes contretes amb motiu de les despeses del setge de Barcelona de 1705, venen a Joan de la Concepció, tutor i curador de la pubilla Francisca Emanuela de Pujades, filla i hereva de Francesc de Pujades, el Castell de Vilarnadal i els drets senyoriales del mateix lloc. [Barcelona]. Esborrany. [9] p. (Moja 86/9).

S'entén que per pagar les lliures i el canonicat del seu fill Bernat, així com les despeses ocasionades pel setge de 1705, Gertrudis i el seu fill venen el castell de Vilarnadal. Atenent que aquest document és un esborrany i que el castell va continuar com a propietat de la família, o bé la venda no es va executar o bé es va tornar a comprar al cap de poc.
- 1712, 6 d'abril. Escriptura d'arrendament de les rendes senyoriales del lloc i terme de Vilarnadal. Joan Rodríguez, procurador de Pere de Cartellà, senyor de Vilarnadal però resident a Saragossa, arrendava per tres anys i tres collites les rendes senyoriales de Vilarnadal a Miquel Gallí, negociant de l'esmentat lloc, sota

pactes i condicions, que es transcriuen. Girona. Còpia autèntica estesa per Raimon Vila, notari, el 4 de febrer de 1717 (Moja 54/67)

- 1725, 8 de gener - 1727, 1 de febrer. Rebuts de pensions satisfetes a la Fundació dels Aniversaris de l'Església de Vilarnadal. Francesc Orador, rector de l'església parroquial, estén rebuts de les quantitats que Francesc Ferrer, arrendador de les rendes del Castell de Vilarnadal, ha pagades per la pensió anual que presta el marquès als Aniversaris. Vilarnadal (Alt Empordà). 2 unitats (Moja 54/84)
- 1728 – 1730 / 1779-1785 / 1796-1800 / 1820. Dossier amb relacions de rendes i de despeses corresponents al patrimoni de Cartellà en els llocs de Vilarnadal, Orriols i Terradellas: llista realitzada per Joan Galí, batlle de Vilarnadal, dirigida a Ramon de Guiola dels errors existents en la relació del marquès de Cartellà dels censos de 1723, 1724, 1725 i 1726; "*Resposta feta per lo Dr. Francisco Ferrer sobre lo que diu lo Sr. Batlle de Vilarnadal de averi errors ab lo compte entregat*", "*Resumen de las rebudas de Vilarnadal*" (còpia dels rebuts estesos per Francesc Ferrer, arrendatari de les rendes del Castell de Vilarnadal, entre 1724 i 1728); "*Compte del que tinch entregat a Francisco Vidal al il·lustre marquès de Cartallà a compta dels quatre anys dels arrendaments de Orriols, Tarradellas, Vilarnadal, apart dels albarans ha firmats dit il·lustre señor.*"; "*Quadern de comptes per la administració y procura de molt il·lustre marquesa de Cartellà*" (amb les despeses, entre altres, de fuster i mestre de cases en obres de millora en el mas Xifreu i castells d'Orriols i Vilarnadal, sembra de vinyes i oliveres i entrades corresponents a lluïsmes i foriscapis); "*Compte de lo que Joseph Labrossa causidich de la vila de Figueras ha cobrat y pagat de las rondas de la il·lustre señora marquesa de Cartellà y de Moya señora de Vilarnadal*" (entrades corresponents a lluïsmes i foriscapis i de despeses (amb dos rebuts); dos comptes de diners avançats en millores i "*Pago a la Sra. Marquesa de Moya la tersa del 1r. Maig 1820, que és la primera del nou arrendament...*". Girona, Figueres (Alt Empordà), Vilarnadal (Alt Empordà). 11 unitats. [33] p. (Moja 86/30)
- [1795] "*Compte de lo cobrat y pagat per lo Dr. Esteve Milans y Fort com a apoderat de la il·ltre. Sra. Marquesa de Cartellà y de Moja*". Esteve Milans i Fort redacta estat de comptes en forma de doble partida, cobraments i pagaments, en el qual es fan constar els resultats econòmics del producte del delme i dels censos així com també de les collites del domini útil de Vilarnadal i Orriols; en concepte de despeses, consten, entre altres, ports d'oli, obres en el castell de Vilarnadal i per la reedificació del molí de Bellvé, per a una imatge de Sant Crist i per misses celebrades. [Figueres] (Moja 54/88)

Les obres degueren venir motivades pels desperfectes ocasionats per la Guerra Gran i la batalla del Roure
- 1818. Comptes presentats per Josep Farreró, apoderat de la marquesa de Moja i de Cartellà, de l'administració del patrimoni de Vilarnadal. Josep Farreró redacta, per un costat, la "*Llista dels foriscapis cobrats per Joseph Farraró de Vilarnadal com a procurador de la sua Sra. la marqu[e]sa de Cartellà y de Moya*", en la qual fa constar la data, el prestador i la quantitat cobrada; per un altre "*Llista de lo que ha pagat Joseph Farraró de Vilarnadal per sua sra. La marquesa de Cartellà y de Moya per diferens gastos y pagos*", en la qual, per anys, s'anoten les despeses

derivades per obres de mestre de cases, jornals per cuidar oliveres i de procuradors, notaris i rector. Inclou, separatament, dues llistes del pagat entre 1810 a 1814 a les tropes franceses (*Guerra del Francès*), una per anys i l'altra per conceptes. [Figueres (Alt Empordà)]. 3 unitats. [9] p. (Moja 54/91)

- 1821, 2 d'agost. "*Calcul tret per un quinquenni del produhit de las rendas que la molt il·lustre Sra. Marquesa de Moya poseheix en los pobles de Orriols, Terradellas, veynat de Alvilar y Vilarnadal, detret lo novè y desmera*" Taula a columnes redactada per Anton Oliva dels delmes, terços i censos, amb un estat desglossat dels diferents productes agrícoles gravats, de les terres situades en les poblacions d'Orriols, Terradelles i Vilar, i Vilarnadal. Girona. 1 p. (Moja 54/117)
- 1823, 13 de novembre. Comptes dels cobraments i pagaments fets per Anton Oliva, apoderat dels marquesos de Moja i de Cartellà, per les rendes de les terres d'Orriols, Terradelles, Vilar i Vilarnadal de 1821 i 1822 (Moja 200/2)

Aquests comptes es repeteixen els anys següents

- 1828, 4 de juliol. Nota sobre els masos de Vilarnadal. Relació anònima amb els noms dels masos de Vilarnadal proporcionats per un masover, en el qual es fan constar: Mas Simon, Mas Simonet, Mas Farraró de Olivas de Lladó, Mas Puig y Pujadas de Pere Andreu, Mas Casals d'en Fàbregas, Mas Biura, Mas Bech y Closas i Mas Cabanyé. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. 1 p. Català
- 1860, 17 de setembre – 1861, 22 d'octubre. Rendiments de les propietats de la província de Girona dels anys 1857 a 1864. Dossier que inclou l'estat dels productes líquids de les heretats de Torre de Cartellà, molí de Martorell, castell i masos d'Orriols, Torre de Bach, castell i masos de Sant Aniol, castell i molins de Santa Pau, Castell de Vilarnadal i censos dels anys 1860 a 1864; una taula amb el títol "*Producto líquido de los patrimonios de la provincia de Gerona en los años 1857, 1858 1859*" que conté els rendiments en diner i en detall de les finques Torres de Cartellà, Torre de Bach, molí de Martorell, Orriols, Sant Aniol, Santa Pau i Vilarnadal ... (Moja 48/2)
- 1862, 1 de maig – 1863, 1 de maig. "*Cuentas de la administración de los bienes de la Sra. Marquesa de Moya y de Cartellá, sitos en la provincia de Gerona, esto es, en Massanet, Vidreras, Martorell de la Selva, Fornells, Orriols y Terradellas, Vilarnadal, Santa Pau, Sant Aniol, etc. y justificativos de dichas cuentas*" ... comptes i rebuts justificatius de les despeses (amb un plec dedicat a obres de manteniment en el Castell de Vilarnadal) ... (Moja 194/3)
- 1866. Plec de condicions per la venda a públic encant del patrimoni de la marquesa de Moja situat en la província de Girona procedents dels llinatges Cartella i Desbac i les seves famílies emparentades: la Torre de Cartellà i la Torre Xica o Mas Miquel (de Maçanet de la Selva), un molí fariner de Martorell de la Selva, la Torre de Bac (abans anomenat Mas Avellaneda, de Fornells de la Selva), el Castell d'Orriols (anomenat també Mas Andreu), el Mas Ventalló (ambdues propietats en el poble d'Orriols), el Mas Xifreu (en la localitat de Terradelles), i el Castell de Vilarnadal, en el terme municipal de Masarac. Esborrany. [15] p. (Moja,348/5)

- 1866, 1 de desembre – 1866, 16 de desembre. Lletres de Narciso Heras de Puig a Magí Porta, administrador del Marquesat de Moja i de Cartellà. Dossier amb missives de Narciso Heras de Puig (advocat) tractant de cultius i propietats de Vilarnadal. Inclou un dictamen sobre l'esborrany de l'escriptura de venda del Castell de Vilarnadal. Girona. 4 lletres. [13] p. Castellà (Moja 103/31)
- 1866, 5 de desembre - 1866, 7 de desembre. Lletres de Pere Jordà a Magí Porta, administrador del Marquesat de Moja i de Cartellà. Dossier amb missiva de Pere Jordà. Inclou un dictamen redactat per l'advocat Narciso Heras de Puig sobre l'esborrany de l'escriptura de venda del Castell de Vilarnadal. Figueres (Alt Empordà). 1 lletra. 2 unitats. [6] p. Castellà

5) Els Jordà de Pont de Molins (segles XIX-XX)

Ferran del Campo i Jordà afirmava que a l'arxiu dels Jordà no hi havia cap document d'aquesta adquisició, per això suposava que Rafel el podria haver heretat de la seva mare Joaquina Pont de Vinyals (+1898), de la família Romaguera de Cabanes, qui el 1844 s'havia casat amb Llorenç Jordà Camps, de Pont de Molins.

Alguns documents de l'arxiu familiar de can Pol i també el fons del marquesat de Moja ens esclareixen la incògnita. Rafel Jordà i Pont va comprar l'heretat del castell de Vilarnadal, a principis de l'any 1867, als marmessors de l'última marquesa de Moja, després que ella morís sense descendència.

Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà, coneguda per Josepa de Sentmenat (1796-1865) era la VI marquesa de Cartellà i la VII Marquesa de Moja.

D'acord amb la documentació del Marquesat de Moja, el 1866, es gestionà el plec de condicions per a la venda a públic encant del patrimoni de la marquesa de Moja situat a la província de Girona dins qual hi havia el Castell de Vilarnadal.

El desembre de 1866, Narciso Heras de Puig remet a Magí Porta, administrador del Marquesat de Moja i de Cartellà, un dictamen sobre l'esborrany de l'escriptura de venda del Castell de Vilarnadal, mentre Pere Jordà, tutor de Rafel de Jordà i Pont, llavors menor d'edat, també manté contactes amb Magí Porta per tractar sobre aquest l'esborrany.

Rafel Jordà i Pont (1845-1921) va adquirir l'antic castell de Vilarnadal i les seves terres l'any 1867.

Rafael Jordà i Pont (1845-1921), hisendat i banquer, fill primogènit de Llorenç Jordà i Camps (1808-1853) i Joaquina Pont i Vinyals, va quedar orfe de pare als 8 anys. El seu tutor va ser l'oncle Pere Jordà Camps, casat amb Concepció Genover. Pere també va morir jove, l'any 1867, quan tenia 50 anys, just després de fer-se càrrec de tramitar la compra del castell de Vilarnadal a nom del seu nebot Rafel.

Resum de la inscripció al registre de la propietat que apareix explicitat en un document posterior.

... Casa denominada Castillo de Vilarnadal ... y la venden perpetuamente junto en las que con ella se mencionan en el asiento del Diario que más abajo se citará a D. Rafael Jordá y Pont de veinte y un años, soltero, hacendado y del comercio, vecino de esta villa, asistido de su curador ad bona D. Pedro Jordá y Camps, con los siguientes pactos: Primero que no comprendiendo como no se comprende en esta venta una pieza campa conocida por «Camp petit de Camp majó» de cabida unas dos vesanas ...la cual formaba parte de dicha heredad Castillo de Vilarnadal ... y siendo dicha pieza de tierra la unica por la cual puede entrarse a la pieza de tierra denominada los Clots ... ha sido expresamente convenido que los señores vendedores debian constituir como constituyen a favor del señor comprador y de sus derechos habientes ... una servidumbre de via o carretera de catorce palmos de ancho en toda su extensión por la sobrelladada pieza de tierra llamada «Camp petit de Campmals» para entrar y salir ... para todos los efectos de cultivo y recolección de los frutos de esta... Segundo que habiendo suscitado dudas y promovido alguna cuestión más o menos infundadas a costa de la solidez del derecho que corresponda a su causante la difunta Excelentísima Señora Marquesa de Moya y de Cartellá sobre las piezas de tierra ... denominadas La Serra, la Llongaia petita y los Buchs dels Ferrers a la naturaleza de la herencia de confianza ... ha sido expresamente convenido y pactado de que los señores vendedores no deberán estar al señor comprador devolución en tiempo ni por motivo alguna por razón de las espresadas piezas que tierra ... Tercero que hecha exclusión de la sobrerreferida pieza de tierra llamada «Camp petit de camp majó» y de dos partidas de censo que prestan Jose Pey y Puig y Paulino Pey y Mallol que no se comprenden en esta venta quieren y entienden los reverendos señores vendedores que vengam comprendidos en la misma y se entiende así mismo enagenados a favor del comprador D. Rafael Jordá y Pont ... Cuarto ... queda convenido así los precios de los arriendos de estas tierras con esta escritura vendidas como las correspondientes porratas de los censos así mismo con ellas enajenados ... Quinto que el comprador deberá conservar o respetar a los actuales arrendatarios de porciones de tierra de la heredad vendida ... con los pactos estipulados en escrituras privadas de arrendamiento hasta el veinte y nueve de setiembre del año mil ochocientos sesenta y siete ...Sesto ... que vienen a cargo de los señores vendedores el pago de los honorarios y gastos de la autorización de esta escritura ...El precio de la venta de quince mil libras moneda catalana ... declaran los Reverendos Señores vendedores recibir en el acto de la otorgación de la escritura, del comprador D. Rafael Jordà y Pont y de su sindicado curador ad bona D. Pedro Jordá y Camps en dinero contante y con moneda sonante y metálica de oro y plata ... y de cuya cantidad le otorgan la competente carta de pago.

El nombrado D. Rafael Jordá y Pont acepta la venta a su favor otorgada presente en el acto de la otorgación de la misma D. Pedro Jordà y Camps de cincuenta años de edad, casado, abogado, vecino de Pont de Molins, residente en esta villa de Figueras, en la calidad de curador ad bona del citado adquiridor, su sobrino, el

menor D. Rafael Jordá y Pont y especialmente autorizado para la otorgación de la escritura de venta ... Todo lo referido consta de la escritura de venta perpetua otorgada en la ciudad de Barcelona a diez y nueve de diciembre del pasado año mil ochocientos sesenta y seis ante el notario de la misa D. Jose Janer ... fue presentada en este Registro a la ocho de la mañana del día veinte y cuatro de enero de mil ochocientos sesenta y siete ...

El 1868, Rafel ja tenia el domini de tota la propietat dels Jordà i, com a hereu responsable, es va casar amb Ramona Fages i de Perramon, filla de Narcís Fages de Romà, advocat i personatge destacat dins l'economia agrària empordanesa de la segona meitat del segle XIX. Rafel i Ramona vivien al casal del carrer Muralla de Figueres.

Van tenir vuit nenes, Pilar, Concepció -que va ser monja-, Montserrat, Maria, Josefina, Carolina, Mercè i Carme i dos nens, Joaquim i Carles, dels quals Josefina, Joaquim i Montserrat van morir massa aviat, sent infants o joves. Donat que els fills es van establir a Barcelona, Rafel va tancar la Banca Jordà de Figueres i la família va traslladar la seva residència a Barcelona, allunyant-se de la casa pairal de Molins, excepte els estius, fins que, el 1911, morí Ramona Fages, als 63 anys. Les seves possessions, masies i terres, havien quedat a cura de pagesos i masovers de confiança.

Des del 1913, la masoveria del castell de Vilarnadal estava a càrrec de Francesc Pagès Levèque i la casa ja va començar a ser coneguda per «*Can Pol de Vilarnadal*».

Rafel Jordà va morir a Figueres l'any 1921 i va ser enterrat al cementiri de Molins. L'hereu de la hisenda havia de ser el seu fill Carles Jordà i Fages, però quan s'havia de signar el testament, Carles estava implicat políticament i tenia problemes econòmics. Per evitar possibles embargaments el pare, d'acord amb Carles, va nomenar hereva la seva filla soltera, Carolina Jordà i Fages, i hereus de confiança les seves altres filles Maria Pilar, casada amb Miquel Gorgot i Gorgot, propietari, veïns de Darnius; Maria, casada amb Gustau Gispert i Serra, advocat, veïns de Barcelona; Carme, casada amb Eduard Perxés Gubert, enginyer, veïns de Barcelona i Mercè, casada amb Bernardino Martorell Puig, enginyer, veïns de Barcelona.

El seu fill, **Carles Jordà i Fages** (1883-1935), estava poc vinculat a la hisenda. Enginyer industrial i políticament compromès amb el catalanisme polític, va formar part de la Lliga Regionalista de Catalunya, des del 1901, any de la seva fundació. Estudià a la Universitat de Barcelona, també a la de Brussel·les, entre 1907 i 1909, quan va tornar per casar-se amb Dolors Pons Bofill, filla d'un ric industrial barceloní, Alexandre Pons i Serra, d'una família originària de Sarrià.

Entre 1910 i 1931, Carles i Dolors van tenir 13 fills, 4 nois i 9 noies. A partir de 1920, passada l'eufòria produïda per la primera Guerra Mundial, el sistema financer català va començar a fer fallida i Carles Jordà va veure minvar les seves accions i el seu capital fins que, el febrer de 1921, constatava que estava arruïnat i que les seves propietats estaven en risc d'embargament. Va dimitir dels seus càrrecs a l'Ajuntament de Barcelona i abans de l'estiu de 1921 va tornar a l'Empordà amb la seva família i es va instal·lar a la casa pairal de Molins.

Llavors tenien 7 fills, el més gran era una nena, Ma. Lourdes, de només 11 anys. Pocs mesos després, a l'octubre, moria el seu pare i Carles s'encarregava de la gestió del patrimoni Jordà que havia heretat la seva germana Carolina. Aquest patrimoni format per diferents masos cedits en masoveria contemplava, entre d'altres possessions, el mas de Sant Llàtzer i el Sepulcre, a Peralada, el castell de Vilarnadal, un mas a Vilanova de la Muga i la casa i terres de Molins.

Carles no era independentista, però demanava el reconeixement del dret a l'autodeterminació, el reconeixement com a nació i el fet diferencial, per part de l'Estat espanyol. Quan va tenir lloc el cop d'estat de Primo de Rivera (1923), Carles era a la casa de Molins i amb els seus companys va condemnar el cop i el seu anticalanisme, per la qual cosa molts companys seus es van exiliar. Carles va ajudar a Nicolau d'Olwer a travessar la frontera pel mas Quera de La Vajol i, el 1924, va viatjar a Ginebra per reunir-se amb membres del catalanisme polític. En tornar va ser titllat de separatista i antiespanyol, va ser detingut i posteriorment desterrat a Casp (Aragó) sota vigilància i amb prohibició de sortir fins que, 4 mesos després, les autoritats li permeteren tornar a casa.

Des de llavors va renunciar a la política per centrar-se en la problemàtica de la pagesia, dels productors i dels sindicats i cooperatives de pagesos. El 1930, acabada la dictadura de Primo de Rivera, Carles Jordà va ser nomenat vicepresident de la Diputació. L'arribada de la segona República suposà la revisió dels contractes agraris, la Generalitat oferí un pacte als propietaris per tal de reduir la quantitat que rebien dels seus masovers. Carles, afectat per aquestes mesures, fomentà els avantatges del cooperativisme i va ser escollit unànimement com a president de la Unió Sindical Agrícola de Catalunya (USA), un organisme que defensava el productor i que se situava entre la radical Unió de Rabassaires i l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, format per grans propietaris, contraris a les demandes dels pagesos.

L'any 1934, havent mort Eusebi de Puig propietari, entre d'altres, de l'heretat de can Carreras de Cabanes, Carles va ser nomenat president de la Cambra Agrícola de l'Empordà. El 1935, després d'un viatge a Madrid per entrevistar-se amb el ministre d'agricultura per tractar del preu del blat, l'oli i el vi, va caure malalt d'una intoxicació, oficialment es digué que fou tifus, però van córrer veus que deien que podia haver estat enverinat. El 4 de setembre moria a Molins, als 52 anys, deixant 13 fills i 3 nets.

Mentre ell va ser el gestor de l'heretat dels Jordà, la masoveria del castell de Vilarnadal va continuar a càrrec dels Pol de Vilarnadal.

Carolina Jordà i Fages no va ser més que una propietària nominal ja que era Carles, el seu germà, qui actuava com a amo i senyor, mentre es centrava en la problemàtica del món pagès, allunyant-se de Barcelona i la política, però mantenint l'esperit d'un nacionalisme lligat a una terra i una història comuna i a les vivències del poble, sense distincions.

Onze anys després de la mort del seu germà, l'any 1946, Carolina Jordà Fages, va vendre el castell de Vilarnadal a la seva cunyada Dolors Pons Bofill, que en va mantenir l'usdefruit, i als seus nebots: Mª Lourdes, Carme, Roser, Mª Isabel,

Rafael, Joaquim, Montserrat, Núria, Mercè, Dolors, Alexandre, Jordi i Mª Josepa Jordà Pons.

Aquest any, Maria Lourdes, estava casada amb l'industrial Josep Maria Planas, vivien a Barcelona; Carme s'havia casat, el 1941, amb José Maria Ruiz de Assín Musso, militar tinent d'enginyers, a Figueres; Rafel i Joaquim, casat el 1944, amb Carmen Montaña Audouard consten com a comerciants, residents a Barcelona; Montserrat, Núria i Mercè, eren majors d'edat, però encara eren solteres; Maria Dolors, soltera de vint anys, estava emancipada amb permís de la mare; Roser, estava casada amb el militar Valentín García Rubio, des de 1945, va viure a València i a Barcelona; Isabel, casada el 1945, amb Alberto Fernando López, també militar, residia a Santa Cruz de Tenerife. Els més petits, Alexandre, Jordi i Maria Josepa tenien 18, 17 i 4 anys i encara estaven estudiant.

Després que l'any 1963 morís Dolors Pons, els seus fills van ser els encarregats de vendre l'heretat a la família Pagès, els Pol, que ja feia 50 anys que n'eren els masovers.

Carolina va morir a Pont de Molins, el 22 de desembre de 1974, quan tenia 92 anys.

Els tretze germans Jordà Pons i la seva mare Dolors Pons Bofill van gaudir de la propietat des del 1946 fins que el 1963, després de la defunció de Dolors Pons, es va procedir a cancel·lar l'usdefruit i la propietat va ser venuda als seus masovers, Joan Pagès i Joana Serra. El contracte de compravenda es va portar a terme a finals de l'any 1964.

En el moment de la venda alguns dels germans havien canviat de situació. Rafel i Joaquim continuaven casats i dedicant-se al comerç, a Barcelona; Montserrat es mantenia soltera i vivia a Barcelona; Mercè, casada, residia a Barcelona; Dolors, s'havia casat, el 1950, amb Fernando del Campo Argoitia, militar i vivien a Pont de Molins; Carme, casada, estava a Madrid, Josepa, s'havia casat amb l'administratiu César Pons Anton; Roser i Isabel, casades, eren a Barcelona; Maria Lourdes, ja vídua, residia a Barcelona; Jordi, solter i comerciant vivia a Río de Janeiro; Núria, casada el 1947 amb l'arquitecte Andrés Avelino Gimadevila Anido, estava a Madrid.

6) Els Pagès de Can Pol (segles XX-XXI)

El 1911, encara en vida de Rafel Jordà i Pont, Francesc Pagès Levèque es casava a Cabanes amb Caterina Gratacòs Terrats i el 1913, 15 dies abans de néixer el seu hereu, Joan Pagès Gratacòs, la parella es va traslladar al castell de Vilarnadal per fer-se càrrec de la masoveria. Francesc Pagès, conegut per Pol, va donar nom al castell que més endavant va ser conegut per *Can Pol de Vilarnadal*. Ell estimava la casa i l'heretat i esperava poder-la comprar algun dia. L'adquisició es va portar a terme, però ell no ho va poder veure.

Francesc Pagès va morir el febrer de 1963. El 13 de juny d'aquell mateix any moriria Dolors Pons Bofill, vídua de Carles Jordà Fages. Va ser el moment de posar ordre dins el llegat dels Jordà i poc a poc els hereus van anar venent les seves finques. El comprador del castell de Vilarnadal i les seves terres associades va ser el fill de Francesc, Joan Pagès Gratacòs, que llavors tenia 50 anys, i la seva esposa Joana Serra Pujiula. L'heretat va passar al seu fill Josep Pagès Serra i ara són els néts de Joan Pagès i Joana Serra: Lluís, Jordi, Joaquim i Carles, amb el suport dels pares, Josep Pagès i Quimeta Gou, qui es fan càrrec de les tasques de producció de la propietat i del manteniment de l'edificació del Castell de Vilarnadal.

___ DESCRIPCIÓ DEL CASTELL ___

El nucli central de la construcció és de planta rectangular, format per tres cossos adossats en forma d'U, amb les cobertes d'una i dues vessants de teula i distribuït en planta baixa i dos pisos. Presenta dues torres adossades a les cantonades nord-oest i sud-est de l'edifici. Ambdues torres són de planta circular, consten de diferents pisos i actualment estan cobertes amb teulades d'un sol vessant. A la planta baixa presenten troneres, i als pisos, obertures quadrades i finestres rectangulars bastides amb carreus desbastats, de cronologia posterior. L'antiga façana principal d'accés al castell està orientada a ponent. Presenta un portal d'accés d'arc de mig punt adovellat, amb els brancals bastits amb carreus escairats. Damunt de la clau hi ha un carreu de pedra gravat amb un escut, que sembla ser que representa el llinatge dels Cruïlles. Al pis hi ha les restes d'una finestra biforada amb les llindes d'arcs trilobulats. La façana està coronada per quatre merlets i, damunt del portal, hi ha els suports d'un antic matacà actualment desaparegut que protegia l'accés al castell. A l'extrem de migdia de la façana hi ha dos cossos adossats probablement amb el canvi d'ús de la fortificació, donat que fan la funció de paller i magatzem. La façana de tramuntana del conjunt presenta tres sageteres a la planta baixa i dues obertures rectangulars, de cronologia posterior. L'únic element destacable de la façana de llevant és el forn de planta quadrada, situat al nivell del pis. Tant aquesta estructura com les obertures del parament corresponen a la masia. La façana de migdia es correspon amb la façana principal de la masia. Presenta un portal d'arc de mig punt bastit amb maons, amb els brancals fets de carreus desbastats. La resta d'obertures són rectangulars. Destaca un balcó exempt situat a l'extrem de ponent de la façana i un rellotge de sol força degradat. L'interior del recinte presenta un pati central descobert, on hi ha unes escales de pedra que donen accés directe al pis i un pou circular. Dins l'edifici, les parets són de pedra desbastada i suporten voltes. També s'observa algun sostre cobert amb biguetes i revoltons.

La construcció està bastida amb pedra desbastada de diverses mides, maons i abundant morter de calç. La façana principal de la masia i la torre d'aquella banda presenten els paraments arrebossats.

El castell va ser reformat els segles XV i XVI i fou preparat per a armes de foc.

Patrimoni Arquitectònic. Generalitat de Catalunya: <http://invarquit.cultura.gencat.cat>

__ NOTÍCIES HISTÒRIQUES RELACIONADES AMB EL CASTELL __

El 17 d'agost de 1653, el rei de França va fer donació del lloc de Vilarnadal a Joan de Bassedas, amb la possessió de la jurisdicció civil i criminal i de les rendes. Dos anys després, Joan de Bassedas i de Biure, canonge de la seu d'Elna i de Girona, era senyor útil del Castell de Vilarnadal i en percebia les rendes.

El 6 de novembre de 1673 l'exèrcit francès entrà pel Pertús en represàlia al fet comesos pels espanyols a Flandes, cremant i saquejant La Jonquera. El virrei espanyol va establir una base a Maçanet de Cabrenys i això provocà l'ocupació constant de l'Alt Empordà. Els francesos arribaven a la primavera i marxaven amb els primers freds, mentre el virrei portava alguns regiments que juntament amb els "miquelets" provocaven la misèria del país, tant per les batalles com pel fet que les vilatans havien de mantenir els dos exèrcits.

El juny de 1674 el virrei, abans de l'entrada de les tropes franceses va prendre Bellaguarda, Ceret i altres places amb la intenció d'evitar l'ocupació francesa. El maig de 1675 els francesos van ocupar Agullana i La Jonquera i van saquejar les esglésies, però no van demostrar tenir cap interès per avançar i van acampar entre Figueres i Cabanes, fins que van tenir acabades les fortaleses de Maçanet i Bellaguarda, des d'on el 1676 van ocupar l'Empordà.

El 1677 va ser el virrei qui s'avançà a les hostilitats i la situació dels empordanesos va empitjorar puix van haver de mantenir els dos exèrcits acampats a l'entorn de Vilarnadal. Era el moment de la sega i se'ls van menjar tota la collita. Aquest any, els exèrcits espanyol i francès lluitaren just davant del castell de Vilarnadal.

El 1678, van ser els francesos els qui avançaren, però es van haver de retirar aviat, després d'un temps d'estada a l'Empordà. La pau de Nimega (1678) no va representar la pau a casa nostra i el juny de 1679 encara hi quedaven tropes franceses.

El 27 de juny de 1677, l'exèrcit espanyol acampava a Medinyà des d'on sortí cap a Bàscara seguint el camí ral. Els francesos, assentats a Castelló d'Empúries, van tocar retirada i el dimecres 30 de juny, els dos exèrcits es van trobar entre Peralada i Vilanova. Els francesos es dirigiren al pla de Masarac, tenien el castell i el turó de Vilarnadal a la dreta i Montpedrós a l'esquerra. Els espanyols passant el Llobregat van arribar davant del castell. Fins els dissabte a la nit, els dos exèrcits van lliurar diferents batalles fins que el general Nouailles va poder sortir del lloc on estava i es va retirar cap a Espolla per passar a França pel coll de Banyuls, ja que no ho podia fer pel Portús. Quan el diumenge 4 de juliol els espanyols els perseguiren van ser envoltats pels francesos al barranc de Rabós. Després d'una forta lluita que durà de les 9 a dos quarts de 12 del matí, només al barranc van morir 800 soldats espanyols i alguns dels seus caps, el duc de Monteleón, el comte Fuentes i el vescomte de San Jorge. Joan de Descatllar i Gaspar de Rocabertí, germà del comte de Peralada, van ser fets presoners. El resultat final va ser de 4.000 espanyols morts o ferits i 800 presoners.

Convertit ja en casal agrícola, durant la Guerra Gran, el terme de Vilarnadal va ser atrinxerat i després de la batalla del Roure del 20 de novembre de 1794, el casal fou

pres pels republicans francesos, saquejat i incendiat. Posteriorment va ser reparat de nou per a usos agrícoles.

Documents

1424, febrer 29 i març 1.- Reconeixement. Campmany i Vilarnadal (Alt Empordà). Ponç Arnau, Joan Mola, Bernat Mas, Pere Badia, Guillem Pujolar (àlies "Llauró" i Pere Gener, tots propietaris del terme del castell de Campmany (29 febrer) i Salvador Garriga el Jove, propietari del terme del castell de Vilarnadal (1 març) reconeixen senyoria, domini directe i censos a Berenguer de Canadell, senyor del castell de Vilarnadal. Document original:

Biblioteca de Catalunya. Perg. 328, Reg. 19466

<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/pergamibc/id/60926>

1590.- Proceso del procurador fiscal contra Galceran de Cartellà sobre el castillo de Vilarnadal, término de Masarac.

<http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/description/3198492?nm>

1770.- Causa de Ignacio Descallar, Desbach Oms, Ahones y Malla, marqués de Cartellà, contra los bayles y regidores de Vilarnadal y Terradelles.

ACA, REAL AUDIENCIA, Pleitos civiles, 25694

<http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/description/4284470?nm>

Bibliografia

ABELLAN I MANONELLAS, JOAN ANTON ; GRABULEDA I SITJÀ, JOSEP. *ELS SENYORS DE BANYOLES. Els abats del monestir de Sant Esteve*. Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany, 2012

BADIA I HOMS, JOAN. *L'arquitectura medieval a l'Empordà*. Diputació de Girona, 1978

BAIG I ALEU, MARIÀ ; BOSCH I ESTANY, SIMON. *El castell de Biure de Queixàs. Origen del llinatge dels Biure de l'Empordà*.

Carles Jordà i Fages. Dossier. Boletín de la Cámara Agrícola del Ampurdán : revista quincenal. 1/9/1935

CRUZADO I ALORDA, Antoni. *La Força de Cartellà tremola (I)*. Taller d'Història de Maçanet de la Sel

DEL CAMPO I JORDÀ, FERRAN

- *Carles Jordà i Fages (1883-1935). Dirigent d'Acció Catalana i de la Unió Sindical Agrària*. AIEE, volum 45 (2014), pàg.115-134
- *Castells medievals. 88 guaites dels castlans de l'Alt Empordà*. Carles Vallès, ed. 1989
- *Set segles d'una família empordanesa. Els Jordà de Molins*. Brau, 2000

DEL CAMPO I JORDÀ, FERRAN i altres. *Els diputats altempordanesos de la Manco-munitat*. Apunts biogràfics. AIEE, volum 47 (2016)

GIFRE RIBAS, PERE. Ressenya del llibre: *Carles Jordà i Fages. Un home de la terra*, de Ferran del Campo Jordà, publicat el 2006. AIEE, volum 39 (2008), pàg. 616-619.

MARQUÈS, JOSEP M. *Canadal i Caneres, serrells del Roure*. AIEE, volum 32 (1999), pàg. 99-111.

PELLA Y FORGAS, José. *Historia del Ampurdán*.

VINYOLES, C.; TORNS, M. ; LANA O, P. *Castells vius*. Diputació de Girona, 1993

Webgrafia

Castell de Vilardanal. Ajuntament de Masarac.

<http://www.masarac.cat/coneix/llocs-dinteres/castell-de-vilarnadal>

Castell de Vilarnadal. Patrimoni de la Generalitat.

<http://invarquit.cultura.gencat.cat>

Castell de Vilarnadal (Alt Empordà). Salillas.net

<https://www.salillas.net/castellsmedievals/Vilarnadal.htm>

Castell de Vilarnadal – Masarac / Alt Empordà. Catalunya medieval.

<https://www.catalunyamedieval.es/castell-de-vilarnadal-alt-emporda>

Castell de Vilarnadal (Masarac - Alt Empordà). Pobles de Catalunya.

<https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=6931>

Memòria digital de Catalunya (<https://mdc1.csuc.cat>)

Portal de Archivos Españoles (PARES)

(<https://pares.culturaydeporte.gob.es/inicio.html>)

MASOVERS I PROCURADORS DEL CASTELL

1546. L'arrendador del castell de Vilarnadal és Baldiri Vicenç

1614. En una causa judicial s'hi esmenta a Gerard Terrades, masover del castell de Vilarnadal, i a Pere Antoni Simon Capmany, pagès de Biure

La nissaga dels Simon van ser batlles de Vilarnadal i arrendadors de les terres del castell. Tant els llibres parroquials com la documentació notarial avalen que, malgrat ser originaris de Biure, estaven molt relacionats amb Vilarnadal i vivien en aquesta població des de temps enrere on hi apareixen amb el cognom Simon i les seves variants, Simona, Simonet i Simoneta, ja al segle XVI.

1652. Francesc de Cartellà i Malla arrenda les rendes del castell de Vilarnadal a Bartomeu Gelabert i Jacint Gorgot, de Sant Llorenç de la Muga

1655. El procurador de Joan de Bassedas i de Biure, canonge i senyor útil del castell de Vilarnadal, cobra la terça de l'arrendament de les rendes del castell a Bartomeu Gelabert i Jeroni Gorgot

1665/1669. Francesc Domènec, prevere i canonge de la Catedral de Girona, com a procurador de Lluís de Cartellà i Descatllar, senyor del castell de Vilarnadal, arrenda les rendes senyorials de Vilarnadal, per tres anys i tres collites, a favor de Josep Esponellà, fuster

1687. S'arrenden les rendes senyorials del castell de Vilarnadal però no es coneix el nom del masover

1689. Pere Joan Trull, pagès habitant a Parets, signa el contracte de masoveria de l'heretat del Castell de Vilarnadal davant Salvi Barris, rector de Vilarnadal

1712. Joan Rodríguez, procurador de Pere de Cartellà, senyor de Vilarnadal llavors resident a Saragossa, arrenda per tres anys i tres collites les rendes senyorials de Vilarnadal a Miquel Galí, negociant de l'esmentat lloc

1717/1775/1780/1781/1795. Comptes i rebuts d'obres de manteniment i millora realitzades al castell i l'església de Vilarnadal. El masover del castell és Josep Vergés

1725. Francesc Orador, rector de l'església parroquial, rep de Francesc Ferrer, arrendador de les rendes del castell de Vilarnadal, la pensió anual que presta al marquès

1728-1758. Pere Feliu, com a masover del castell i les terres que té el marquès de Cartellà a Vilarnadal, i Joan Galí, en nom del marquès de Cartellà paguen els impostos corresponents als regidors de Vilarnadal.

1762. Masover del castell de Vilarnadal no identificat

1793. Ignasi Aloi i Prats, procurador de la marquesa de Cartellà i Moja, cobra dos quadriennis de l'arrendament de les rendes de Vilarnadal a Marturià Viñas

1819. Trobem una escriptura de definició de comptes del període comprès entre 1800 i 1819, entre Maria Josepa de Sarriera i de Copons i Josep Farraró procurador de Maria Lluïsa, mare de la marquesa, i administrador de la marquesa de Moja. Devia ser Josep Farreró Pujades.

1823-1825. Anton Oliva, apoderat de la casa de Moja i Cartellà, té cura de les rendes de Vilarnadal, Terradelles i Orriols

1830-1856. Josep Farreró Ardit passa comptes dels censos, delmes, ingressos senyorials i despeses de les collites de Vilarnadal. Continua fins l'any 1850. L'any 1856 qui porta els comptes dels ingressos senyorials és el seu fill, Ramon Farreró, encara que qui els signi sigui Josep, que va morir aquell mateix any.

El 1847 l'Ajuntament de Vilarnadal envia una carta a la marquesa de Moja amb aquests termes: *Bonaventura Rodà, alcalde de Vilarnadal; Vicent Ferraró, Joan Faliu, Josep Farraró i Josep Pujadas, pèrits, després de manifestar la forta contribució impositiva a la qual es veuen sotmesos els immobles de Vilarnadal i que és precís que l'Ajuntament de Vilarnadal faci un "apeo general" amb un nou reconeixement pericial de les terres del terme a efectes de repartir equitativament la carga, la qual cosa no és de l'aprovació de Josep Farraró i Ardit, procurador de la marquesa, sol·liciten no posi inconvenients.*

1860. Joaquim Artigas, apoderat de Josepa de Sentmenat de Sarriera i de Copons, marquesa de Moja, lloga a Gregori Farreró, menestral de Vilarnadal el camp anomenat «Camp major petit» per cinc anys

1913. Francesc Pagès Levègue accedeix a la masoveria del Castell de Vilarnadal

___ TRANSMISSIONS I COMPRAVENDES DEL CASTELL ___

La relació entre els vescomtes de Rocabertí i els Canadal de La Jonquera està documentada des del 1295, però no va ser fins uns quaranta anys més tard, el 1336 quan els Rocabertí cediren a **Pere Canadal** la jurisdicció de Vilarnadal i el 1432 els hi atorgaren la senyoria i feu del castell en motiu dels serveis prestats a la conquesta de l'illa de Gerba.

Des del segle XIV fins al segle XIX, els canvis de propietat del castell de Vilarnadal es van portar a terme per via hereditària.

A principis del segle XV, amb el casament entre Ponç Malla i Hugueta de Canadal, la propietat del castell passa als **Malla** que en gaudiran al llarg d'un segle.

El casament de Magdalena Malla amb Miquel de Cartellà i Sarriera, celebrat el 1521, va ser determinant perquè la propera generació dels **Cartellà** poguessin accedir al domini del lloc de Vilarnadal. Una propietat que, amb algun entrebanc ocasionat per les guerres amb els francesos, la família va mantenir fins el 1758.

Aquest any, Maria Lluïsa de Cartellà-Desbac i de Sarriera contraïa matrimoni amb Josep de Copons i Oms-Santa Pau, IV marquès de Moja, i el castell entrava a formar part del domini del **Marquesat de Moja**.

A la segona meitat del segle XIX va tenir lloc la primera venda del castell de Vilarnadal.

El 1866, després de la mort sense descendència de Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà, VII marquesa de Moja, **Rafel de Jordà i Pont** comprà l'heretat que el 1921 va passar a la seva filla Carolina.

El 1946, **Carolina Jordà i Fages**, vengué el castell i camps annexos als seus nebots, fills de Carles Jordà i Fages i Dolors Pons i Bofill que en percebia l'usdefruit.

Una vegada Dolors Pons, usufructuària de la propietat, va haver mort, els **germans Jordà i Pons**, el 1964, la van vendre als seus masovers **Joan Pagès i Joana Serra**.

Segons alguns documents la finca del castell de Vilarnadal estava formada per una casa anomenada «Castell de Vilarnadal» junt amb un corral i un paller envoltats de terreny, ocupant un superfície de dues vessanes, i onze camps: La Coromina, La Devesa, Olivet del castell, Feixa Genera, Estanyols, Les Plajas, La Vinya, Camp del Prat, Clots del castell, Closa del Llobregat, Buchs del Ferrés.

Últims canvis de propietat

- 1850 -

Maria de Sarriera i de Copons llega el castell a la seva germana Josepa

L'última translació de domini del castell, feta per via hereditària, va tenir lloc el desembre de 1850 quan *Doña Maria de Amat de Sarriera y de Copons, marquesa de Moya y de Cartellá*, institueix hereva de tots els seus béns a la seva germana *Doña Josefa de Sentmenat*, d'acord amb les disposicions testamentàries de la seva mare Maria Josepa de Copons i de Cartellà-Desbach, morta el 1822.

Entre altres finques, Josepa heretà: *la casa manso antiguamente Castillo situada en el término de Vilarnadal que linda por todos los límites con la misma heredera menos una pequeña parte por el de cierzo que linda con Francisco Cantenys, cuyo valor junto con el de otras fincas, segun escritura, es de ciento veinte y ocho ochocientos ochenta reales ...* Així ho avala un certificat signat a Figueres el dos de juliol de 1866.

- 1866 -

Els hereus de Josepa de Sarriera i Copons venen el castell a Rafel Jordà i Pont

Després que el 1865, Josepa de Sarriera i Copons i Cartellà, coneguda per Josepa de Sentmenat, també morís sense fills, els seus marmessors van vendre les diferents heretats per destinar el seu import a beneficència.

La Excelentísima Señora Doña Josefa de Sarriera y de Copons, Marquesa de Moya y de Cartellá, viuda del Excelentísimo Señor D. Pedro Carlos de Sentmenat, Marqués de Castelladosrius, de edad sesenta y ocho años cuando falleció, vecina de la ciudad de Barcelona, poseía la finca ... como heredera de su hermana la Ilustre Señora Doña Maria de Amat de Sarriera y de Copons, marquesa de Moya y de Cartellá, consorte del Ilustre Señor Cayetano de Cortada y de Amat, barón de Maldá ... resulta que no sólo le pertenecía en virtud de dicho título, sí que también en calidad de sucesora a la segunda mitad de los bienes vinculados por sus ascendientes que quedó libre a la propia Doña Josefa de Sarriera en virtud de las leyes de desvinculación, como y así mismo por haber purificado a su favor la sustitucion que para el caso que se verifica de fallecer sin hijos la nombrada su hermana Doña Maria de Amat de .... , ordenó su Señora madre común la Ilustre Señora Doña Maria Josefa de Sarriera y de Copons en su testamento de 17 de febrero de 1821, publicado el 22 de septiembre de 1822

El 1866, Pere Jordà i Camps, com a tutor i en nom del seu nebot Rafel Jordà i Pont, va adquirir el Castell de Vilarnadal per 15.000 lliures. El gener de 1867 va ser inscrit al registre de la propietat.

- 1921 -

Rafel Jordà i Pont lloga al castell a la seva filla Carolina Jordà i Fages

D'acord amb el testament de Rafel Jordà Pont, després de la seva mort, l'heretat passà a la seva filla Carolina Jordà i Fages, hereva nominal, mentre que el gestor de la propietat, tal com estava acordat per la família, fou el seu germà Carles Jordà i Fages. Com a hereus de confiança van ser designades les filles Pilar, Maria, Carme i Mercè Jordà i Fages. La finca va ser inscrita al registre de la propietat el 26 d'octubre de 1922

- 1946 -

Carolina Jordà i Fages ven el Castell als seus nebots

L'any 1946, Carolina Jordà va vendre el castell de Vilarnadal als seus nebots.

Dolors Pons Bofill, vídua del seu germà Carles Jordà Fages, n'adquireix l'usdefruit, durant la seva vida i mentre es mantingui vídua i la propietat queda repartida a parts iguals entre els seus fills: Maria Lourdes, Carme, Roser, Maria Isabel, Rafel, Joaquim, Montserrat, Núria, Mercè, Maria Dolors, Alexandre, Jordi i Maria Josepa Jordà i Pons. L'heretat va quedar inscrita al registre el 8 de setembre de 1846.

Alguns dels germans van hipotecar la seva part o tenien pendents préstecs que els havia fet el masover Francesc Pagès. Així Joaquim va hipotecar la seva part a favor d'Ignasi Pons Bofill com a garantia d'un préstec. La part de Maria Lourdes va ser embargada pel Banco Español a causa d'una lletra de canvi.

- 1964 -

Els tretze germans «Jordà i Pons» venen el castell als seus masovers, Josep Pagès Gratacòs i Joana Serra Pujiula

El 1963 va morir Dolors Pont, amb la seva defunció quedava anul·lat l'usdefruit del castell de Vilarnadal i l'any següent Josep Pagès i Joana Serra el compren, fent-se càrrec de les hipoteques que graven alguna de les parts dels tretze venedors. Així el novembre de 1964 es cancel·là l'usdefruit de la mare Dolors Pons, i el desembre les hipoteques creades per alguns dels fills, sembla ser que amb data de 1954.

- 1996 -

El castell passa a ser propietat de Josep Pagès Serra

L'any 1990 va morir Joana Serra Pujiula i, el 1996, Joan Pagès Gratacòs.

Després de la defunció dels pares, Josep Pagès Serra es va fer càrrec de l'heretat del Castell de Vilarnadal per transmissió hereditària, en virtut del testament signat l'any 1987.

Vilarnadal

Documents Arxiu Diocesà de Girona

1613. Llicència de beneir campana a Vilarnadal, 20 maig. U-318 f.. 93

1702. Llicència de beneir l'església ampliada i una campana a Vilarnadal, 26 juny. U-271 f.. 131

1667. El bisbe, després de manar «als habitants com als terratinents» que paguin els censos a l'obreria, dóna dos mesos de plaç a un tal Gregori Pellicer, habitant de Llers, per restituir a l'obreria de Vilarnadal els censos d'oli que li deu a raó de «certa casa ha comprada en la present parròquia»

1740. El visitador del bisbe constata que a Vilarnadal, per la pobresa de l'església i els seus habitants «no tenen esperança de acabar lo retaule [major]» ... «per lo molt que costaria se se inseguia y continuava la idea del que ja es començat» i el visitador, per reduir «gastos» els proposà «salomònicament» modificar el projecte inicial (retaule escultòric) i acabar-lo «en forma perspectiva». Substituint l'escultura per la pintura es minimitzaven els costos econòmics considerablement.

A: PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. La parròquia rural a Catalunya (segles XVII-XIX, Bisbat de Girona) Tesi doctoral, 1990

... Es tracta de dues visites pastorals efectuades l'any 1740 a les parròquies de Vilarnadal i Sant Pere Pescador (Document EI), totes dues de l'Alt Empordà (curiosament dedicades, com la de Navata, a Sant Pere). En ambdues localitats persisteix el model d'un edifici construït al llarg del segle XVII, que es ressenteix dels problemes econòmics en el moment de finalitzar la decoració interior, ja al segle XVIII...

Vilarnadal, 1740 (Secció Visites Pastorals, P 123, fol. 419)

[...] hem en attencio, que per causa de la pobresa de la pnt. Iglesia, y dels havitants del pnt. poble, no tenen esperanças de acabar lo Retaula del Altar Major, per lo molt que costaria si se inseguia, y continuave la idea del que ja es començat: dit Sr. y[isitador] G[eneral] los exorta, y encarrega, que se animian en alguna porció moderada cada qual, afi que del resultat, y per evitar gastos, pogan continuar, y acabar de fer al dit Retaula, fentlo fer en forma de prespectiva, començantlo sobre lo que de pnt. se troba ja començat, pintant la part del Altar, o Retaula començat, y fer de escoltura, ab colors honests, y que corresponguesen als colors dels demás, que farian a forma de perspectiva, pues desta manera ab poch cost lo farian fer, y quedaria la pnt. Iglesia en gran esplendor, a mes que, fent ho així, si en algun temps, multiplicantse los reddits de la Obra, volian acabarlo de fer de escoltura, no impediria lo tenirlofet de prespectiva. [...]

A: GAY i PUIGBERT, Joan. Les pintures murals de Sant Pere de Navata: Una obra d'art o una lliçó d'història.

Recull de premsa històrica

Durant l'any 1881, les relacions entre alguns veïns de Vilarnadal i el seu capellà, que devia ser Joaquim Casellas, eren tenses, així ho podem constatar a partir de tres notícies aparegudes a la premsa comarcal.

1881. El 8 de març uns quants veïns, Armengol i Josep Rodà, Joan Pujadas, Francesc Masplà, Jaume Sorts, Josep Jaumet, escriuen una carta al director del diari explicant que el poble progressa, que ara tenen professor de enzeñanza y otro de canto, una maestra, Estanco, una sociedad de socorros mútuos de enfermos, un botiquín, etc. però que a la casa parroquial si deixen cartes per jugar als homes i dones que hi van, se'ls permet cantar de dia i de nit, donant-los tabac i vi. El capellà paga turrons, músics i es diu que va pagar el xai del dimarts de Carnaval als seus pocs i bons amics que se'l van menjar en companyia de les *mixurdonas*, amb tanta gresca que van ferir la susceptibilitat dels altres veïns, donant lloc a què el dimecres de cendre, més de 70 persones, amb el permís de l'alcalde, en un terreny particular situat davant de la casa parroquial es va celebrar un banquet on també es va menjar un xai. Si aquest capellà hagués estudiat el caràcter dels pacífics veïns no hagués estat expulsat de la societat benèfica per no complir amb el reglament, ni seria tant indulgent amb els rics, permetent-los blasfemar i no seria tant rígid amb els jornalers amenaçant-los amb fer-los prendre per la Guàrdia Civil o denunciant els seus fets i noms al sermò. *Ampurdanés, El : periódico científico, literario, de intereses morales y materiales. 13/3/1881*

1881. Tals van ser les provocacions de un capellà de Vilarnadal (Figueras) que setanta persones del poble lo dia del dimecres de cendre van posarse a menjar carn davant de la rectoria. Val Sr. rector ¿es servit? *La Campana de Gracia: Any XI Batallada 613 - 1881 marzo 20*

1881. Es va celebrar l'enterrament d'Armengol Rodà, va ser el primer enterrament civil i es va aprofitar per inaugurar el cementiri civil, situat al costat del cementiri catòlic. Mentre durava la cerimònia el capellà «estuvo haciendo evoluciones frente de las puertas de la iglesia y del Cementerio, dando hisopazos que si tenian por objeto dispersar la comitiva, no produjeron el menor efecto». *Ampurdanés, El : periódico científico, literario, de intereses morales y materiales. 3/4/1881*

Altres notícies

1883 (27 de juny). Bonaventura Pujadas Serra i Isabel Alberní van ser assaltats a casa seva per un grup de 4 persones que van disparar sobre el marit i després li van clavar un ganivet al ventre, mentre que a la seva esposa li van clavar un ganivet a l'esquena. La premsa explica que va ser motivat pel caciquisme, que es van detenir unes 20 persones i que aquell any no es va celebrar la festa de Sant Pere. El llibre parroquial d'òbits de Vilarnadal explica que Bonaventura va morir el 29 de juny «a resultas de algunas heridas que le dieron tres dias antes por la noche», que tenia 33 anys, 9 mesos i 15 dies, estava casat amb Isabel Alberní i va deixar 3 fills: Joan, Felicià i Maria. Malgrat que la premsa donava a entendre que van morir els dos, l'esposa es degué salvar puix que no apareix la seva defunció.

1885. ... algunos habitantes ... probaron una vez más su instinto mas propio de salvajes que de personas que raciocinan. Era el segundo dia de la fiesta mayor. Segun costumbre inveterada se verificó una procesion en honor de la Virgen del Rosario y algunos díscolos, apoyados por el Teniente de Alcalde, el célebre Buenventura Rodá, se pusieron a bailar en la plaza, contigua a la Iglesia, teniendo que pasar la procesion desordenada mente entre los danzantes. ... Es van denunciar els fets ... *Tramontana, La : periódico independiente. 5/7/1885*

1885. *Lo tribunal ha absolt als vehins de Vilarnadal encausats pél rector, a conseqüencia de que mentres aquest feya una professó, ells ballavan tranquilament y no van tréure's la gorra. Lo tribunal ha comprés qu'en aquest mon cadascú te dret de divertirse á la séva manera. La Campana de Gracia: Any XVI Batallada 853 - 1885 octubre 4*

1896. Certificat de la resolució de l'herència dels Farreró. S'explica que Don Ramon Ferreró i Ramis es casà amb Maria Coll Oller y Savalls i que va morir sense successió el 13 de setembre de 1896. Segons el testament del seu pare Josep Farreró Ardit (mort el 23/12/1856) en el cas que Ramon, l'hereu, morís sense descendència, el llegat havia de passar al seu germà Joaquim Farreró Ramis. Donat que Joaquim ja havia mort el 18 de desembre de 1869, la seva hereva, Antònia Farreró Pujol, casada amb Vicenç Amiel Colls, reclamava l'heretat del seu oncle Ramon. *Orden, El : periódico bisemanal, independiente, de avisos y noticias. 6/9/1896*

1911. Una dona anomenada «La Potus» va entrar a la presó per robar aviram a Vilarnadal. *Empordà Federal : setmanari d'U.F.N.R. 9/9/1911*

_____ FAMÍLIES DE VILARNADAL _____

- Simon - Farreró - Jordà -

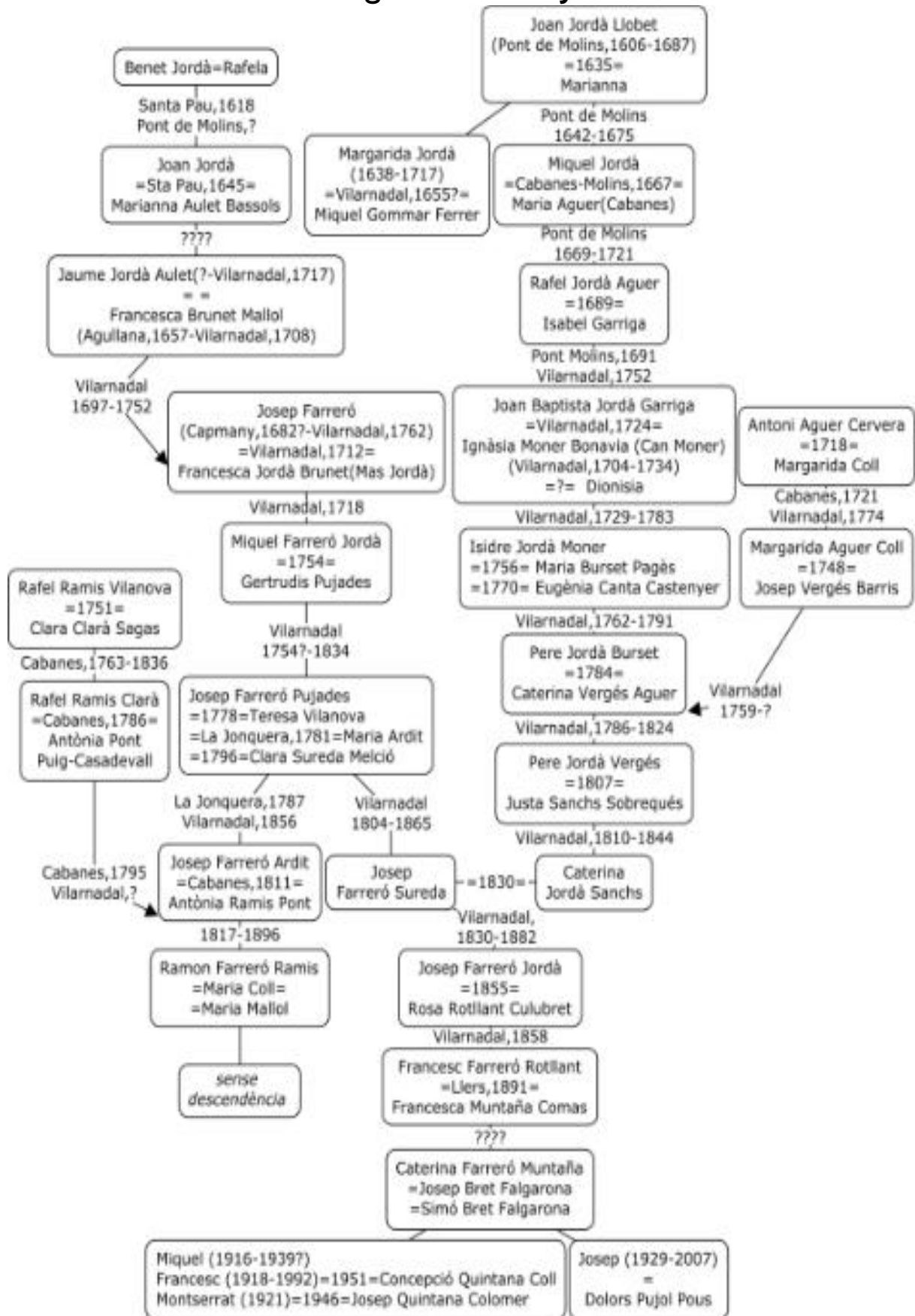
Família Simon

Batlles de Vilarnadal i arrendadors de les terres del castell

Tant els llibres parroquials com la documentació notarial avalen que els Simon, malgrat ser originaris de Biure, estaven molt relacionats amb Vilarnadal i vivien en aquesta població, des de temps enrere, on hi apareixen amb el cognom Simon i les seves variants Simona, Simonet i Simoneta ja a finals del segle XVI.

- El 1576, Joan Simon, pagès de Biure habitant a Vilarnadal, testa a favor del seu fill Antoni. L'any 1578, la cúria de Vilarnadal treballava en la causa entre Francesc Simon, natural de Biure, com a hereu del seu germà Miquel Simon, contra Joana Simon i Puig, la seva vídua.
- Un Aniol Simon, de Vilarnadal, fill d'Antoni Simon i Anna Terrades, es casà amb Margarida Puig i amb Elizabet Genís. Podria ser l'Aniol Simon que el 1645 era batlle de Vilarnadal, un càrrec que encara ostentava el 1655. El 1657, Francesc Simon es casa amb Maria Pagès, de Bàscara. El 1658, Baldiri Simon, pagès i batlle del Castell de Vilarnadal, presta sacrament i homenatge a favor de Joan de Bassedas, senyor del castell de Vilarnadal. Baldiri morí el 1706. El 1673, Pere Simonet es casava amb Rosa Clos, de Vilarnadal.
- En un document del Fons del Marquesat de Moja, de 1632, hi apareixen Aniol i Baldiri Simon com a testimonis en les diligències obertes contra Joan Trafort, batlle de Vilarnadal, per donar pòlissa de salut al mallorquí procedent del Rosselló, Damià Ensenyat, quan no li podia donar per venir d'un país afectat per la pesta.
- L'any 1667 va tenir lloc el casament de Joan Cervera, negociant de la Selva de Mar, i Francesca Simon, vidus els dos i el 1682 es casaven Joan Cervera, també negociant de la Selva de Mar i Francesca Simon, solters, i possiblement fills dels anteriors.
- El 1687, Lluís de Cartellà tenia arrendades les rendes de Vilarnadal amb la meitat dels foriscapis a favor de Pere Antoni Simon Capmany, pagès de Biure (Biure, 1650-1711?). No es conserven els llibres parroquials de Biure i no es pot comprovar la seva genealogia però es probable que el 1687 es casés amb Teresa Bruguera Piferrer, de Fortià i, una vegada vidu, el 1706, amb Teresa Vilanova, filla de Galderic Vilanova, traginer de Maçanet de Cabrenys
- El 1698, a Vilarnadal, es casaven Jaume, fill de Francesc Simon, i Magdalena Moner, també de Vilarnadal
- El 1712, era Francesca Simon qui es casava amb Pere Macià Clotas, també de Vilarnadal

Llinatges Farreró i Jordà

Família Farreró

Masovers i administradors del castell de Vilarnadal al llarg del segle XIX

El llinatge Farreró, si més no alguna de les seves branques, va tenir un estret contacte amb els senyors del castell de Vilarnadal.

El 1819 trobem una escriptura de definició de comptes del període comprès entre 1800 i 1819, entre Maria Josepa de Sarriera i de Copons i Josep Farreró procurador de Maria Lluïsa, mare de la marquesa, i administrador de la marquesa de Moja. Devia ser Josep Farreró Pujades.

El seu fill, Josep Farreró Ardit, apareix sovint com a masover i administrador dels senyors dels castell de Vilarnadal, entre 1830 i 1856.

Després d'ell hi trobem un Ramon Farreró que segurament sigui Ramon Farreró Ramis, net del primer administrador.

Si ens remuntem a principis del segle XVIII, trobem a **Jaume Farreró** i Caterina que vivien a Capmany. Se'ls coneix dos fills casats a Vilarnadal.

- Josep, que va maridar la pubilla del Mas Jordà, donant lloc a la nissaga que més endavant estarien relacionats amb el castell de Vilarnadal
- Caterina que l'any 1727 es casava, també a Vilarnadal, amb Jeroni Genís, de Molló

Josep Farreró (1682?-1762), pagès de Capmany, fill de Jaume Farreró i Caterina, el 1712, es casava a Vilarnadal amb **Francesca Jordà «Brunet»** (Vilarnadal, 1697-1752), filla de Jaume Jordà «Aulet» i Francesca «Brunet Mallol». La parella es va establir a Vilarnadal on Francesca hi tenia casa.

Al registre dels casaments d'alguns dels seus fills (anys 1742-1745), s'hi fa constar que la mare, Francesca Jordà, era la pubilla del Mas Jordà. Amb això hem d'entendre que aquesta branca del llinatge Jordà, amb la mort de Francesca, es va extingir per integrar-se dins el llinatge Farreró provinent de Capmany. Ells serien els avis del primer masover documentat del castell de Vilarnadal.

L'any 1734 Francesca Jordà va fer testament. Hi apareix citada com a «Francesca 'Farrero' Jorda, pagesa del lloc de Vilarnadal, filla de Jaume Jordà, pagès de Vilarnadal, i de Francesca, i esposa de Josep Farrero 'Jorda', pagès de Capmany, ara veí de Vilarnadal». Al document Francesca nomena marmessors el seu marit i Bernat Janover, pagès de Vilanant. Entre d'altres oficis religiosos demana que se li resin 100 misses, 25 al Santuari del Roure i les altres repartides entre l'església de Vilarnadal i les que triïn els marmessors. Mana que cada any se li resi una missa a Vilarnadal i que l'hereu «no la pugui quitar». A les seves filles, per al moment del matrimoni, els deixa 200 lliures, sempre que es casin a gust del pare i de l'hereu de la casa, vestits, caixa i 12 camises de tela. Als fills els deixa 100 lliures, també en casar-se, sempre que fins aquell

moment haguessin treballat a la casa. Al seu espòs Josep Farreró el deixa usufructuari i hereter mentre visqui. L'hereu universal del llegat és el seu fill Jaume o bé en Miquel si el primer no pogués heretar.

És possible que fos aquests Josep qui, el 1734, denuncià a pagesos i regidors de Cabanes pels drets de possessió de la Llonganya.

Aquests serien alguns dels fills de Josep Farreró i Francesca Jordà:

- Francesca Farreró Jordà. El 1745 es casava amb Joan Carbó i Oliva, de Les Olives (Peralada)

- Jaume Farreró Jordà (1715). En principi ell va ser l'hereu però morí l'octubre de 1752, als 37 anys, havent fet testament amb el capellà del poble i amb el notari Josep Gorgoll de Figueres.

El 1745, s'havia casat amb Paula Genover o Janover, filla de Bernat Genover, de Vilanant.

Jaume va testar l'any 1752, nomenant hereu el seu fill Miquel i deixant llegats a les seves filles Francesca i Paula. Miquel, l'hereu, va morir als dos anys i mig. Probablement aquest va ser el motiu pel qual l'heretat va passar al seu germà Miquel.

- Miquel Farreró Jordà (1718), l'hereu, que va continuar el llinatge

- Abdó (1721). Va morir solter, l'any 1770; Agnès (1723). El 1742, es casava amb Miquel Renart Pujol, procedent de Mollet de Rabós; Caterina (1730), Dorotea (1732) i Maria (1735), apadrinada per la seva germana Agnès; Francesc (1738), al seu bateig, Francesc, el pare, hi consta com a propietari i Francesca Jordà, la mare, com a pubilla. Va ser apadrinat pels seus germans Abdó i Ignés.

Albert Compte i Freixenet al seu treball «*Cabanes al segle XVIII: un exemple d'expansió de les terres de cultiu per mitjà d'establiments imroturacions d'aiguallaixos i garrigues*» explica que no ha pogut identificar el mas Farreró o Ferreró, situat no lluny del corral del Comte; el seu propietari, segons el cadastre, era Francisco Oliva, de Vilarnadal. Probablement correspondria a l'actual mas Bella o d'en Bella. Aquest Francesc Oliva podria ser fill de Francesc Oliva i Francesca Farreró i net de Jaume Farreró i Paula Genover, per una banda, i de Pere Oliva i Maria Frigola, per l'altra.

Albert Compte també explica una curiosa anècdota sobre una de les masoveres del mas Farreró amb la declaració notarial de Pere Costa, "joven labrador de Masarach, de 23 años", que afirma que "...estando dicha Cecilia Flotats y Bech, natural de Vilarnadal, en la heredad nombrada de Farraró sita en Cabanas,... cogiendo caragilates... una noche en la hera... dormí con dicha Cicilia... y también ohi decir a Pedro Olivet, entonces joven labrador, a Gregori Pey... y a Esteban Alay, que cosa de dos años a esta parte, dormieron juntos con dicha Cecilia en la misma cama...(AHPG, "Prot. Perelada", 1754-55, Ll. núm. 859, f. 251).

Francesca Jordà «Brunet» va morir l'any 1752, tenia 55 anys. Josep Farreró, va morir a Vilarnadal, l'any 1762, havent fet testament amb el notari Josep Gorgoll de Figueres. L'enterrament va ser celebrat per 12 sacerdots. Tenia uns 80 anys, per tant devia haver nascut pels volts de 1682.

Miquel Farreró Jordà, nat el 1718, fill de Josep Farreró i Francesca Jordà, es casava, l'any 1754, amb Gertrudis Pujades, natural de Vilabertran, filla d'Isidre Pujades i Maria Dagas. Els registres hi diu que era negociant. Segons la documentació familiar, el 1777 va vendre una casa i un tros de terra que havia heretat del seu germà Abdó, mort solter l'any 1770, al pastor Josep Armadà.

Dels seus fills es té constància de:

- Josep (1754); Abdó (1758), morí als 4 anys; Paula (1760); Joan (1762); Gertrudis (1765); Paula (1767); Benet (1768); Francesc (1772)

- Joan (1776). El 1809 es casava amb Maria Palauhó Bech, de Vilarnadal. Va morir el 1848, als 71 anys deixant dos fills: Vicenç i Francesca. Maria, la seva esposa va morir l'any següent

- Miquel (1782). L'any 1800 es va casar amb Rosa Boixeda Cusí (1758-1801), de Vilarnadal. Miquel va morir el 1848, als 82 anys, deixant tres fills: Rafel, que va morir solter, l'any 1882, quan tenia 70 anys; Miquel i Josep

Josep Farreró Boixeda es va casar dues vegades, primer amb Teresa Torras que va morir el 1850, quan tenia justament 50 anys. Aquest mateix any 1850, Josep va contraure nou matrimoni, a Cabanes, amb Joaquina Pomés, filla d'Esteve Pomés i Maria Serra, naturals de Cabanes. Fills d'aquest segon matrimoni foren: Rafel Farreró Pomés (1851-1878), casat amb Caterina Pujades, va morir als 27 anys; Jaume (1853); Vicenç (1855); Maria (1857)

- Francesca, el 1785 es casà amb Josep Antoni Genís Brusi, taper d'Agullana

Gertrudis Pujades va morir l'any 1697, quan tenia uns seixanta-cinc anys.

Josep Farreró Pujades, fill de Miquel Farreró i de Gertrudis Pujades, degué néixer cap el 1854. Es conserva una escriptura del 1822 segons la qual un Josep Farreró, va actuar com a apoderat o procurador de la marquesa de Moja i de Cartellà, és molt probable que sigui Josep Farreró Pujades.

Josep es va casar tres vegades:

__ 1) El 10 de maig de 1778, es casava a Vilarnadal amb Teresa Vilanova Ferrer, de Castelló d'Empúries, filla de Joan Vilanova i Francesca Ferrer, ara casada amb un Batallé. El 1780, Josep i Teresa van tenir un nen, Miquel, que morí als pocs dies de néixer. El 1781, Teresa va morir, quan només tenia uns vint anys, sense deixar descendència.

__ 2) El 1781, Josep es tornava a casar, a La Jonquera, amb Maria Ardit Brugat, natural d'aquesta població, filla de Joan Ardit, negociant, i Madrona Brugat. Maria va

morir el novembre de 1795, amb 33 anys. Abans va tenir uns quants fills, nats a Vilarnadal, excepte Josep que, excepcionalment, va néixer a La Jonquera.

- Miquel (1782-1782), Francesca (1783), Joan (1785), Josep (La Jonquera, 1787), Miquel (1788), Caterina (1790-92), Narcís (1793-93)

- Maria, el 1858, es va casar amb Antoni Clos Serra, de Vilabertran.

Maria Ardit va morir, el novembre de 1795, a Cabanes on s'havia traslladat degut als problemes ocasionats per la Guerra Gran i va ser enterrada en aquest municipi. La guerra també podria ser el motiu pel qual no es troben alguns registres parroquials.

__ 3) L'octubre de 1796, Josep contraia nou matrimoni, a Vilarnadal, amb Clara Sureda Melció, filla de Josep Sureda i Teresa, de Domeny. D'aquest matrimoni van néixer: Rosa (1803), Josep (1804), Elisabet (1805), Feliu (1807), Maria (1808)... El 1810, possiblement en motiu de la Guerra del Francès es va cremar la casa pairal i tota la documentació. Clara va morir, ja vídua, el 1850, tenia 80 anys.

Josep Farreró Pujades va morir, als 80 anys, el mes d'octubre de 1834. En el moment de la defunció tenia 5 fills vius: Josep, Joan, Josep, Felip i Maria.

*Descendència del segon matrimoni de
Josep Farreró Pujades casat amb **Maria Ardit**
Hereus del llinatge*

El 6 de gener de 1811, **Josep Farreró i Ardit** (La Jonquera, 1787-Vilarnadal, 1856), pagès de Vilarnadal, fill i hereu de Josep Farreró i Maria Ardit, es casava a Cabanes amb Antònia Ramis Pont, filla de Rafel Ramis Clarà, hereu dels Ramis, i Antònia Pont Puig-Casadevall, de la casa Romaguera, els dos de Cabanes.

Antònia Ramis havia nascut l'any 1795, a Llagostera, on els seus pares s'havien refugiat fugint dels francesos. Només tenia 16 anys al moment del casament.

Vegeu:

Gimbernat Gou, Antònia. *Cabanes. Casals amb història*. Ajuntament de Cabanes, 2021

Dels fills de Josep i Antònia es coneix a:

- Joan (1815-1838). Havia de ser l'hereu, però va morir d'accident

- Ramon (1817-1896). Va continuar la tasca d'administrador del castell de Vilarnadal. Ell degué heretar la propietat però morí sense descendència

- Josep (1821); Caterina (1830); Maria (1833); Rafel (1837)

- Joaquim (1824-1879), qui el 1860 es casava amb Anastàsia Pujol Borrassé, de Vilarnadal. En morir feu testament i deixà dues filles, Antònia (1861) i Adela

- Anna (1835), qui el 1862 residia a Figueres. Es va casar amb Joan Terrades Gimbernau, de Vilademires

- Gregori, el 1847 o 48, es casà amb Úrsula Trilla Vergés, filla de Narcís Trilla, de Vilarnadal i Caterina Vergés, de Cabanes. Fills: Miquel (?), Ramon (1856)

Hi a constància que Josep Farreró Ardit, en el seu paper d'administrador de la marquesa de Moja, va actuar contra la gent de Vilarnadal i els tractà despòticament.

El 1832 els veïns van fer arribar una instància a la marquesa, demanant que li retirés les atribucions i exposant els fets que li recriminaven:

- Els avantpassats de la marquesa van concedir als pobres la possibilitat de recollir la llenya del paratge de la Serra i les Planes, per ser de poc valor. Ara Farreró ho ha prohibit i ell se'n serveix per al forn de la seva rajoleria.
- Josep Rodó va rebre una garrotada quan va exposar que el cens que Farreró li exigia era massa elevat
- Farreró es vol quedar dues peces de terra del seu germanastre, Joan Farreró Sureda, aprofitant que la documentació d'aquest s'havia extraviat degut als fets de les diferents guerres, malgrat que Joan sempre ha pagat els censos
- El mateix vol fer amb una peça de Francesc Cabañé
- A diverses persones els ha demanat l'import dels censos poc després d'haver-los satisfet correctament
- A Josep Puig li vol treure el pas a un camp
- A Baldiri Culubret li va treure un troç de terra. També ho intentava amb Joan Biarnés; amb Josep Rivera, a qui també se li volia quedar el cànem que tenia en remull i amb Joan Saguer. En tots els casos els amenaçava en arruïnar-los portant els fets als tribunals.
- A Jaume Sorts, després d'haver pagat una gallina per un cens, li'n va exigir una altra, aprofitant que no li havia fet rebut. També li va treure un troç de terra
- A Baldiri Cantenys se li vol apropiat d'un pas
- A Josep Trilla li va treure un troç de terra per fer el camí que anava al mas Farreró

Els veïns feien notar que totes aquestes activitats les feia en nom de la marquesa *«vilipendiando su nombre y pintado a V.I. en una perseguidora de la tranquilidad de estos moradores: por F[arreró] en diciendo sino quieres hacer cuanto yo pretendo, recurriré a la Marquesa y ella te arreglará»*.

Els veïns també van enviar una carta a la marquesa ratificant el que s'havia dit a la instància. Es tornen a exposar els fets citant més perjudicats, més detalls i amb la firma de les persones afectades. En algun cas és el seu germanastre, Josep Farreró Sureda, qui signa en nom d'un veí que no sap escriure i en el seu propi nom alegant que *«per las guerras pasadas la casa se a cremat o per altres circunstancias los papes se han perdud, tractan de posarmo en plet y reduirme en un estat miserable»*.

Altres documents reflecteixen els descàrrecs presentats per Josep Farreró i un contenciós obert entre Farreró Ardit i el seu germanastre i cunyada, Josep Farreró Sureda i Caterina Jordà.

Josep Farreró Ardit va ser fidel a la causa d'Isabel II. El seu fill gran, Joan (1815-1838) es va incorporar al destacament de Bàscara, poc després, als 23 anys, va morir d'accident. Josep també va fer d'informador dels moviments facciosos de Capmany i Sant Climent Sescebes. Va morir a Vilarnadal el desembre de 1856 quan tenia uns 73 anys.

Ramon Farreró Ramis (1817-1896). Hereu de Josep i Antònia, es casà, el 1850, amb Maria Coll Oller i Savalls i, una vegada vidu, va contraure noves núpcies amb Maria Mallol Farreró. Ramon no va deixar descendència i l'heretat passà als descendents del seu germà Joaquim Farreró Ramis (1824-1879), qui el 1860 s'havia casat amb Anastàsia Pujol Borrassé, de Vilarnadal, deixant dues filles, Antònia (1861) i Adela.

Després d'un procés que va tenir lloc l'any 1896, l'heretat dels Farreró Ardit va passar a Antònia Farreró Pujol, casada amb Vicenç Amiel Colls, veïns de Vilarnadal. (*El Orden*, 6 de setembre de 1896)

*Descendència del tercer matrimoni de
Josep Farreró Pujades casat amb **Clara Sureda**
Enllaç amb una Jordà del llinatge de Pont de Molins*

Josep Farreró Sureda, nat el 1804, era fill de Josep Farreró i la seva tercera esposa, Clara Sureda Melció.

El 13 de març de 1830, es casà amb Caterina Jordà Sanchs (o Sans), filla de Pere Jordà i Justa, també de Vilarnadal.

Caterina Jordà Sanchs era descendent de Joan Baptista Jordà Garriga, (Pont de Molins, 1691-Vilarnadal, 1752), jove pagès, primogènit de Rafel Jordà i Isabel Garriga. Per circumstàncies derivades de la Guerra de Successió, Joan Baptista no va poder accedir a l'heretat i, el 1724, es casava a la parròquia de Llers amb Ignàsia (Maria Ignés) Moner, de Vilarnadal, i passava a residir en aquesta població on va ser conegut per Baptista Jordà.

Probablement fos ell qui va donar nom a la casa de Can Baptista o Batista.

Al registre del casament de Josep Farreró i Caterina Jordà es diu que: *No han recibido la nupcial bendicion por ser tiempo prohibido pero an prometido recibirle inmediatamente.* La van rebre l'11 de maig. La prohibició podia venir donada per ser temps de Quaresma.

El casament devia apressar ja que el 29 de maig del mateix any, dos mesos després de l'enllaç, naixia Josep, el seu primogènit i futur hereu. Van tenir uns quants fills més:

- Josep (1830); Clara (1832); Josep (1840)
- Joan, qui el febrer de 1864 es casava amb Marianna Frare Planes, de Vilarnadal, i l'abril amb Francesca Fayet Cantenys, de Calabuig???. En morir va nomenar hereu i marmessor al seu germà Josep i no va deixar cap llegat a la seva dona, Francesca Fayet, atès que explica que no el cuida, encara que es troba malalt i semblaria, fins i tot, que no vivien junts.
- Maria Farreró Jordà (1836-1878) va morir de verola als 42 anys quan ja era vídua de Joan Gosa deixant sis fills: Josep, Pere, Joan, Antoni, Teresa i Maria. Joan Gosa havia mort, també de verola, feia dues setmanes.

El 1842, Josep va ser denunciat per aixecar una paret que envaïa una zona de pas i va contractar un arquitecte per avalar la seva posició.

Josep Farreró Sureda va morir a Vilarnadal el 1865 quan ja passava dels 60 anys. Va fer testament amb el notari Josep Massanet, de Llers i va deixar sis fills: Josep, Joan primer, Joan segon, Josep, Clara i Maria. Feia temps que havia enviudat puix la seva esposa havia mort l'any 1844.

Josep Farreró Jordà. Malgrat haver-hi un altre Josep nat deu anys més tard, si fem cas del registre de defunció que ens diu que va morir el 1882, als 51 anys, aquest Josep seria el fill primogènit, nat el 1830.

El 1855, es casà amb Rosa Rotllant Culubret, de Vilarnadal. Sembla ser que eren molt joves en el moment de la cerimònia. Josep va morir el 1882 havent fet testament i deixant cinc fills vius: Francesc (1858), el primogènit; Maria (1860), casada amb el pastor Esteve Galceran Ferrer; Àngela, casada amb Salvador Burcet Vilanova, paleta de Figueres i Úrsula, maridada amb Joan Escalé Casals. Van tenir un altre fill, Josep que tenia el mal de Sant Pau o epilèpsia. Al testament exigeix a l'hereu que l'ha atendre, així com a la seva mare.

El 1870, quan tenia 39 anys, va demanar l'inventari de béns de la seva mare, Caterina Jordà, que estava format per una casa i sis peces de terra, tot a Vilarnadal.

Josep va ser regidor de l'Ajuntament de Masarac. Morí el 1883, als 52 anys i Rosa el 1913 quan tenia 81 anys. Els dos van declarar hereu el seu fill Francesc.

Francesc Farreró Rotllant, nat el 1858, l'any 1891, es casà a Llers amb Francesca Muntaña Comas, filla d'Antoni i Maria, veïns de Llers. Una de les filles, Dolors, es va casar amb Baldiri Riera Barris i van viure a Mollet de Peralada. El 1919, Francesc tenia 61 anys, quan va testar nomenant hereva la seva filla gran, Caterina. També van tenir un fill, Francesc, que va morir el 1926. Es desconeix perquè no va ser nomenat hereu.

Caterina Farreró Muntaña (1896) es casà amb Josep Bret Falgarona, d'Avinyonet, fill de Miquel Bret Moner, de Fortià, i Maria Falgarona Olivas, de Lladó. Una vegada vídua Caterina es va casar amb un seu cunyat, Simó Bret Falgarona, qui al cap dels anys feia de pastor a Vilanova de la Muga.

Caterina va tenir quatre fills, tres fruit del primer matrimoni, i Josep, fill del seu segon espòs.

- Miquel Bret Farreró. Nasqué el 14 de setembre de 1916. Després de la Guerra Civil se'l va donar per desaparegut
- Francesc Bret Farreró. Va néixer el 2 de juny de 1918 i el 8 d'agost de 1951 es casà amb Concepció Quintana Coll. Va morir a Vilarnadal, l'any 1992. Havia de ser l'hereu però va marxar de casa per desavinences amb la mare
- Montserrat Bret Farreró, nada el 16 d'agost de 1921, el 27 d'abril de 1946 es casava amb Josep Quintana Colomer (1919-2006), de Llers
- Josep Bret Farreró (1929-2007), fill del segon matrimoni de Caterina Farreró. Casat amb Dolors Pujol Pous

____ *Descripció del Fons de la família Ferraró de can Batista, de Vilarnadal*

Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà. FONS ACAE112-343

El primer membre de la família que apareix en la documentació és una escriptura notarial del 1777 de venda en què Miquel Ferraró, pagès de Vilarnadal, ven al pastor Josep Armadà una casa amb un tros de terra contigu per un preu de 150 lliures i informa com té aquesta vivenda per herència del seu germà, Abdó Ferraró, segons el testament que va fer set anys abans. El 1796 Josep Ferraró, fill de l'anterior i de Gertrudis Pujadas, es casa en [terceres] núpcies amb Clara Sureda, de Domeny (Sant Gregori), amb un dot esponsalici de 250 lliures barceloneses, una calaixera i diversos vestits segons la moda del moment. Els veïns de Vilarnadal donaren fe com el 1810 es cremà la casa del matrimoni Ferraró Sureda de tal manera que no conserven cap document de propietat dels seus béns, segurament va ser alguna incursió militar de la Guerra del Francès a la comarca, atesa la proximitat amb la frontera. L'hereu d'aquest matrimoni va ser el fill gran, Josep, del qual ha quedat constància escrita de diversos conflictes, ja que el 1842 el denunciaren per haver aixecat una paret il·legal que invaïa part d'una zona de pas i que ocasionava que el carrer s'estretés en contra del pas de tot el veïnatge. Ell es defensà amb la contractació de l'arquitecte i agrimensor Francesc Botiñà que dibuixà un plànol - que encara conserven- on s'alineava amb el seu client. Més endavant, el 1856 el guarda particular jurat Francesc Buscató Sureda el va multar amb deu rals per posar llaços per caçar conills. Maridat amb Caterina Jordà, del mas Jordà de Vilarnadal, i segons el padró de la contribució territorial rústica del 1862, declararen nou finques o peces de terra, totes a Vilarnadal.

Josep Ferraró Sureda va ser apoderat o procurador general de la marquesa de Moya i de Cartellà, segons escriptura feta a Barcelona a la notaria de Nicolau Simon el 1822

Josep Farreró Sureda havia nascut el 1804 i és difícil que li adjudiquessin aquest càrrec amb només 18 anys i, per tant, menor d'edat. Possiblement el Josep Farreró, apoderat, que va signar l'escriptura citada fos el seu pare Josep Farreró Pujades que no va morir fins l'any 1834.

Un germà seu, Joan, va nomenar-lo hereu i marmessor i no va deixar cap deïxa testamentària a la seva dona, Francesca Fayet Cantenys, atès que explica com no el cuida, encara que es troba malalt i semblaria, fins i tot, que no viuen junts.

Però, sense cap dubte, el personatge destacat d'aquesta nissaga alt-empordanesa és Josep Ferraró Ardit que acumula nombroses queixes pel seu despotisme i mal tracte amb els pobres pagesos de Vilarnadal, tant de paraula com de fets; l'acusen de coaccionar a tots els caps de casa per tal que firmin conforme havia estat un bon batlle de sac sense haver posat cap multa, però ells mateixos declaren com van ser enganyats, ja que la majoria no sabia llegir. L'acusen de ser 'un homo que vol lo del seu y lo dels demás' i conjuntament arribaren a fer una instància col·lectiva adreçada a la marquesa de Moya descrivint-li tot tipus de tropelies. També va ser col·lector del delme, a part de recaptador d'impostos del poble. Segons un certificat del responsable de l'arxiu de la comtessa de Peralada, Josep Ferraró va signar capítols matrimonials amb Antònia Ramis Pont. També sabem va ser fidel a la causa d'Isabel II i va permetre que el seu fill gran, Joan,

s'incorporés al destacament de Bàscara, a més de fer d'informadors dels moviments dels facciosos de Capmany i Sant Climent Sescebes.

El municipi de Vilarnadal des del 8 de juny del 1846 passa a dependre administrativament com a veïnat annexat a Masarac.

El matrimoni Ferraró Jordà va casar el 1855 el seu fill gran, Josep, amb Rosa Rotllant Culubret, tots de Vilarnadal, amb un dot estipulat de 400 lliures barceloneses, a més de roba de la llar i alguns mobles, com es feia normalment entre aquests petits propietaris rurals. Va ser regidor a l'Ajuntament de Masarac. Van tenir almenys aquests fills que arribaren a edat adulta: Francesc, el més gran, que es casà amb Catalina Montaña; Maria, que maridà amb el pastor Esteve Galceran Ferrer; Àngela, que morí jove i sense testament, de manera que el seu fill Carles tramità un expedient al Jutjat, gestions que féu el seu pare, Salvador Burcet Vilanova, paleta de Figueres; i Úrsula, que s'instal·là a Vilamalla casada amb Joan Escalé Casals. L'hereu, Francesc, es va enfrontar el 1910 amb Vicenç Amiel Colls que l'acusava de no haver cobrat la quota del ball a diferents joves mentre va ser president de l'Associació de Socors Mutus 'La Fe' de Vilarnadal. El testament del pare li exigia que atengués a la mare i al seu germà Josep que patia el mal de Sant Pau o epilèpsia.

La seva filla gran, Catalina Ferraró Montaña, nascuda el 1896, es casa amb Josep Bret Falgarona amb qui té dos fills, i en quedà vídua, més endavant, amb el germà Simó Bret Falgarona, que al cap dels anys va fer de pastor a Vilanova de la Muga, i viuen a la casa pairal de Vilarnadal i tenen un fill. El seu home signa el 1957 una llicència marital per tal de poder legalitzar davant del notari la compra verbal d'una finca de l'empresari industrial figuerenc, Lluís Fita Salvatella, feta el 1945 per tres mil pessetes. També adquireix el mateix any dues peces de terra a la Closeta i al Camí de Figueres a Matetes de Celestí Diudé Tubert, del comerç de Masarac. És sòcia de la Cooperativa Agrícola 'Ricardell' de Pont de Molins i el seu home, Simó Bret, forma part de la Comissió organitzadora del Sindicat Agrícola de Vilarnadal, tal i com consta als estatuts impresos del 1931. La seva germana Dolors va anar a viure al poble veí de Mollet de Peralada on es va casar amb Baldiri Riera Barris, pagès d'ofici.

El cognom Ferraró apareix escrit al segle XIX amb a, és a dir, Farraró, atès que la primera vocal és neutra. També el cognom Rotllan és escrit amb t final i sense t.

Els Ferraró de Vilarnadal representen una microhistòria, la història petita que no surt mai als llibres, però que tiren i han tirat endavant els nostres pobles, amb una forta vinculació a la terra, heretada de l'esforç dels avantpassats.

____ Els Jordà de Vilarnadal ____

Lligams entre els Jordà de Vilarnadal i els de Pont de Molins

El llinatge Jordà de Pont de Molins ____

Al segle XVII, dins la nissaga dels Jordà de Pont de Molins, hi trobem:

- Rafel Jordà Ribas. El 1605 es casà amb Marianna Llobet
- Joan Jordà Llobet (1606-1687). Va contraure matrimoni amb Marianna
- Miquel Jordà (1642-1675). L'any 1667 es casà amb Maria Aguer Brugat, de Cabanes
- Rafel Jordà Aguer, casat amb Isabel Garriga, de Vilanant, l'any 1689. Morí el 1721

Els fills de Rafel i Isabel van donar lloc a tres nissagues. El primogènit inicià el llinatge Jordà de Vilarnadal; el segon fill va formar, a Pont de Molins, una nova branca d'un nivell social inferior, mentre que l'heretat Jordà passà al tercer fill.

1. Joan Baptista Jordà i Garriga (1691). L'any 1724 es casà amb Ignàsia Moner, de Vilarnadal i es va establir en aquesta població, malgrat ser el primogènit. Ferran del Campo formula la hipòtesi que degut a la Guerra de Successió no va poder accedir a l'heretat. Dels 15 als 22 anys estigué allistat a les tropes de l'arxiduc Carles. Després de la derrota de 1714, només podia anar a la presó o allistar-se a l'exèrcit de Felip V. Quan va poder tornar a Molins, cap als 30 anys, el seu germà Pere Joan ja portava la gestió del patrimoni com a hereu, amb el consentiment del seu pare. Joan Baptista no va poder fer res més que casar-se i iniciar una nova vida a Vilarnadal, fora del casal familiar.
2. Jaume (1696) Segurament també va ser empresonat o es va haver d'allistar a les tropes de Felip V i en tornar també es trobà el seu germà petit actuant com a hereu. El 1724 es casà amb Mariàngela Lavall. La seva segona esposa fou Teresa Comas. Jaume va donar lloc a la segona línia familiar dels Jordà de Pont de Molins. Va viure, com a treballador, a Molins però fora de la casa pairal.
Se sospita que aquesta situació va suposar algunes discussions familiars i que Joan Baptista i Jaume exigiren els seus drets a l'herència. Malgrat tot la relació entre els tres germans no es va trencar.
3. Pere Joan Jordà Garriga (1699). Ell va ser el primer en casar-se pocs mesos després de la mort del seu pare i va ser designat l'hereu malgrat tenir dos germans més grans que ell, Joan Baptista i Jaume. El 1721 es casà amb Marianna Peya o Pella, de Castelló d'Empúries i van continuar el llinatge Jordà de Pont de Molins amb: Rafel Jordà Peya, Joan Baptista Jordà Frigola, Rafel Jordà Heras, Llorenç Jordà Camps, Rafel Jordà Pont i, finalment, Carles Jordà Fages.

El 1630, Francesc de Cartellà i Malla, va portar a terme la transcripció d'una escriptura de l'any 1262 que esmenta el benefici de Sant Pere de Vilarnadal instituït per Guillem Jordà, cosa que avalaria una antiga relació entre Vilarnadal i un llinatge Jordà.

La primera vegada que trobem el cognom Jordà als llibres parroquials de Vilarnadal és amb el casament entre Miquel Gommar, de Vilarnadal, i Margarida Jordà Llobet, nada a Pont de Molins, el 1638. La parella va residir a Vilarnadal on van néixer els seus fills: Elena (1658), Miquel (1661), Miquel (1664), Rafel, Jaume i altres. Els registres de bateig ens avalen la relació amb la família dels Jordà de Pont de Molins. Margarida Jordà, ja vídua, l'any 1717, va dictar testament amb el capellà del poble. La quantitat de capellans que li celebraren les honres fúnebres i les misses encomanades ja mostren un nivell econòmic notable.

Per les disposicions testamentàries, molt ben explicitades, sabem que Margarida tenia un camp arrendat a Joan Puig, de Vilarnadal i un altre a en Casanoves d'Espolla i que a l'església de Vilarnadal hi havia un altar dedicat a la Verge del Roser. Margarida llegà al seu fill Rafel, 100 lliures de plata, el camp dit dels tres «cayats» i el camp dit de la font que estaven «empenyats» a en Joan Puig de Vilarnadal, amb la condició que Rafel no els podrà vendre, si no és per comprar alguna cosa com pot ser camps de vinya. Si Rafel morís sense fills, el camp de la font retornaria a Narcís Gommar Moner o als seus hereus. Segurament devien ser camps de la família Gommar. Rafel també és nomenat hereu, i en substitució d'ell, Narcís Gommar, fill de Jaume Gommar i Francesca Mallol, i net de Margarida.

Però a Vilarnadal hi van viure altres Jordà. Una de les famílies, fins on s'ha pogut arribar, venia de Santa Pau i després d'un temps a Pont de Molins va anar a raure a Vilarnadal, però no es pot saber quin és el seu origen ni tampoc si aquesta estada temporal a Molins va ser casual o va ser perquè allà hi havia les seves arrels familiars. L'altra família, avantpassats de can *Baptista* o *Batista*, sí que és originària dels Jordà de Pont de Molins.

Ambdues nissagues van emparentar amb els Farreró.

1) A finals del segle XVII, a Vilarnadal, hi trobem la família de Jaume Jordà i la seva esposa Francesca que semblaria que procedien de Santa Pau i Agullana, respectivament.

Els avis d'en Jaume, en Benet Jordà i la Rafela, vivien a Santa Pau, al veïnat de Pardàs, on el 1618, hi va néixer el seu fill Joan. El 1645, Joan Jordà es va casar amb Marianna Aulet, filla de Bernat Aulet i Margarida Bassols, també de Santa Pau. No s'han pogut consultar els llibres parroquials d'aquesta època però hi ha notícies que ens diuen que la parella va morir a Pont de Molins.

Un dels seus fills va ser Jaume Jordà Aulet (?-Vilarnadal,1717), qui es va casar amb Francesca Brunet Mallol (Agullana,1657-Vilarnadal,1708), filla de Josep Brunet i Anna Maria Mallol, d'Agullana.

Jaume i Francesca es van establir a Vilarnadal on van tenir al menys quatre filles nades entre finals del 1600 i principis del 1700. Als registres de la seva defunció es constata un cert nivell econòmic puix a l'enterrament de Francesca hi van intervenir nou sacerdots i ella havia fet testament, l'any 1685, amb un notari de Figueres. Jaume va fer testament amb el capellà i al seu enterrament hi van intervenir sis sacerdots.

Marianna, una de les seves filles, el 1708, es casava Francesc Capmany, fill de Jaume Capmany de Biure. Un dels testimonis va ser Pere Aguer, de Cabanes.

Una altra filla fou Francesca Jordà Brunet, nada a Vilarnadal el 1697. Va ser apadrinada pel doctor en lleis Francesc Gayola, de Figueres i per l'esposa de Silvestre Brunet, negociant d'Agullana, una altra mostra d'un cert nivell social, però que no ens avala que aquests Jordà tinguin cap relació amb els Jordà de Pont de Molins.

El 1712, Francesca Jordà, que llavors tenia 15 anys, es casava a Vilarnadal amb Josep Farreró. La cerimònia, no va ser oficiada pel rector que estava absent, sinó per un frare Carmelita i va tenir lloc «*en casa de Jaume Jorda pages de dit loch per averi pariculu in more espoli*». Potser perquè es trobaven al mig de la guerra de Successió i no volien endarrerir la cerimònia.

Tot sembla indicar que la família Jordà-Brunet només va tenir noies i el llinatge va desaparèixer.

La descendència de Josep Farreró i Francesca Jordà ja s'ha explicat a l'apartat dedicat als Farreró.

2) El 1724, a Pont de Molins, es casen Joan Baptista Jordà i Maria Ignès Moner, de Vilarnadal i s'estableixen en aquest municipi. De Joan Baptista sí que es pot assegurar que és fill del llinatge Jordà de Pont de Molins

El 23 d'abril de 1724, **Joan Baptista Jordà Garriga**, (Pont de Molins, 1691- Vilarnadal, 1752), jove pagès, fill de Rafel, difunt, i de Isabel, en presència del paborde de la Verge del Roure, es casava a la parròquia de Llers amb **Ignàsia** (Maria Ignés) **Moner**, de Vilarnadal. Els testimonis foren els senyors Josep Pont i Germànico (els Romaguera de Pont de Molins) i Pere Joan Jordà, germà del nuvi i hereu de la nissaga.

Ignàsia Moner havia nascut a Vilarnadal l'any 1701. Fou apadrinada pel Dr Salvi Barris, doctor amb llicència del Superior i Francesca Jordà, esposa de Jaume Jordà.

Els seus pares eren Pere Moner Cristau, de Vilarnadal, i Petronila Bonavia de Mollet, prop de Peralada, casats l'any 1696. Els Moner ja feia temps que estaven establerts a Vilarnadal.

Als llibres parroquials Joan Baptista Jordà Garriga sempre és citat com a «Batista Jordà».

- Podria ser que vingués d'aquí el topònim «Can Batista» de Vilarnadal?
- Podria ser que «Can Batista» antigament fos la Casa Moner que apareix citada al registre de defunció d'Ignàsia Moner?

Fills de Baptista Jordà i Ignàsia Moner:

- Pere Joan (1726) va ser apadrinat pel seu oncle Pere Joan, l'hereu de Pont de Molins. Va morir als dos anys

- Isidre (1729). L'hereu
- Antoni i Francesc (1732), bessons, el primer va ser apadrinat per Pere Antoni Jordà, fadrí de Pont de Molins i Francesca Jordà, esposa de Josep Farreró i el segon per Josep Farreró i Margarida Moner, donzella. Aquest apadrinament relaciona les dues branques Jordà de Vilarnadal, si bé no sabem si el contacte bé donat per família o per amistat o veïnatge.
- Lluís (1734)

Ignàsia Moner va morir l'any 1734, després del naixement del seu fill Lluís. El registre explicita que Ignàsia era la pubilla dels béns de la Casa Moner, que tenia 30 anys i que no va fer testament per *«haber estat casi tota la malaltia delirada»*. Si bé no es troba el registre del casament, el testament ens avala que Batista es va tornar a casar amb Dionisia Defis, natural de Dosquers. Dionisia va morir el 1770, als 80 anys. Tampoc s'ha trobat cap fill de la parella.

Batista Jordà va morir l'any 1752, havent fet testament amb el rector del poble l'any 1741. Al document nomena marmessors els seus germans de Molins, Pere Joan, pagès i hereu, i Jaume, treballador. Demana que es torni el deute contret amb el seu germà Pere Joan *«la qual quantitat es quinze rals de vuýt; ço es deu rals de vuÿ per preu de una baca y los sinch me deixa graciosament»*. Al document demana que se li tornin a la seva segona esposa Dionisia, tots els mobles que havia portat a la casa i li deixa deu rals de pensió anuals. Nomena hereu a Isidre, fill de la primera esposa. La clàusula segons la qual si Isidre no pogués heretar el seu llegat hauria de passar a l'Església *«hereter meu universal fas a Deu Nostre Sr y a la mia Anima»* ens avala que no va tenir més fills.

Isidre Jordà Moner, fill de Baptista Jordà, va néixer a Vilarnadal el juliol de 1729 i va morir el 1783, quan tenia 54 anys. Ell va ser l'hereu.

El 1756 es va casar amb Maria Burset, filla de Josep Burset, treballador d'Espinavell, parròquia de Molló i de Maria Pagès. Un dels testimonis va ser Miquel Farreró, negociant de Vilarnadal. Maria Burset va morir l'any 1768, als 36 anys i el 1770 Isidre contraia nou matrimoni amb Eugènia Canta Castanyer, veïna de Llançà, filla d'Agustí Canta, treballador d'Agullana, i de Margarida. Una vegada més Miquel Farreró va actuar com a testimoni. Els va succeir un noi del primer matrimoni, Pere Jordà i Burset.

Del primer matrimoni van néixer: Marianna (1757) apadrinada per Marianna Peÿ, esposa de Pere Joan Jordà, de Pont de Molins; Josep (1759) apadrinat per l'esposa de Rafel Jordà de Pont de Molins, va morir als 9 anys; Pere (1762) que va ser l'hereu i Francesca (1766) morta als dos anys. El llinatge Jordà de Vilarnadal continuava mantenint el contacte amb els familiars de Pont de Molins.

Del segon matrimoni va néixer Magdalena (1771) i altres.

El 1778 Isidre va lluir (*redimir un cens*) per 50 lliures, a Joan Fedià també de Vilarnadal, un tros de terra per construir-hi una casa.

Pere Jordà Burset, fill de la primera esposa d'Isidre Jordà, va néixer a Vilarnadal l'any 1762. El febrer de l'any 1784, quan els pares ja eren difunts, Pere es casà a Vilarnadal amb Caterina Vergés Aguer, filla de Josep Vergés Barris i Margarida Aguer Coll, de Cabanes (*casats el 1748*) i residents a Vilarnadal.

Pere testà l'any 1790. Nomenà marmessors el seu cunyat Jaume Vergés, jove pagès de Vilarnadal i Rafel Jordà, pagès de Pont de Molins. A la seva filla Marianna li deixava 50 lliures i dos vestits, la seva esposa Caterina Vergés va ser nomenada usufructuària, mentre que designava hereu el seu fill Pere que seria substituït per Marianna si no pogués heretar. Cosa que ens fa suposar que només el van sobreviure aquests dos fills de tots els que van tenir:

- Anna (1785). Encara mantenien la relació amb la família de Pont de Molins, puix la padrina va ser Anna Heras, esposa de Joan Jordà.
- Pere (1786). Apadrinat per Pere Jordà, bracer de Pont de Molins. Que sigui citat com a bracer fa pensar que sigui descendent de Jaume Jordà, l'altre germà que també perdre l'herència. Ell va seguir el llinatge
- Marianna (1789) i altres

Pere Jordà Burset, va morir jove, l'any 1791, quan encara no tenia 30 anys. Mesos abans havia fet testament amb el capellà

Pere Jordà Vergés, fill d'un altre Pere Jordà i de Caterina Vergés, va néixer l'any 1786. El 1807 es casava a Vilarnadal amb Justa Sanchs (o Sans) Sobrequés, de Peralada. Va morir l'any 1824 quan tenia 38 anys. Aquest mateix any havia signat testament nomenant marmessors Miquel Vergés, el seu cosí de Cabanes, i el seu cunyat, Francesc Casanovas, de Les Olives. Designà hereva, la seva filla Caterina i deixà llegats per a les altres filles, Maria Anna i Gràcia.

L'any següent Justa, la seva vídua, va fer inventari dels seus béns formats pels mobles i estris de la casa amb paller i celler annexos, un burro, tres bous, una berra, un tossino i set peces de terra. Ella va morir l'any 1840.

La seva filla, **Caterina Jordà Sanchs**, el març de 1830, es casava amb Josep Farreró Sureda unint, per segona vegada, els cognoms Farreró i Jordà. Caterina, nada el 1810, va morir d'accident l'any 1844 quan tenia poc més de 30 anys. El seu espòs, Josep Farreró va morir l'any 1865.

Els seus descendents queden descrits a l'apartat del llinatge Farreró.

Caterina era la rebesneta d'aquell Joan Baptista Jordà que, el 1724, es va establir a Vilarnadal i Josep era fill de la tercera esposa de Josep Farreró Pujades i germanastre de Josep Ferraró i Ardit, els dos relacionats amb l'administració del Castell de Vilarnadal.

L'heretat Farreró degué passar a Josep Ferreró Ardit, fill de la segona esposa, mentre el seu germà Josep Ferraró Sureda es va integrar al mas i a la família dels Jordà, de manera que aquesta branca dels Farreró es va encarregar de transmetre l'heretat Jordà.

Sembla que Josep Farreró i Caterina Jordà van ser els avantpassats dels actuals propietaris de *Can Batista* i que el nom d'aquesta edificació sigui el record d'aquell Joan Baptista Jordà que el 1724 va venir a Vilarnadal després de maridar Ignàsia Moner.

El 1866, en temps de Josep Farreró Jordà i un any després de la mort de Josep Farreró Sureda, va ser quan Rafel Jordà i Pont va comprar l'heretat del castell de Vilarnadal a la Marquesa de Moja.

Qui sap si aquesta antiga relació familiar dels Jordà, junt amb la connexió dels Farreró amb la propietat del castell, van ser determinants per facilitar els contactes per portar a terme el contracte de compra-venda.

Bibliografia

BAIG I ALEU, Marià ; BOSCH I ESTANY, Simon. *El castell de Biure de Queixàs. Origen del llinatge dels Biure de l'Empordà*

CAMPO I JORDÀ, Ferran del

- *Carles Jordà i Fages (1883-1935). Dirigent d'Acció Catalana i de la Unió Sindical Agrària. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, 45 (2014)*
- *Castells medievals. 88 guaites dels castlans de l'Alt Empordà. Carles Vallès, ed. 1989*
- *Set segles d'un família empordanesa. Brau, 2000*

COMPTE I FREIXANET, Albert. *Cabanes al segle XVIII: un exemple d'expansió de les terres de cultiu per mitjà d'establiments i roturacions d'aigualleixos i garrigues. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, 29 (1996)*

GIMBERNAT I GOU, Antònia. *Cabanes. Casals amb història. Ajuntament de Cabanes, 2021*

Carlos Pagès Gou. *SAT Can Pol. Vilarnadal (Masarac), Girona [Entrevista]. Albaitaritz 50, estiu 2011. Pàg. 14-21*

Fons Marquesat de Moja. Biblioteca de Catalunya

Arxiu familiar de Can Pol

Arxiu Diocesà de Girona

Arxius en línia. Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya

Arxiu Municipal de Castelló d'Emúries

Archives Hauts-de-Seine

Portal de Archivos Españoles (PARES)

Premsa digitalitzada

Llibres parroquials

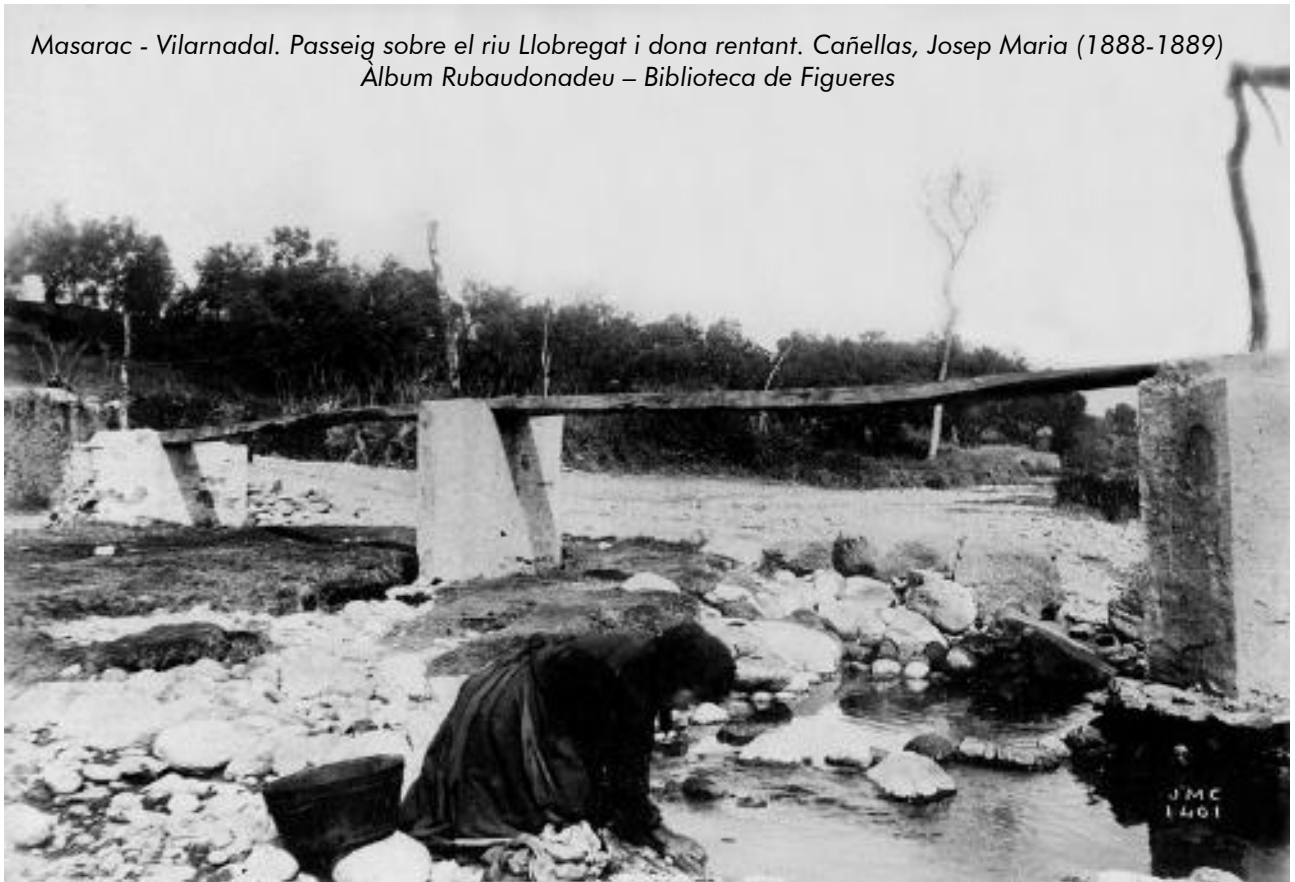
Arxiu Diocesà de Girona | FamilySearch.org

VILARNADAL CABANES I EL LLOBREGAT

*Masarac - Vilarnadal. Passeig sobre el riu Llobregat i dona rentant. Cañellas, Josep Maria (1888-1889)
Àlbum Rubaudonadeu – Biblioteca de Figueres*

El Llobregat d'Empordà recull les aigües de la major part del vessant sud de l'Albera i aflueix a la Muga dins el terme de Peralada. Es forma al pic de Llobregat (918 m alt.), a l'E del coll del Pertús, passa per la Jonquera, i rep, per l'esquerra, la riera de Torrelles i l'Orlina, amb la riera d'Anyet — procedent del puig Neulós (1 249 m alt.)— i, per la dreta, el Ricardell.

Històricament el seu curs ha marcat el límit entre els termes de Vilarnadal i Cabanes i quan els aiguats n'han desviat el camí ha calgut determinar el terreny que corresponia a cada municipi i l'ús que se'n feia dels béns comuns. Periòdicament els dos pobles revisen les fites que delimiten el territori.

La proximitat entre els dos pobles ha propiciat les relacions d'amistat entre els seus veïns i ha generat més d'un casament però també ha estat font de conflictes. Està documentat que, per una qüestió o altre, les disputes entre senyors, veïns i ajuntaments es remunta a sis-cents anys enrere.

Antònia Gimbernat Gou. Cabanes, 2021

Comtat de Peralada

Els establiments del riberal del Llobregat i de la Muga

A: COMPTE I FREIXANET, Albert.

Cabanes al segle XVIII: un exemple d'expansió de les terres de cultiu per mitjà d'establiments i roturacions d'aigualleixos i garrigues.

Annals de l'IEE, núm. 29, Figueres, 1996

... Els aiguats, que rarament deixaven de presentar-se en el transcurs de l'any, sovint de manera catastròfica, a més de cobrir bona part de les terres cabanenques en retornar el riu al seu llit, deixaven extenses superfícies embassades, ja en forma d'estanys (encara existeix un paratge amb aquest nom), braços morts o sòls enllotats: els anomenats a l'Empordà aigualleixos. Aquests sòls, no obstant, com a conseqüència de les constants aportacions de llot, ric en matèria orgànica, eren de gran fertilitat i molt aptes per a cultius d'estiu –la temporada menys perjudicada per les avingudes–: cultius hortícoles, blat de moro, farratges, etc. D'aquí ve que, una vegada convertits en terres agrícoles, llurs propietaris intentessin protegir-los mitjançant terraplens de defensa. Ja veurem com en el repartiment de 1783, una de les condicions que imposa el comte, és la construcció d'un terraplè a la vora del Llobregat...

... L'augment de valor d'algunes d'aquestes terres com a conseqüència de la pressió demogràfica i el progrés econòmic propi de la centúria actuen com a causes principals dels enfrontaments. Una topada d'aquesta mena la protagonitzaran el comte de Peralada, per una part, i la Universitat de Cabanes i "alguns particulars de dit lloch", per l'altra. Els representants de la Universitat al·leguen que alguns establiments que havien fet els procuradors del comte reduïen a cultiu les terres de les riberes de la Muga i del Llobregat que "de temps immemorial", es destinaven a pastures pel bestiar, "sense los quals, no podien cultivar llurs terras". Així mateix, el comte tampoc podia privar-los "d'allenyar y rompre los arbres per llur servey" ...

... La concòrdia de 1700 comença per la renúncia de la Universitat de Cabanes a qualsevol dret sobre els riberals de la Muga i del Llobregat, com també dels territoris de la Garriga, el Romaninar i el Balcar; de manera especial al de poder pasturar bestiar en dits territoris i el de donar facultats als particulars de reduir terres a cultiu i plantar vinyes. També renuncia a favor del senyor comte qualsevol establiment que hagués fet des de l'any 1670. A continuació la Universitat promet posar ban perquè no es puguin tallar arbres plantats pel comte a les vores dels rius la Muga i el Llobregat, de tal manera que quan siguin petits no s'hi permeti pasturar, i, ja grossos, el bestiar no els causi danys. Per la seva part el comte també revoca els establiments portats a cap des de 1670 de qualsevol terra situada als riberals de la Muga i el Llobregat, excepte els del pla de la Devesa i setze vessanes establertes a M. Aguer, sota el pou del Corral del Comte....

... En el primer sector, comprenien els aigualleixos de la ribera dreta del Llobregat, des de l'angle que fa el camí de Vilarnadal fins enllaçar, al nordoest, amb un empiu que els habitants de dita població posseïen dintre el terme de Cabanes,...

ELS RIBERALS DEL LLOBREGAT I EL REPARTIMENT DE 1783

L'escriptura del repartiment, que porta data de 7 d'abril de 1783, comença per recordar que l'any 1700 se signà una concòrdia entre la Universitat i el comte, en la qual es resolgué que restessin com a pastures certes terres ermes ... .. La Universitat renuncia, des d'aquest moment, a la condició imposada en la mencionada concòrdia que no es poguessin cultivar i demana al comte que les estableixi als habitants amb casa i família en el lloc de Cabanes "ab respectiva proporció". El comte, des de Madrid, accepta la petició i ordena al Procurador del comtat que realitzi els tràmits corresponents...

... L'altra gran porció per establir s'ubicava al nord de la població, en el lloc conegut com Riberal del Llobregat, a la dreta del riu, i abraçava vuitanta-cinc vessanes. Limitava a tramuntana amb el mateix Llobregat, mitjançant camí i terraplè de protecció contra els aiguats, que s'haurà de construir, i a migdia amb un rec de desguàs general, el rec Madral...

Albert Compte i Freixenet, en el seu estudi sobre "El Alto Ampurdán", també indica que el repartiment de terres comunals començà en el primer terç del segle XVIII a Sant Pere Pescador i que, en l'interior, els municipis més afectats foren Cabanes i Peralada. En una Concòrdia signada l'any 1700, entre el Comte de Peralada i la Universitat de Cabanes, es delimiten els drets de un i altra sobre uns terrenys d'aigualleixos. A conseqüència d'aquest acord el comte promet el repartiment de petites parcel·les d'una vessana, destinades a horts familiars. Així començaren els primers repartiments coneguts a Cabanes, que continuaren en el transcurs dels segles XVIII i XIX, afectant també la riba dreta del Llobregat, entre els quals es troba el paratge de La Llonganya.

Abans que els ajuntaments de Vilarnadal i Cabanes es trobessin periòdicament per delimitar els termes municipals i molt abans que els comtes de Peralada signessin els repartiments del segle XVIII i la Concòrdia amb la Universitat de Cabanes que permetia cultivar terres que fins aquell moment havien estat béns comunals, l'entorn del Llobregat ja havia estat motiu de polèmica.

L'origen documentat del conflicte entre Vilarnadal i Cabanes rau en una donació de l'any 1432, feta a favor dels Canadal, els primers senyors del Castell de Vilarnadal. La poca concreció dels drets i deures que implicaven aquesta donació va fer que, més endavant, s'obrissin litigis per determinar la propietat d'aquests paratges, qui tenia dret a cobrar-ne els delmes i quin ús se'n podia fer.

Amb el temps, els cabanencs es van negar a capbrevar a favor del senyors del Castell de Vilarnadal i només reconeixien com a senyor el comte de Peralada, alhora que volien el dret a l'ús comunal d'unes terres de l'entorn del Llobregat que formaven part del terme municipal de Cabanes i que els senyors del Castell de Vilarnadal reclamaven com a seves en virtut de la donació feta pels vescomtes de Rocabertí.

Diferents documents de l'Arxiu Municipal de Cabanes i de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà fan esment a aquestes terres i als béns comunals, i la documentació aplegada al Fons del Marquesat Moja, propietaris del castell de Vilarnadal entre els segles XVIII i XIX, ens mostren l'origen i les diferents etapes del conflicte, si bé no ens acaba d'explicar com es va resoldre.

___ Cronologia dels fets

Ja a finals del segle XIII, els Canadal, senyors de La Jonquera, actuaven com a procuradors dels Rocabertí, senyors del castell de Peralada i hi mantenien una estreta relació.

El novembre de 1336, el vescomte Jofre de Rocabertí va donar la jurisdicció civil i criminal del territori de Vilarnadal, a Pere Canadal i Guillem d'Avinyó. Un segle després, el 2 de setembre de 1432, va ser Dalmau de Rocabertí, un seu descendent, qui va donar a Berenguer de Canadal, senyor del castell de Vilarnadal, no solament la jurisdicció civil i criminal, sinó també directa senyoria i feu del lloc, terme i Castell de Vilarnadal, així com també del bosc anomenat "Resclosa", situat en el terme de Cabanes. Aquesta cessió es va fer en agraïment als serveis militars prestats pel Canadal en la campanya de Gerba, on el Rocabertí hi va participar comandant una galera de l'expedició organitzada per Alfons IV el Magnànim.

L'adjudicació d'aquest bosc, emplaçat a Cabanes, és el primer document conegut que marcaria l'inici de les topades entre els dos pobles i també entre els senyors de Vilarnadal i Peralada, possiblement perquè a la primera escriptura, signada a l'illa de Gerba, en mig de l'eufòria de la victòria, no es van deixar prou clars els drets i atribucions de cadascú.

El setembre de 1550, veïns de Vilarnadal van obrir una causa judicial contra uns cabanencs que els hi havien segrestat uns caps de bestiar. És probable que pasturessin dins les terres de «La Resclosa».

Entre finals de 1563 i principis de 1564, va ser Miquel de Cartellà, senyor del castell de Vilarnadal, qui va embargar bestiar de pagesos de Cabanes que pasturaven a les Deveses, un espai sota jurisdicció del castell de Cabanes i del vescomte de Rocabertí, i el va conduir al castell de Vilarnadal. L'afer va seguir amb l'obertura d'un procés judicial.

A finals de l'any 1582, el procurador de Galceran de Cartellà, senyor del castell de Vilarnadal actua contra Quirze Ferrer, àlies Vicenç, del castell de Cabanes per pasturar bestiar dins el terme de Vilarnadal, contravenint els bans publicats, per la qual cosa li van intervenir 3 eugues. El juny de 1583, Quirze Ferrer reconeix deure 18 lliures a Galceran de Cartellà per les despeses ocasionades per les eugues.

El 1591, la cúria de Vilarnadal actua contra Francesc Ramis i Francesc Roqui, de Cabanes, per infringir les normes que prohibeixen caçar i portar armes.

El 1600, s'inicia un plet que, el 1832, encara no estava ben resolt. Dins el terme de Cabanes hi havia una vinya anomenada La Consolva, propietat dels cabanencs Rafel Prats i Gràcia Corcoll - *del llinatge de can Carreras de Cabanes* -, casats el 1609. L'estiu de 1614 Francesc de Cartellà, usurpà el delme que corresponia a mossèn Ferrer, de Cabanes, senyor directe de la propietat i probablement també del mateix llinatge. Encara el 1832, Ignasi de Conill i de Solà, descendent de Rafel i Gràcia, requereix que se li tornin les garbes i fruits que s'havien pres de manera irregular.

El 20 de gener de 1605 es signà una Concòrdia entre Galceran de Cartellà, d'una part, i Baldiri Laboria, batlle; Jaume Ramis i Antoni Dadeu i Maimó, cònsols de la Universitat

de Cabanes; Jaume Puig, Jaume Biarnés, Amer Laboria, Francesc Ramis, Guerau Terradas i Sabrià i Antic Aguer, consellers dels esmentats cònsols, de l'altra, amb intervenció de Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí, sobre el bosc anomenat la "Resclosa" del terme de Cabanes.

El 1610, dins la causa oberta contra la gent de Cabanes sobre la possessió de la terra de *Les Deveses* es demana a Josep Feixes, prevere; Jeroni Balle, pagès; Miquel Casals, pagès; Joan de Manent, Baldiri Rocalba, pagès; Joan Navarro, Antoni Riera, Ramon Nonat, Vicenç Arrufat, paraire, i Joan Flor i Joan Borrell, preveres que actuïn de testimonis respecte als drets i usos d'un bosc de la senyoria del Castell de Vilarnadal situat en el terme de Cabanes. També es demana parer als doctors mossèn Sebastià Bosch i mossèn Llätzer Çaconomina (*Saconomina*) sobre la pretensió que té lo senyor de Vilarnadal de no deixar entrar a *Les Deveses* de Cabanes a la gent d'aquest lloc.

Entre 1614 i 1615, Galceran i Francesc de Cartellà reben capbreu de les seves propietats. Jeroni Pujadas; Gràcia Prats i Corcoll, de Cabanes, viuda de Rafel Prats, mercader de Banyoles; i de Jaume Ramis, pagès de Cabanes, reconeixen a Galceran de Cartellà el domini de dues peces de terra situades en les lloc anomenat "*Les Deveses*" del terme de Cabanes. També, Pere Simon, com a procurador d'Anna Simona i Vicenç, sa muller, senyora de l'heretat Vicens, de Cabanes, reconeix a Galceran de Cartellà el domini directe de quatre peces de terra del lloc anomenat "*Les Deveses*" del terme de Cabanes i parròquia de Vilarnadal.

El 1615, la Reial Audiència, a petició de Galceran de Cartellà, cita al batlle Antoni Maroi i als jurats de Cabanes. A la citació s'exposa que Galceran de Cartellà té una devesa al terme de Cabanes, anomenada «*lo bosch i resclosa*»; que la posseeix perquè, antigament, el vescomte de Rocabertí l'havia donada a Berenguer de Canadal, un seu avantpassat; que serveix per a caçar i pasturar bestiar i que ara els veïns de Cabanes li volen usurpar la possessió.

El 1618, i segurament a conseqüència de l'anterior petició, es va signar una Concòrdia, entre Vilarnadal i Cabanes, sobre els drets de pastura al paratge anomenat «*los Corral del Compte*». Això ens avalaria que els citats «*bosc i resclosa*» estarien situats a l'entorn de l'actual mas del Corral del Comte. Intervenien: Galceran de Cartellà, senyor del Castell de Vilarnadal, d'una part, i Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí; Baldiri Laboria, batlle; Jaume Ramis i Antoni Dadeu i Maimó, cònsols de la Universitat de Cabanes; Jaume Puig, Jaume Biarnés, Amer Laboria, Francesc Ramis, Guerau Terradas i Sabrià i Antic Aguer, consellers dels esmentats cònsols, de l'altra. Després d'exposar que Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, el 2 de setembre de 1432, estant en la illa de Gerba i per mèrits militars, donà a Berenguer de Canadal, donzell i senyor del castell de Vilarnadal, el bosc anomenat "*Resclosa*", situat dins el terme de Cabanes, el qual termeneja amb les terres de Vilarnadal, s'explica que la donació no podia incloure les herbes salvatges perquè eren comunals als habitants del Castell de Cabanes i que els límits de l'escriptura de la donació són molt poc clars, coses posades en qüestió pel senyor de Vilarnadal i que ja donaren lloc a controvèrsies entre el difunt Ponç de Malla, antecessor de Galceran de Cartellà, i els veïns de Cabanes, i causa judicial davant la Reial Audiència, per això convenen, amb la intervenció de Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí, i

altres nobles persones, acta de concòrdia en la qual marquen els límits del bosc objecte del litigi així com els emprius (usos) i drets.

El 1623, Galceran de Cartellà actuava contra Jeroni Pere-Joan, pagès de Masarac, per haver romput i llaurat el camí públic de Cabanes a Masarac, el qual és fita divisòria entre els dos termes.

El 1648, la Reial Audiència s'adreça al batlle i jurats de Cabanes, a petició de Francesc de Cartellà. S'exposa que de temps immemorial i, en virtut d'una concòrdia, els habitants de Vilarnadal tenen la facultat de poder fer pasturar el bestiar en un bosc del terme de Cabanes, contigu al de Vilarnadal, i que els esmentats jurats i batlle pretenen privar-los de l'empriu.

El 1649, Francesc de Cartellà, com a senyor del Castell de Vilarnadal, demanda a Rafel Aguer, pagès; Anna Magina Puig Prats; Josep Brugat, i Joan Aguer, pagès, tots del castell de Cabanes i emfiteutes de terres del lloc anomenat "Les Deveses", per no voler capbrevar.

El 1670 es redacta un informe anònim relatiu als drets del senyor del Castell de Vilarnadal, Lluís de Cartellà. S'esmenta que aquests drets són apropiats pels veïns del poble de Cabanes i es detallen quins són: el delme i reconeixement del dret del senyor a capbrevar la peça de les Deveses i el dret a tallar verns i altres arbres.

El 1700, Gertrudis de Cartellà denuncia que, malgrat estar en possessió de la jurisdicció civil i criminal de Vilarnadal, un dret que li disputa el comte de Peralada, Josep Casadevall i Puig, oficial de l'esmentat comtat, va capturar i empresonar a Baldiri Closas, pagès i batlle de Vilarnadal. Baldiri Closas respon al requeriment fent constar que si havia capturat a Fèlix Ramis i Josep Carbonell, habitants de Cabanes, i requisat dues escopetes, així com una burra de Josep Cabanes, també habitant de Cabanes, no va actuar contra jurisdicció del comte de Peralada, perquè el senyor i baró del lloc i Castell de Vilarnadal disposen de la jurisdicció, tant civil com criminal, en virtut d'acte de donació atorgat per Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, a favor de Berenguer de Canadal, senyor de Vilarnadal, el 2 de setembre de 1432. Tres anys més tard, aquest plet encara estava actiu.

El 1703, el procurador de Gertrudis de Cartellà envia requeriment a Maria Roquí, viuda, i al seu fill, Joan Roquí, veïns de Cabanes, perquè en el termini de deu dies passin a capbrevar els drets que tinguin de l'esmentada senyora. El mateix any, s'obre causa contra Francesc de Carreras Raguer i la seva esposa Francesca, domiciliats a Castelló d'Empúries, per una peça de terra de 3 vessanes, situada en el lloc anomenat *les Deveses*, sota el domini directe dels Cartellà. Posteriorment, Josep Aguer, Rafel Ramis, Pere Aguer, Maria Roquí, viuda, i Joan Roquí, pagesos de Cabanes, i Francesc de Carreras i Raguer i la seva esposa Francesca, encausats per capbrevació, presenten recurs col·lectiu en la causa de capbrevació oberta particularment contra els cònjuges Carreras. El recurs és desestimat. Altres documents fan esment que Maria Roquí, pagesa de Cabanes i vídua de Joan Roquí; Francesc de Carreras i Raguer i la seva esposa Francesca, domiciliats a Castelló d'Empúries; Pere Aguer de la Sal, pagès de Cabanes; Rafel Ramis, pagès de Cabanes, i Josep Aguer, també pagès del mateix lloc són encausats per negar-se a capbrevar terres del lloc anomenat *Les Deveses*. Seguidament

és el comte de Peralada qui obre causa judicial, davant la Reial Audiència, contra Gertrudis de Cartellà per haver citat a capbrevar a Francesc de Carreras i Ragner, Josep Aguer, Pere Aguer, Rafel Ramis, Maria Roquí i Joan Roquí, Rafel Vergés i Brugat, Francesc Casadevall, Rafel Martí, Jaume Matas, Miquel Matas, Miquel Brugat i Francesc Figueres i Buach, possessors de terres del terme i castell de Cabanes del qual és senyor jurisdiccional el comte de Peralada i no el marquès de Cartellà.

El 1704, a instància de la Universitat de Cabanes, la Reial Audiència demanda a Gertrudis de Cartellà per establir a Jaume Ventós, pagès de Vilarnadal, una gran peça de terra pròpia del terme i Universitat de Cabanes.

Uns anys després, el 1734, Joseph Farreró y Jordà obre causa contra Pere Clos i Pere Feliu de Vilarnadal i els regidors de Cabanes pel fet que li discuteixen els drets de possessió d'una peça de terra anomenada "*La Llonganya*", de dotze vessanes, situada en el terme de Cabanes, la qual diu que li pertany per establiment emfitèutic atorgat al seu favor pel marquès de Cartellà, demanant així mateix immunitat. El 1735, Joan Galí i Antoni Serra, a requeriment de Josep Farreró, pagès de Vilarnadal, anaren al camp anomenat "*La Llonganya*" del terme de Cabanes i de propietat del mateix Farreró on comprovaren que havien romput la barda que envoltava la terra per quatre llocs diferents i que el bestiar havia entrat i menjat el blat i l'ordi, també escoltaren les declaracions de dos guardians i un pastor.

El 1780, es va fer un croquis del riu Llobregat de l'Empordà en el pas que serveix de fita divisòria entre el terme de Vilarnadal i el de Cabanes, amb el dibuix d'una resclosa feta pels veïns de Cabanes i el llit del trenc del riu primitiu.

El 1805, Josep Farreró, pagès i procurador de Maria Lluïsa de Copons, marquesa de Moja, per poders signats a Barcelona el 14 de maig de 1805, atorga escriptura d'establiment a favor de Rosa de Carreras i Conill, viuda d'Ignasi Conill, d'una peça de terra amb la intenció de finir així una causa judicial relacionada amb la possessió de l'esmentada terra que estava pendent des de feia més de 100 anys.

El 1826, un aiguat va malmetre l'entorn del Llobregat. Pere Serra Prim, a la seva crònica, explica que «... *la mitja vesana de Llobregat se ensurra lo añ de 1826 y al meu pare Pere Serra ho plantá de tamaru ... y arbras per fer lleña ...*»

El 1831, Ignasi Conill i de Solà s'adreça a la marquesa de Moja i de Cartellà exposant que és exempt de satisfer el delme de raïms d'una peça de terra de 20 vessanes que fou establerta per Lluïsa de Copons a Rosa de Conill, viuda d'Ignasi de Conill, el 27 de juny de 1805, després de la resposta del marquesat de Moja, Ignasi Conill accepta de pagar. Encara el 1833, Ramon Conill de Solà s'adreça a l'administrador del Marquesat de Moja i de Cartellà, però se'n desconeix el motiu.

El 1898, el BOP de Girona publicava el pla d'aprofitament autoritzat «*en los montes a cargo de la Hacienda*» i no es consigna cap «estéreo» al «*Monte Llongaña y Solita de Vilarnadal*» (un estéreo o esteri equival a un metre cúbic de llenya)

A: La lucha : órgano del partido liberal de la provincia de Gerona: Año XXVIII Número 6624 - 1898 noviembre 26 [S.l. : s.n], 26/11/1898

El 1901, s'obre un nou conflicte quan els veïns de Vilarnadal llauren uns terrenys de La Llonganya que formen part del terme municipal de Cabanes. Al llarg de la primera meitat del segle XX es porten a terme diferents accions per marcar els límits entre termes.

El 1974, s'obre un nou expedient de delimitació dels termes de Vilarnadal i Cabanes en motiu d'un permís d'extracció de sorra.

___ Documents

- Escripura d'un establiment, datat el 10 de juny de 1783, d'un cortó de terra del Riberal del Llobregat del terme de Cabanes firmat per Tomàs Bataller, procurador del Comte de Peralada, a favor de Jaume Garriga, treballador de Cabanes, pel qual es van pagar una entrada de 20 sous i un cens anual irredimible de 9 diners que vencia el primer d'agost, diada de Sant Pere i Sant Feliu. L'escripura va ser signada davant Joan Pagès, notari de Peralada, el 7 de juny de 1783 (44×31 cm – 2 fulls plegats) (AMC)
- “*Libro de apeos*” (cadastre) del 1779 i escriptures dels establiments del 1722 i 1723. Alguns d'aquests documents es troben a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (ACAE110-114-T1-317).

Com a curiositats el document ens parla de la finca de la Llonganya; de l'Artiga del Balcar que es cedia al “maestro de instrucción primaria” per tal que amb el seu rendiment pogués aconseguir la casa que l'Ajuntament no li podia donar; d'una finca del Balcar que es cedia al pregoner per complementar el seu salari; que hi havia un paratge anomenat de les Valls que resseguia les muralles del poble i que a la plaça hi havia un escorxador.

- 1855.- “*Lindes y Cumuns de Cabanes*» (7 fulls, 42×30 cm). Conté la relació de finques pròpies del municipi amb la seva descripció, límits, valor, producció i altres informacions de les finques (AMC).
  - Núm. d'ordre: 3. Classificació: erm. Propietat: Comte de Peralada. Cabuda: 50 vessanes. Plantes que conté: joncs i altres. Límits: al nord amb el riu Llobregat, a l'oest i al sud amb l'heretat de Maurici Albert de Figueres. Valor: res. Renda en espècies: res. Càrregues en metàl·lic o en espècies: res. Observacions: *las 50 vesanas que se continuan en esta finca son calculadas poco mas o menos, pues que la escritura solo dice aygualeixos del rio Llobregat considerandolo el Ayuntamiento de aprovechamiento comun pues conviene mucho no cultivarlas por los peligros que hay de los aguaceros del rio Llobregat; pues de este punto depende la salvacion de una parte del término en los frecuentes aguaceros que esperienta este pueblo; no da valor alguno, solo sirve para apacentar ganados.*
  - Núm. d'ordre: 5. Classificació: erm. Propietat: “segun se presume” pertany al comte de Peralada. Cabuda: 25 vessanes. Valor: res. Renda en espècies: res. Plantes que conté: espines i joncs. Càrregues en metàl·lic o en espècies: res. Límits: a l'est amb Maurici Albert, a l'oest amb el camí que va de Vilarnadal a Figueres, al sud amb Joan Olivas, al nord amb el riberal del riu Llobregat.

Observacions: estando situada esta finca a lo largo del rio Llobregat es de absoluta necesidad se conserve como de aprovechamiento comun afin de salvar el termino de las avenidas que continuamente le inundan o al menos reservarse una veinte y cinco canas de ancho a lo largo del río para formar terraplen.

- 1889.- “Inventario que con arreglo al R.D. de 16 Diciembre de 1889 forma este Ayunto de todos los bienes valores y derechos pertenecientes á este municipio” també es descriu la finca:

La “Llongaña” yermo, linda al N. con rio Llobregat, al s. con Joaquin Olives y Albert, al E. con fincas de Joaquin Oliva y al O. con término de Pont de molins; tiene de cabina unas 30 vessanas siendo su valor de 1500 ptas.

- 1890.- *Inventari de finques: La Llongaña, 30 vessanes; Artiga (AMC) Sepulcre, 1 vessana; Arenal del Llobregat, 10 vessanes (AMC)*
- 1901.- El Ple municipal del 14 de maig, presidit per l'alcalde Josep Ribas fa esment que li ha arribat la notícia que els veïns de Vilarnadal han llaurat terrenys de La Llonganya que formen part del terme municipal de Cabanes. Per assegurar la certesa d'aquestes acusacions es va presentar al lloc i efectivament va comprovar que la denúncia era certa. Aquesta actuació mai s'havia fet per no perjudicar la solidesa del terreny i evitar inundacions i els terrenys només s'havien utilitzat per a pasturar. També s'explica que uns deu anys enrere ja s'havia tractat aquest tema i que s'obre expedient i s'envia a l'oficina de Montes de Barcelona. Al Ple del primer de juny es torna repetir l'explicació amb els mateixos termes.

... que los vecinos de Vilarnadal pueblo agregado a Masarach sin previa autorización ni consentimiento de nadie procedían a la roturación de los terrenos conocidos con el nombre de la Llongaña y enclavadas en este término municipal; ante la gravedad de tal denuncia el Alcalde quiso cerciorarse de la certeza del hecho denunciado constituyéndose sobre el terreno convenciéndose de que el trabajo que realizaban los vecinos de Vilarnadal era efectivament para dedicar aquellas tierras a cultivo cosa jamás intentada ya que siempre para no perjudicar su consistencia se han dedicado exclusivamente a pastos, se explica perfectamente que no pueda consentirse el laboreo de las tierras en cuestión por estar enclavadas en la orilla del rio Llobregat en una de cuyas avenidas si encontrara removidas las tierras de la Llongaña se abriria nuevo cauce invadiendo gran parte de este término municipal.

Por otra parte hace aproximadamente diez años se incoó por este pueblo un expediente para fijar la verdadera situación de este assumpte y su vista de pretensiones que por aquella fecha tenían los vecinos de Vilarnadal expediente que no se ha resuelto, a lo menos que lo sepa esta Corporación.

Por las consideraciones expuestas y teniendo en cuenta que de continuar la roturación de los terrenos de la Llongaña no solo se inundarian centenares de vessanas si que tambien el agua del rio Llobregat podria originar grandes trastornos a la población, el Ayuntamiento acuerda acudir a la Autoridad

de ... para que se sirva mandar sean suspendidos los trabajos de roturación por constituir un inminente peligro para las tierras de este término y casas de este pueblo.

- 1913.- Cabanes. Relació nominal dels contribuents veïns del poble, hisendats i forasters perjudicats per la inundació provocada pel desbordament dels rius la Muga i el Llobregat (ACAE110-114-T1-326)
- 1914.- Cabanes. Pressupost municipal extraordinari per cobrir les despeses de les obres de rectificació d'un terraplè al riu Llobregat (ACAE110-114-T1-272)
- 1952.- Relació de *"los terrenos comunales; extensión de cada una de las fincas y destino dado cada una de ellas"*. Hi trobem: N° 7 – Yermo – La Llongaña – 30 vesanas – 6ha 56a 23ca – no produce (AMC)
- 1952/54.- Cabanes. Pressupost municipal extraordinari per a les obres de desbrossament de les lleres i fortificació dels marges dels rius la Muga i el Llobregat (ACAE110-114-T1-275)
- 1953.- Cabanes. Expedient per la reparació dels terraplens afectats per les inundacions dels rius la Muga i el Llobregat. Hi ha una acta d'elecció del compromissari i el *"Reglamento general para la Constitución de la Asamblea de la Confederación Sindical Hidrográfica del Pirineo Oriental"*, imprès a Barcelona el 1929 (ACAE110-114-T1-474)
- 1964.- *Expediente de deslinde de un tramo del rio Llobregat de Muga, en término municipal de CABANAS (finca Llongaña, propiedad del Ayuntamiento)* [Carpeta. Arxiu Municipal] Conté documents dels anys 1925 i 1963/66 (AMC)
- 1969.- Masarac. Document privat entre els alcaldes de Cabanes, Masarac i Sant Climent Sescebes en relació a les obres de construcció d'un pont sobre el riu Llobregat (ACAE110-107-T1-619)
- 1974.-
  - Masarac. Expedient de delimitació del Mont Llonganya i Salitè amb Cabanes, atès que és propietat de Vilarnadal però que estaven traient sorra amb permís donat per l'Ajuntament de Cabanes. Acompanya documents de delimitació topogràfica del 1930 i 1944 (ACAE112-341-T2-723)
  - Cabanes. La sessió extraordinària del ple municipal de Cabanes del 17 d'octubre de 1974 tracta àmpliament el tema de la Llonganya arran de l'acord pres per l'Ajuntament de Masarac que exigia que no es tragués sorra del paratge de la Llongaña. A l'acta es fa esment dels diferents inventaris del patrimoni municipal on hi consta la finca com a propietat de l'Ajuntament per cessió del Comte de Peralada, del plànol de l'Institut Topogràfic i Cadastral del 10 d'octubre de 1858 i es demana que s'iniciïn les gestions per registrar aquesta finca i altres.

La zona de la Llonganya també apareix esmentada a les actes de delimitació i fitació del terme de Cabanes. A l'Arxiu municipal de Cabanes s'hi troba, entre d'altres, aquesta acta de l'any 1943.

Límits amb Masarac:

Copia del acta de reconocimieto de la línea límite y señalamiento de los mojones comunes a los términos municipales de Cabanas y de Figueras, Llers, Masarac, Peralada, Pont de Molins i Vilabertran amb la descripció de les fites (1943/44). El document explica: Desde este mojón se ven al N. Las montañas y Castillo de Recasens y al S. el «Corral del Conde».- También se ve el mojón anterior en direcciones N. Y dista de él unos veinticinco metros.- La línea de término reconocida entre este mojón y el mojón primero es la recta que los une.- tErcer mojón. Se reconoció como tal un punto de seto de cañas y espinos situado cinco metros al N.E. de una haya de cuatro metros de altura y 10 centímetros de diámetro en el tronco.- Está situado en un seto de cañas y espinos unos cuatro metros al O. Del camino de carros de Vilarnadal al Más d'en Bella y en terreno de monte bajo matorral y pastos perteneciente al situado al E. De la partida «Llogaña», y el situado al O. Propiedad de Don Pedro Baireda (Pere Vayreda Olivas), y es de huerta.- Desde este mojón se ve al O. «El Corral del Conde».- También se ve el mojón anterior en dirección N. Y dista de el unos cientos cincuenta metros ...

Fons del Marquesat de Moja

Biblioteca de Catalunya

Descripció dels documents

1336, novembre, 25

Esriptura de donació de la jurisdicció civil i criminal fins a vessament de sang del territori de Vilarnadal atorgada per Jofre de Rocabertí a favor de Pere de Canadal i Guillem d'Avinyó.

Jofre de Rocabertí, senyor del Castell de Peralada, fa donació a Pere de Canadal i a Guillem d'Avinyó de la jurisdicció civil i criminal fins a vessament de sang del territori de Vilarnadal comprès entre unes fites que es descriuen. Inclou una nota amb els registos d'aquesta escriptura i de l'atorgada per Dalmau de Rocabertí a Berenguer de Canadal el 2 de setembre de 1432. Peralada (Alt Empordà)]. Còpia autèntica estesa per Roc Albareda, datada el 26 de gener de 1690 i rubricada pels notaris Josep Fores, Feliu Costa i Bartomeu Llobet, notaris de Barcelona. 2 unitats. [6] p. Llatí i català

1432, setembre, 2

Esriptura de donació de les jurisdiccions civil i criminal del Castell de Vilarnadal atorgada per Dalmau de Rocabertí a favor de Berenguer de Canadal.

Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, dóna a Berenguer de Canadal, senyor del Castell de Vilarnadal, en atenció als serveis militars prestats en la campanya de Gerba, les jurisdiccions civil i criminal de Vilarnadal. Testimoni notarial estès per Joan Francesc Verneda, i amb les

rúbriques de Josep Vilamal i Salvador Carreres, tots notaris de Barcelona. Barcelona. [8] p. Llatí

"Còpia de la donació feta per Dalmau vezcompte de Rocabertí a Berenguer de Canadal del feu y jurisdicció de Vilarnadal y del bosc y resclosa que es lo terme de Cabanes".

Dalmau de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i senyor de Peralada, en atenció als mèrits militars prestats per Berenguer de Canadal, cavaller i senyor del Castell de Vilarnadal, en la conquesta de l'illa de Gerba, davant Joan Montoll, secretari del rei i notari, li fa donació de tota la jurisdicció civil i criminal i de tota la directa señoria i feu del lloc, terme i Castell de Vilarnadal, així com també del bosc anomenat "Resclosa", situat en el terme de Cabanes. Gerba. Còpia simple. [6 p]

1467, febrer, 13

Esriptura de venda atorgada per Antoni Castellar com a procurador d'Aldonça, viuda de Bernat de Fontcoberta, i de les seves filles a favor de Joan de Boixadors.

Antoni Castellar, prevere i procurador d'Aldonça, viuda de Bernat de Fontcoberta, i de les seves filles Francisca i Isabel atorga venda a Joan de Boixadors, senyor de Cabanes, dels terços, lluïsmes i foriscapis i els altres drets del domini directe de diferents peces de terra de Cabanes i Masarac. Peralada (Alt Empordà). Còpia. [13] p. Llatí

[1550], setembre, 25

Causa judicial oberta en relació al secrest de bestiar per part de veïns de Cabanes.

Informacions d'una causa judicial possiblement seguida davant el batlle i jutge del Castell de Vilarnadal sobre el secrest o embargament de bestiar per veïns de Cabanes en la qual es recullen els testimonis de Joan Simon, pagès, Guillem Comba i Joan Padró. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. [21] p. Llatí i català

[1556]

Llevador de Ponç de Malla.

Registre de rendes percebudes per Ponç de Malla en les localitats de Torelló, Sant Pere i Sant Vicenç de Torelló, Saderra, Vidrà, Sant Martí Sescorts, Vic, Vilarnadal i Cabanes. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. [13] p. Català

1563, desembre, 22 – 1564, gener, 13

"Testimonial rebut en la curia de Cabanes, a instància del procurador fiscal de la mateixa sobre un embarg de bestiar que feu N. Cartellà en lo terme de Cabanes y partida anomenada las Devesas, jurisdicció del Castell de Cabanes del visconde de Rocaberti y fent conduir lo bestiar al Castell de Vilarnadal".

Procés judicial que s'inicia amb la denúncia del fiscal davant Baldiri Vicens, batlle de Cabanes, per l'embarg de bestiar realitzat per ordre del senyor de Vilarnadal en la peça de terra coneguda per les Deveses. Segueixen les diligències i compareixences de testimonis. Cabanes (Alt Empordà). Còpia autèntica estesa per Pere Ferrer, notari de Peralada i Castell de Cabanes. [87] p. Llatí i català

1564, abril, 6

"Època de mossèn Miquel Ferrer de Cabanes feta a dona Margarida de Malla y Grimau de deu lliuras".

Miquel Ferrer, mercader de Roses, estant en el Castell de Cabanes, reconeix davant Pere Farrer, notari de Peralada, a Margarida de Malla, vídua de Ponç de Malla, haver cobrat 10 lliures. Peralada (Alt Empordà). Còpia autèntica. 1 p. Llatí

1582, octubre, 29 – 1582, desembre, 1

"Procés en la curia del castell y terme de Vilarnadal entre parts del procurador patrimonial de Galceran de Cartellà, senyor de dit castell, contra Quirse Ferrer (a) Vicens del castell de Cabanes sobre pasturas de bestiar en lo terme de Vilarnadal, contravenint als bans publicats, per lo cual fou peñorat de tres eguas..."

Bertran Salvà, com a procurador patrimonial de Galceran de Cartellà, després d'exposar que per crides publicades per Galceran de Cartellà, senyor del Castell de Vilarnadal, per les quals es prohibeix fer pasturar qualsevol mena de bestiar per les herbes salvatges, prats i deveses del terme, demanda davant Antic Llavanera, notari i jutge de la Cúria del Castell de Vilarnadal, a Quirze Ferrer, àlies Vicenç, del Castell de Cabanes, per haver posat a pasturar un ramat d'egües. Vilarnadal (Alt Empordà). [151] p. Llatí i català

1583, juny, 3

"Debitori fermat per Quirze Ferrer y Vicens de Cabanes a Galceran de Cartella de 18 lliures per lo penyoriu y despesas fetas per aver-li presas unas euges en lo terme de Vilarnadal a 3 de juny 1583".

Quirze Ferrer, àlies Vicenç, del Castell de Cabanes, atorga davant Antoni Bou, notari de Barcelona, reconeixement de deute de 18 lliures. Barcelona. Còpia autèntica estesa pel notari autoritzant. [5] p. Llatí

1591, febrer, 13 – 1591, novembre, 13 / 1614, juny, 6 - 1615, maig, 21

Capbreu de les rendes de Vilarnadal de Galceran de Cartellà.

Capbreu amb 35 confessions emfitèutiques atorgades davant els notaris Julià Joals, Pere Galí i Josep Freixes a favor de Galceran de Cartellà, com a senyor del castell i terme de Vilarnadal. Inclou a l'inici sumari onomàstic. Vilarnadal (Alt Empordà), Girona i Cabanes (Al Empordà). Còpies autèntiques esteses per Julià Joals, Ferran Suro, Josep Feixes. [68] p. Llatí

1591, novembre, 16

"Sumaria en la curia de Vilarnadal a instancia del procurador fiscal de la mateixa contra Francesch Ramis y Francesch Roqui del Castell de Cabanes per danys causats en la cassa, contravenint a las cridas..."

Procés judicial que s'inicia amb la denúncia del fiscal al batlle Hipòlit Eres i jutge Antoni Antic Llavanera pel fet que Francesc Ramis i Francesc Roqui, del Castell de Cabanes, han infringit les prohibicions de les crides per les quals es prohibeix caçar i portar armes. Segueixen les diligències informatives amb les compareixences dels testimonis d'Antoni Simon, Arnau Collell, Gerard de Putó i Joan Camprodon. Vilarnadal (Alt Empordà). [23] p. Llatí i català

1600, maig, 18 / [1615] / 1832

Delme de la vinya anomenada la Consolva del terme de Cabanes.

Dossier amb els antecedents jurídics pels quals Ignasi de Cunill i de Solà, domiciliat en el poble de Cabanes, acredita el 1832 que la seva peça de terra era lliure de pagar el delme: testimoni notarial del contracte de venda atorgat pel mercader Rafel Prat a favor de Rafel Masdeu i requeriment de Gràcia Corcoll i Prats dirigit a Francesc de Cartellà pel qual davant el fet que Francesc de Cartellà usurpà l'estiu de 1614 el delme de la Consolva, del difunt marit de la suplicant, domini directe del qual és de mossèn Ferrer de Cabanes, i que davant una nova collita torni a fer el mateix, el requereix a retornar les garbes i fruits que prengué. Figueres (Alt Empordà) i [Cabanes (Alt Empordà)]. Còpia. 2 unitats. [7] p. Català

Un document de l'arxiu familiar de can Carreras avala que la finca de la Consolva, el 1706, es mantenia sota el domini directe Francesc de Carreras i Raguer, un seu descendent.

1605 - 1631

"Prothocollum loci de Vilarnadal".

Recull d'escriptures referents a Vilarnadal entre les quals es troben establiments emfitèutics atorgats per Galceran i Francesc de Cartellà, testament de Ramon Nonat, treballador francès, veí de Vilarnadal; concòrdia signada el 20 de gener de 1605, entre Galceran de Cartellà d'una part i Baldiri Laboria, batlle; Jaume Ramis i Antoni Dadeu i Maimó, cònsols de la Universitat de Cabanes; Jaume Puig, Jaume Biarnes, Amer Laboria, Francesc Ramis, Garau Terradas i Sabrià i Antic Aguer, consellers dels esmentats cònsols, de l'altra, amb intervenció de Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí, sobre el bosc anomenat la "Resclosa" del terme de Cabanes; curadoria i tutoria dels fills i hereus de Pere Antoni Simon, pagès de Vilarnadal. Vilarnadal (Alt Empordà). [69] p. Llatí i català

1605, febrer, 21

Esriptura de venda atorgada per Antoni Miralbell, pagès de Vilarnadal, a favor de Domènec Vidalet, pagès del Castell de Cabanes.

Antoni Miralbell, pagès de Vilarnada, atorga, davant Joan Pujadas, notari de Figueres, la venda a Domènec Vidalet, pagès de Cabanes d'una peça de terra de tres vessanes situada en el lloc anomenat "les Deveses" de Castell de Cabanes, de preu 8 lliures; amb la prestació de censos al senyor de Vilarnadal. Figueres (Alt Empordà). Còpia autèntica estesa per Narcís Bassedas, notari de Figueres, datada el 11 de desembre de 1614. [2] p. Llatí

1610

"Copia dels articles donats en la causa contra los de Cabanes sobre la possessió de terra de les deveses".

Articulat d'un procés judicial amb les respostes al mateix que realitzaren diferents testimonis sobre els drets i empius d'un bosc de la senyoria del Castell de Vilarnadal situat en el terme de Cabanes. Deposen els testimonis: Josep Feixes, prevere; Jeroni Balle, pagès; Miquel Casals, pagès; Joan de Manent, Baldiri Rocalba, pagès; Joan Navarro, Antoni Riera, Ramon Nonat, Vicenç Arrufat, paraire, i Joan Flor i Joan Borrell, preveres. [Barcelona] (Moja 86/27)

"Parer dels doctors mossèn Sebastià Bosch y mossèn Llätzer Çaconomina sobre la pretensió que té lo senyor de Vilarnadal de no deixar entrar en las devesas de Cabanes als hòmens de dit lloc. Sebastià Bosch i Llätzer Çaconomina, doctors en dret, emeten informe sobre els drets que pertanyen al senyor de Vilarnadal sobre els drets de pastura de la peça anomenada Les Deveses, drets que li són disputats pels veïns de Cabanes. Sl. [2] p.(Moja 74/60)

1614, desembre, 21 – 1615, maig, 21

"Protocollum confessionum et capibreviationum facti illustri domino Castri de Vilarnadal..."

Confessions emfitèutiques atorgades per Jeroni Pujadas, Gràcia Prats i Corcoll, viuda de Rafel Prats, mercader de Banyoles, i Jaume Ramis, pagès de Cabanes, a favor de Galceran i Francesc de Cartellà. Cabanes i Vilarnadal (Alt Empordà). [8] p.Llatí

1614, juny, 6

"Capbreu feta per Pere Simon com a procurador de Anna Simona y Vicens, sa muller, senyora de las casas y heretat den Vicens, de Cabanas, de algunas pessas de terra al senyor Galceran de Cartellà, com a senyor del castell, lloc y terme de Vilarnadal".

Pere Simon, pagès, com a procurador de la seva esposa Anna, filla i hereva de Quirze Ferrer i Vicens, senyora útil de la casa i heretat anomenada de'n Vicens del castell de Cabanes reconeix a Galceran de Cartellà el domini directe de quatre peces de terra del lloc anomenat "Les Deveses" del terme de Cabanes i parròquia de Vilarnadal; escriptura protocol·litzada per Pere Galí, notari de Girona. Girona. Còpia simple. [6] p. Llatí Moja 54/10

1614, desembre, 20 / 1615, maig, 21

Capbreuacions atorgades per Jeroni Pujades i Gràcia Prats i Corcoll a favor de Galceran de Cartellà.

Jeroni Pujades, fill de Dalmau, difunt, en una escriptura i Gràcia Prats i Corcoll, viuda de Rafel Prats, mercader de Banyoles, en una altra, reconeixen a Galceran de Cartellà el domini de dues peces de terra situades en les lloc anomenat "Les Deveses" del terme de Cabanes. Cabanes i Vilarnadal (Alt Empordà). Esborrany. [4] p. Llatí

1614, desembre, 21 – 1615, maig, 21

"Protocollum confessionum et capibreviationum facti illustri domino Castri de Vilarnadal..."

Confessions emfitèutiques atorgades per Jeroni Pujadas, Gràcia Prats i Corcoll, viuda de Rafel Prats, mercader de Banyoles, i Jaume Ramis, pagès de Cabanes, a favor de Galceran i Francesc de Cartellà. Cabanes i Vilarnadal (Alt Empordà). [8] p. Llatí

1615, octubre, 26

Lletra citatòria de la Reial Audiència dirigida al batlle i veïns de Cabanes per demanda de Galceran de Cartellà.

Aleix de Marimon Jafre, vicegeneral governador de Catalunya, notifica al batlle, Antoni Maroi, i jurats de Cabanes que, per part de Galceran de Cartellà, li ha estat presentada una suplicació, que transcriu, en la qual s'exposa que té i posseix una devesa en el terme de Cabanes, anomenada antigament "lo bosch y resclosa" que, donada pel bescomte de Rocabertí a Berenguer de Canadal, predecessor del suplicant, és closa de poder caçar i de pasturar bestiar sens llicència i que ara li volen perturbar i usurpar la possessió, motiu pel qual suplica mani al batlle i còsols i veïns de Cabanes que no l'inquietin; així, i evocada la causa a la Reial Audiència, els insta a comparèixer davant el tribunal per respondre a la demanda. Barcelona. 1 p. Llatí i català Moja 26/68

1615, octubre, 24 – 1618, gener, 29

Lletra citatòria de la Reial Audiència amb l'acta de compareixença, notificació del porter reial de Barcelona al batlle i còsols de Cabanes i causa judicial.

Dossier que inclou: la lletra citatòria per la qual es notifica al batlle i còsols de Cabanes que han estat denunciats per Galceran de Cartellà, súplica del qual es transcriu, d'haver perturbat la possessió i drets del seu bosc; l'acta notarial per la qual Josep Feixes, prevere i notari, amb els testimonis de Antoni Simon, pagès de Vilarnadal; Antoni Brusas, teixidor de lli, i Joan Crantella, de Cabanes, fa constar de com Pau Casas, porter reial de Barcelona, constituït en el lloc de Cabanes, a instància de Francesc de Cartellà, procurador del seu pare Galceran de Cartellà, ambdós domiciliats a Girona, notificà a Joan Rimal, batlle de Cabanes;

Montserrat Celrià i Baldiri Meroy, cònsols de Cabanes, l'esmentada lletra de la Reial Audiència i causa judicial. Barcelona i Cabanes (Alt Empordà). Còpia i esborrany. [34] p. Llatí i català

1618, octubre, 12

"Còpia de la concòrdia entre los de Vilarnadal y Cabanes sobre lo pasturar una partida dita los Corral del Compte".

Galceran de Cartellà, senyor del Castell de Vilarnadal, d'una part, i Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí; Baldiri Laboria, batlle; Jaume Ramis i Antoni Dadeu i Maimó, cònsols de la Universitat de Cabanes; Jaume Puig, Jaume Biarnes, Amer Laboria, Francesc Ramis, Garau Terradas i Sabrià i Antic Aguer, consellers dels esmentats cònsols, de l'altra, després d'exposar que Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, donà, estant en la illa de Gerba i per mèrits militars el 2 de setembre de 1432, a Berenguer de Canadal, donzell i senyor del castell de Vilarnadal, el bosc anomenat "Resclosa", situat en el terme de Cabanes, el qual termeneja amb les terres de Vilarnadal, i que la donació no podia incloure les herbes salvatges perquè eren comunals als habitants del Castell de Cabanes i que els límits de l'escriptura de la donació són molt poc clars, coses posades en qüestió pel senyor de Vilarnadal i que donaren lloc a controvèrsies entre el difunt Ponç de Malla, antecessor de Galceran de Cartellà, i els veïns de Cabanes, i causa judicial davant la Reial Audiència, a relació de Felip Montaner, convenen, amb la intervenció de Francesc Jofre de Rocabertí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí, i altres nobles persones, acta de concòrdia per la qual marquen els límits del bosc objecte del litigi així com els emprius i drets. Escriptura protocol·litzada per Narcís Casanovas. Inclou dos registos de l'escriptura i una còpia simple de la mateixa còpia. Figueres (Alt Empordà). Còpia simple d'un testimoni notarial. [18] p. Llatí i català

1623, 13 i 14 de juny

"Sumaria en lo consistori de Besalú a instància de Galceran de Cartellà contra Jeroni Pere-Joan de Masarach per haber destruit un camí que dividia lo viscondat de Rocavertí y lo terme de Vilarnadal..."

Francesc de Cartellà i Malla, fill i procurador de Galceran de Cartellà, senyor del Castell de Vilarnadal, denuncia a Jeroni Pere-Joan, pagès de Masarac, d'haver romput i llaurat el camí públic de Cabanes a Masarac, el qual és fita divisòria entre els dos termes. A continuació són interrogats en el procés informatiu: Jaume Cristau, Baldiri Puig, Baldiri Rocalva, Jaume Compte, Jeroni Pere-Joan, pagesos. Besalú (la Garrotxa). Còpia autèntica estesa per Francesc Costa, notari i escrivà de la lloctinència de la Batllia General de Besalú, el 8 de març de 1624 (Moja 54/21)

[1630]

"Memorial dels alous y di[r]ectas sañorias que tenan los homans de Cavanas per lo senyor del Castell de Vilarnadal capbrebats al senyor Galseran de Cartellà, senyor del castell en l'any 1591"

Inventari redactat, possiblement per Francesc de Cartellà, a partir d'un capbreu de 1591 en el qual es relacionen els veïns de Cabanes, però també de Pont de Molins, Llers, Figueres i Vilarnadal, que posseeixen terres del senyor del Castell de Vilarnadal; la majoria en la partida de terra anomenada les Deveses. Hom fa constar els límits de cada propietat i les prestacions senyorials que satisfan al senyor. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. [8] p. Català

1648, desembre, 3

Lletra citatòria de la Reial Audiència dirigida als jurats i batlle de Cabanes a instància de Francesc de Cartellà i Malla.

Carlos de Schomberg, capità general de Catalunya, notifica al batlle, Antoni Maroi, i jurats de Cabanes que, per part de Francesc de Cartellà i Malla, li ha estat presentada demanda, que transcriu, en la qual s'exposa que de temps immemorial i en virtut de concòrdia els habitants de Vilarnadal tenen facultat de poder fer pasturar el bestiar en un bosc del terme de Cabanes, contigu al de Vilarnadal, i que els esmentats jurats i batlle pretenen privar-los de l'empru, motiu pel qual va ser presentat protest al batlle de Peralada, però en atenció que la quantia de la causa és major a deu lliures, la causa es evocada a la Reial Audiència de Catalunya; així els insta a comparèixer davant el tribunal per respondre a la demanda. Barcelona. 1 p. Llatí i català

1649, setembre, 22

"Copias de las demandas se han de fer a alguns de Cabanas de las pessas han de capbrevar a don Francesc de Cartellà com a senyor del Castell de Vilarnadal".

Francesc de Cartellà i Malla, senyor del Castell de Vilarnadal, davant el jutge enfiteucari demanda a Rafel Anguer, pagès; Anna Magina Puig Prats; Josep Brugat, i Joan Aguer, pagès, tots del castell de Cabanes i enfiteutes de terres del lloc anomenat "Les Deveses", per no voler capbrevar. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. Còpia. [11] p. Català i llatí

[1660]

Planta del territori anomenat les Planes o Biart de Vilarnadal.

Croquis de les terres que es troben encerclades entre el riu Llobregat de l'Empordà, i que alhora serveix de fita divisòria amb el terme de Cabanes, a mig dia; el camí que va de Massarac a Cabanes, i que alhora també serveix de fita divisòria amb el terme de Peralada, i el rec de l'estany Sort, amb notícia de les dates dels establiments i dels capbreus. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. 2 unitats. [2] p. Català

[1670]

"Memoria de lo que se usurpan los de Cabanes del terme del Sr. Don Lluís de Cartellà, senyor de Vilarnadal".

Informe anònim relatiu als drets del senyor del Castell de Vilarnadal que són apropiats pels veïns del poble de Cabanes, entre els quals es troben, pel que fa a la peça de terra anomenada les Deveses, el delme i el reconèixer el dret del senyor a capbrevar; i a tallar verns i altres arbres. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. Esborrany. [2] p. Català

1700. Súplica de Gertrudis de Cartellà Malla i Pere de Cartellà Desbac al lloctinent de Catalunya. Gertrudis de Cartellà Malla, viuda de Lluís de Cartellà i Desbac, i el seu fill Pere de Cartellà Desbac supliquen al lloctinent que, malgrat en la causa judicial oberta en la Reial Audiència reclamant la lliure possessió de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del terme de Vilarnadal, disputada pel comte de Perlada, i donat que Josep Casadevall i Puig, oficial de l'esmentat comtat, va capturar i empresonar a Baldiri Clotas, batlle de Vilarnadal, disposi sien redactades lletres executòries contra els oficials del comtat de Peralada, manant així mateix l'alliberament de Baldiri Clotas. [Barcelona]. Còpia. [2] p. (Moja 74/72)

Josep Casadevall i Puig (1665-1707) possiblement sigui el propietari de l'heretat de Sant Feliu de Cadins de Cabanes, que gaudia del benefici de privilegi militar

1687, juny, 17

Acta de presència i manifestacions estesa a requeriment de Francisca de Gelabert i Monrodon.

Bonaventura Gayolà, notari de Figueres, estèn acta de com Josep Casabó, escrivà i substitut seu, a requeriment de Francisca de Gelabert i Monrodon, viuda, i dels testimonis de Jaume Janer i Dídac Morera, pagesos, constituïts tots en presència d'Esteve Puig, batlle de Vilarnadal, en una terra sembrada, comptaren les garbes del cereal trobat, les quals foren carregades sobre dues carretes i portades a Vilarnadal per ser repartides entre l'arrendatari del delme, el rector com beneficiari de la primícia i l'arrendatari del vintè. Vilarnadal (Alt Empordà). Còpia autèntica estesa pel notari autoritzant. [5] p. Llatí i català

[1700]

Súplica de Gertrudis de Cartellà Malla i Pere de Cartellà Desbac al lloctinent de Catalunya.

Gertrudis de Cartellà Malla, viuda de Lluís de Cartellà i Desbac, i el seu fill Pere de Cartellà Desbac supliquen al lloctinent que, malgrat en la causa judicial oberta en la Reial Audiència reclamant la lliure possessió de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del terme de Vilarnadal, disputada pel comte de Perlada, i donat que Josep Casadevall i Puig, oficial de l'esmentat comtat, va capturar i

empresonar a Baldiri Closas, batlle de Vilarnadal, disposi sien redactades lletres executòries contra els oficials del comtat de Peralada, manant així mateix l'alliberament de Baldiri Closas. [Barcelona]. Còpia. [2] p. Català

[1700]

Resposta de Baldiri Closas, pagès de Vilarnadal, al requeriment presentat pel comte de Peralada per haver usurpat competències jurisdiccionals del Comtat de Peralada.

Baldiri Closas, pagès de Vilarnadal, respon al requeriment presentat per Pere Antoni Llach, procurador substituït de Mariano Catua, procurador general del comte de Peralada, fent constar els fonaments de dret que són exposats pel requeriment i de la captura per part del dit Closas de Fèlix Ramis i Josep Carbonell, habitants de Cabanes, i de dues escopetes, així com una burra de Josep Cabanes, també habitant de Cabanes, usurpant la jurisdicció del comte de Peralada, respon que el senyor i baró del lloc i Castell de Vilarnadal disposen de la jurisdicció, tant civil com criminal, en virtut d'acte de donació atorgat per Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, a favor de Berenguer de Canadal, senyor de Vilarnadal, el 2 de setembre de 1432. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. Esborrany. [3] p. Català

[1703]

"Compte y memorial del tocant a pagar al notari baix scrit de dietas y salaris y demás treballs fets en la causa criminal en la cort ordinària del lloch y terme de Vilarnadal fulminada instant Jaume Moner y Ventós, treballador del lloch de Vilarnadal, contra Rafel Ramis, Pere Aguer y altres particulars habitants del lloch de Cabanas..." Minuta del notari [Bartomeu] Mir en què es fan constar els honoraris per conceptes. [Vilarnadal] (Alt Empordà). [2] p. Català

1703, maig, 14

Requeriment a capbrevar fet a instància de Joan Batlle, com a procurador substituït de Gertrudis de Cartellà, dirigit a Maria Roquí i el seu fill Joan

Joan Francesc Duran i Seguer, jutge i comissari en les causes de capbreuació de les rendes de Gertrudis de Cartellà i Malla íntima a Maria Roquí, viuda, i al seu fill Joan Roquí, veïns de Cabanes, perquè dins el termini de deu dies passin a capbrevar els drets que tinguin de l'esmentada senyora Figueres, aportant els títols i escriptures. (Alt Empordà). Imprès i manuscrit. 1 p. Català

1703, maig, 14 – 1703, agost, 30

"Trasllat de causa en lo tribunal enfiteoticari, entre parts de Dª Gertrudis de Cartellà y Malla contra los conyuges Fran[cis]co y Fran[cis]ca Carreras y Reguer de Castello de Ampurias, sobre capbreuació de una pessa de 3 vessanas en la partida las Devesas del lloch de Vilarnadal en domini directe de Cartellà a la prestació de delme y tasca. No consta fallada".

Joan Francesc Duran i Seguer, jutge i comissari en les causes de capbreuació de les rendes i drets de Geltrudis de Cartellà, senyora de Vilarnadal, seguint causa de capbreuació, obre causa contra Francesc de Carreras Reguer i la seva esposa Francisca, domiciliats a Castelló d'Ampúries, per una peça de terra situada en el lloc anomenat les Deveses. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. Còpia de la part demandant. [12] p. Llatí i català

1703, agost, 22

Recurs de súplica de la causa seguida en el tribunal emfiteuticari entre Gertrudis de Cartellà i Malla contra Francesc Carreras i la seva esposa Francisca per la capbreuació de una peça de terra de la partida anomenada les Deveses del lloc de Vilarnadal.

Josep Aguer, Rafel Ramis, Pere Aguer, Maria Roquí, viuda, i Joan Roquí, pagesos de Cabanes, i Francesc de Carreras i Reguer i la seva esposa Francisca, encausats per capbreuació, presenten recurs col·lectiu en la causa de capbreuació oberta particularment contra els cònjuges Carreras, recurs que és desestimat. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. Còpia de la part demandada. [4] p. Llatí i català

1703, agost, 11 – 1704, abril, 1

Causas emfiteuticàries promogudes per Gertrudis de Cartellà i Malla davant Joan Francesc Duran i Seguer, jutge de capbreuació, contra Maria Roquí, Francesc de Carreras i la seva esposa Francisca, Pere Aguer de la Sal, Rafel Ramis i Josep Aguer per negar-se a capbreuar.

Procediments judicials per les quals Maria Roquí, pagesa de Cabanes i viuda de Joan Roquí; Francesc de Carreras i Reguer i la seva esposa Francisca, domiciliats a Castelló d'Empúries; Pere Aguer de la Sal, pagès de Cabanes; Rafel Ramis, pagès de Cabanes, i Josep Aguer, també pagès del mateix lloc són encausats per negar-se a capbreuar terres del lloc anomenat Les Deveses. Cada plet incorpora les diferents diligències i compareixences de testimonis. Les cinc causes foren evocades, segons consta a la primera pàgina, a la Reial Audiència. Inclou la concòrdia signada entre el vescomte de Rocabertí i Galceran de Cartellà el 12 d'octubre de 1618. Figueres (Alt Empordà)]. Còpies autèntiques esteses per Baldiri Requesens i Bonaventura Gayolà, notaris de Figueres. [202] p. Llatí i català

1703, agost, 22 – 1704, abril, 8

Causa judicial oberta pel comte de Peralada davant la Reial Audiència contra Gertrudis de Cartellà.

Marià Catús, procurador del comte de Peralada, demanda a Gertrudis de Cartellà per haver citat a capbreuar a Francesc de Carreras i Reguer, Josep Aguer, Pere Aguer, Rafel Ramis, Maria Roquí i Joan Roquí, Rafel Verga i Brugat, Francesc Casadevall, Rafel Martí, Jaume Matas, Miquel Matas, Miquel Brugat i Francesc Figueres i Buach, possessors de terres del terme i castell de Cabanes del qual és senyor jurisdiccional el comte de Peralada i no el marquès de Cartellà. En el

procés, i a la manera de prova, s'insereixen també les còpies de les demandes del comte de Peralada contra cada un dels esmentats emfiteutes obligats a capbrevar. Barcelona. Còpia. [68] p. Català i llatí

1704, maig, 2

Lletra citatòria de la Reial Audiència dirigida a Gertrudis de Cartellà, a instància de la Universitat de Cabanes.

Francisco Antonio Fernández de Velasco, lloctinent i capità general de Catalunya, notifica a Gertrudis de Cartellà que per part de la Universitat de Cabanes li ha estat presentada una demanda, que transcriu, en la qual s'exposa que Gertrudis de Cartellà no ha dubtat en establir a Jaume Ventós, pagès de Vilarnadal, una gran peça de terra pròpia del terme i Universitat de Cabanes. Barcelona. [2] p. Llatí i català

1734, juny, 19 – 1734, setembre, 9

"Trasllat de causa en la curia de Vilarnadal entre parts de Joseph Farreró y Jordà contra Pere Clos y Pere Feliu de dit lloch de Vilarnadal y los regidors de Cabanes sobre perturbació de estos a aquell en la possessió de una pessa de terra anomenada la Llongaña, de 12 vessanas, en lo terme de Cabanas, que li fou establerta per lo Sr. Marquès de Cartellà, Sr. De dit lloch de Vilarnadal..."

Josep Farreró i Jordà, pagès, denúncia davant la Cúria de Vilarnadal, amb Josep Puig com a jutge ordinari i Joan Riussech i Morera com a escrivà, a Pere Clos i Pere Feliu, pagesos, i als regidors de Cabanes pel fet que li discuteixen els drets de possessió d'una peça de terra anomenada "La Llonganya", de dotze vessanes, situada en el terme de Cabanes, la qual li pertany per establiment emfitèutic atorgat al seu favor pel marquès de Cartellà, demanant així mateix immunitat. Vilarnadal (Alt Empordà). Còpia de la part demandant. [11] p. Castellà

1735, març, 23

Acta de manifestacions atorgada per Joan Galí i Antoni Serra a requeriment de Josep Farreró, pagès de Vilarnadal.

Joan Riussech i Morera, notari de Figueres, protocol·litza l'acta de manifestacions atorgada per Joan Galí i Antoni Serra en la qual donen testimoni de com a requeriment de Josep Farreró, pagès de Vilarnadal, anaren al camp anomenat "La Llonganya" del terme de Cabanes i de propietat del mateix Farreró on comprovaren que havien romput la barda que envoltava la terra per quatre llocs diferents i que el bestiar havia entrat i menjat el blat i l'ordi, així com escoltaren les declaracions de dos guardians i un pastor. Figueres. [3] p. Llatí i català

1760, febrer, 23 / 1760, febrer, 27

Informe pericial sobre un establiment emfitèutic atorgat a Vilarnadal.

Joan Pont, pagès del terme de Llers, i Felip Girbal, pagès de Cabanes, elegits per Àntimo Puig, assessor de Vilarnadal, per a informar sobre si és perjudicial o no al

bé públic de Vilarnadal l'establiment emfitèutic atorgat per Abdon Ferraró a favor del marquès de Cartellà, d'una peça de terra anomenada la "Llonganya petita" situada a la vora del riu Llobregat, són del parer que sí es perjudicial. Inclou una carta de Àntimo Puig dirigida al marquès de Cartellà en el que adjunta l'informe pericial i dóna els parers de la universitat. [Vilarnadal (Alt Empordà)] i Figueres (Alt Empordà). [2] p. Català

[1780]

"Planta del riu [Llobregat de l'Empordà]»

Croquis del riu Llobregat de l'Empordà en el pas que serveix de fita divisòria entre el terme de Vilarnadal i el de Cabanes, amb el dibuix d'una resclosa feta pels veïns de Cabanes i el llit del trenc del riu primitiu. [Vilarnadal (Alt Empordà)]. 1 unitat. [1] p. Català

1805, juny, 27 / 1805, juliol, 1

"Precari o nou establiment de una pessa de terra cituada en lo terme del lloch de Vilarnadal, fet y firmat per Joseph Farraró pages de dit lloch en nom de procurador de la il·lustre marquesa de moya, baronesa de aquell, a favor de Da. Rosa de Carreras i Cunill, viuda del de Cabanas".

Josep Farraró, pagès i procurador de Maria Lluïsa de Copons, marquesa de Moja, per poders signats a Barcelona el 14 de maig de 1805, atorga davant Anton Verdalet, notari de Figueres, escriptura d'establiment a favor de Rosa de Carreras i Cunill, viuda d'Ignasi Cunill, d'una peça de terra amb la intenció de finir així una causa judicial relacionada amb la possessió de l'esmentada terra. Inclou la diligència de l'assentament en el Registre d'Hipoteques de Figueres. Figueres (Alt Empordà). Còpia estesa sobre paper segellat pel notari autoritzant. [16] p. Català

1831, octubre,30 – 1832, setembre,24

Conflicte pel delme de raïms de la vinya d'Ignasi Conill situada en el terme de Vilarnadal.

Dossier relligat amb 2 lletres d'Ignasi Conill i de Solà dirigides al marquès de Moja i de Cartellà exposant que és exempt de satisfer el delme de raïms d'una peça de terra de 20 vessanes que fou establerta per Lluïsa de Copons a Rosa de Conill, viuda d'Ignasi de Conill, el 27 de juny de 1805, còpia de les dues lletres de resposta del marquès i acceptació d'Ignasi Conill de pagar. Cabanes (Alt Empordà) i Barcelona. Original i còpia. 5 unitats. [14] p. Castellà i català

1833, octubre, 18 – 1833, novembre, 19

Lletres de Ramon Conill de Solà dirigides a Pau Vilaró, administrador del Marquesat de Moja i de Cartellà.

Dossier amb missives de Ramon Conill de Solà. Inclou 2 lletres de Josep Farraró dirigides a Ramon Conill, una altra de Ramon Conill dirigida a Pau Vilaró en la

qual es troba estesa la còpia de la contesta. Barcelona, Cabanes, Vilarnadal, Masarac, (Alt Empordà). 6 cartes (inclosa la còpia). [13] p. Castellà

1852, novembre, 21

Lletra de Francesc Antoni Pla a la marquesa de Moja.

Francesc Antoni Pla, prevere i apoderat, comunica a la marquesa de Moja que voldria fer-li lliurament de l'escriptura d'un establiment emfitèutic atorgat a favor de Miquel Farraró, pagès de Vilarnadal, una concòrdia signada entre la marquesa de Cartellà i els veïns de Cabanes i un llibre anomenat "Quadern del capbreu de Vilarnadal del Sr. Marquès de Cartellà del any 1591. Girona. 1 p. Català

1861, juny, 7

Decret del governador civil de Girona dirigida al batlle de Masarac en relació a la peça de terra anomenada la "Llonganya petita", de Vilarnadal, de propietat comunal.

José de Urbizlondo, governador civil de Girona, comunica a l'alcalde de Masarac que, vista la queixa que diversos veïns de Vilarnadal li han dirigit com a batlle del districte pel fet que Vicent Farraró ha establert terres del comunal anomenat "Llonganya petita"; així com també vista la sol·licitud de Jaume Artigas, en representació de la senyora marquesa de Moja i de Cartellà, pretenint que es desestimïn les gestions dels veïns perquè van en detriment dels obtentors del domini útil, establiments emfitèutics dels quals van ser atorgats per la marquesa, i vist també l'informe de l'ajuntament en el que nega que la marquesa hagi mai practicat altres actes de propietat i possessió que no fossin els de aprofitament comú a l'igual que els altres veïns, i altres consideracions i disposicions legals, procedeixi a impedir que Vicent Farraró s'atorgui drets de propietat sobre la "Llonganya petita". Girona. Còpia. [4] p. Castellà

Bibliografia:

- COMPTE I FREIXANET, Albert. *Cabanes al segle XVIII: un exemple d'expansió de les terres de cultiu per mitjà d'establiments i roturacions d'aigualleixos i garrigues*. Annals de l'IEE, núm. 29, Figueres, 1996
- Crònica de Pere Serra i Prim cabanesemporda.com
- Fons del Marquesat de Moja. Biblioteca de Catalunya
- Fons Família Farreró de can Batista, de Vilarnadal. Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà
- Arxiu Municipal de Cabanes – cabanesemporda.com
  - Béns comunals i propis
  - La Llonganya i el riberal del Llobregat
  - Repartiment i establiment d'aigualleixos i garrigues

___ Índex

El Castell de Vilarnadal	3
Senyors del castell	4
Els Canadal (s. XIV-XV)	5
Els Malla (s. XV-XVI)	8
Els Cartellà (s. XVI-XVIII)	11
Els Moja (s. XVIII-XIX)	26
-- Fons Moja	31
Els Jordà (s. XIX-XX)	38
Els Pagès (s. XX-XXI)	42
Descripció del castell	43
Notícies històriques	44
Masovers i procuradors	46
Transmissions propietat	48
Vilarnadal	51
Premsa històrica	52
Famílies de Vilarnadal	54
Simon	55
Farreró	57
Jordà	66
Bibliografia	71
Vilarnadal, Cabanes i el Llobregat	73
Establiments del Comtat de Peralada	75
Cronologia	77
Documents	84